

Stichting Bedrijfstakpensioenfond voor de Houthandel

Jaarverslag 2018

Dit jaarverslag is een uitgave van Stichting Bedrijfstakpensioenfond voor de Houthandel

administrateur
Centric Pensioen and Insurance Services
Einsteinweg 12
IJsselstein

datum
21 juni 2019

colofon

Inhoud

1.	Voorwoord	3
2.	Karakteristieken van het fonds	4
2.1	Profiel	4
2.1.1	De besturing van het bestuur	6
2.1.2	Het bestuur	6
2.1.3	Het verantwoordingsorgaan	8
2.1.4	De raad van toezicht	9
2.1.5	Commissies	9
2.1.6	Vergoeding voor bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht	11
2.1.7	Klachten- en geschillenregeling	11
2.1.8	Betrokken partijen	12
2.2.	Kerncijfers	13
3.	Bestuursverslag	15
3.1	Ontwikkeling financiële positie pensioenfonds	15
3.2	Overige ontwikkelingen binnen het fonds	17
3.3	Governance	18
3.4	Overige ontwikkelingen	22
3.5	Pensioenparagraaf	23
3.5.1	Statuten- en reglementswijzigingen in 2017	25
3.6	Communicatieparagraaf	26
3.7	Uitvoeringskosten	27
3.8	Beleggingsparagraaf	31
3.9	Risicoparagraaf	38
3.9.1	Inrichting Integraal risico	38
3.9.2	Strategische risico's	38
3.9.3	Operationele risico's	40
3.10	Actuariële paragraaf	44
3.11	Toekomstparagraaf	48
4	Verslag van de raad van toezicht	49
4.1	Reactie raad van toezicht	50
5	Verslag van het Verantwoordingsorgaan	52
5.1	Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan	58
6.	Jaarrekening	59
7.	Overige gegevens	98
7.1	Actuariële verklaring	98
7.2	Controleverklaring van de onafhankelijk accountant	100
8.	Bijlagen	109
8.1	Nevenfuncties bestuur	109
8.2	Nevenfuncties leden raad van toezicht	110
8.3	Verklarende woordenlijst	111

1 Voorwoord

Vorig jaar schreven we in het voorwoord dat 2017 een bijzonder jaar was voor ons pensioenfonds. Dit jaar zouden we ons voorwoord op dezelfde wijze kunnen beginnen: 2018 was een bijzonder jaar voor ons pensioenfonds.

Bijzonder, omdat 2018 het eerste volledige jaar was bij onze nieuwe pensioenuitvoerder Centric. De transitie van Syntrus Achmea naar Centric is een intensief traject geweest dat nauwlettend is gemonitord door het bestuur en een aparte stuurgroep. Het bestuur is van mening dat de transitie goed is verlopen. De kritische processen Uitbetaling Pensioenen en Incasseren Premies zijn vanaf de start in 2018 goed ingeregeld en hebben tot weinig of geen problemen geleid. Ook de andere administratieve processen verlopen goed.

Minder soepel verloopt de inrichting van het interne controleproces bij Centric. Dit betekent onder meer dat Centric geen goedgekeurde ISAE-verklaring over 2018 kon overleggen. Door middel van extra controles hebben we toch voldoende zekerheid gekregen dat onze jaarcijfers juist zijn. Onze accountant heeft dan ook een goedkeurende verklaring bij het jaarverslag afgegeven.

Ook DNB had dit jaar bijzondere belangstelling voor onze pensioenuitvoering. Eind 2018 hebben ze een on-site administratie onderzoek bij ons fonds uitgevoerd. Begin 2019 hebben we het rapport ontvangen met daarin een aantal kritische opmerkingen. In samenwerking met Centric heeft het bestuur inmiddels een plan van aanpak opgesteld om de bevindingen op te lossen.

Financieel gezien was 2018 minder bijzonder. De ontvangen premies en de pensioenuitkeringen zijn al een aantal jaar redelijk stabiel. Blij zijn we met de daling in de uitvoerings- en de vermogensbeheerkosten. De beleidsdekkingsgraad aan het eind van het jaar is gelijk gebleven ten opzichte van 2017. Door de slechte beleggingsresultaten aan het eind van 2018 was de actuele dekkingsgraad helaas wel gedaald. Dit maakte een indexatie van de pensioenen onmogelijk. Er was echter sprake van een tijdelijke dip want inmiddels is onze dekkingsgraad weer gestegen. Dat we ook in 2018 weer te maken kregen met wijzigingen in de wetgeving is misschien niet bijzonder, maar heeft wel tot extra werkzaamheden geleid. Het bestuur heeft daarbij veel aandacht besteed aan de implementatie van AVG en IORP II.

Verder was 2018 een bijzonder jaar omdat we onze verkennende gesprekken met Pensioenfonds Meubel over een mogelijk samengaan hebben geïntensiveerd. Begin 2019 heeft dat geleid tot een gezamenlijke intentieverklaring waarin alle partijen, zowel de besturen als de sociale partners van Houthandel en Meubel, zich uitspreken om zich ten volle in te zetten om een samenvoeging van beide pensioenfondsen te realiseren. De verkenningsfase hebben we achter ons gelaten en samen met Pensioenfonds Meubel zijn we onder begeleiding van een onafhankelijke projectmanager gestart met de uitwerking. Doel is om per 1 januari 2020 te komen tot een overdracht van ons vermogen en onze verplichtingen, waarna we in 2020 Pensioenfonds Houthandel kunnen liquideren.

Dat zou betekenen dat het nu voorliggende jaarverslag over 2018 ons laatste reguliere verslag is. Het is nog een hele uitdaging om de samenvoeging voor het eind van 2019 te realiseren, maar het bestuur heeft er vertrouwen in dat het gaat lukken. Er zijn nog enkele hobbels te nemen. Belangrijk is dat er geen extreme schommelingen in de dekkingsgraden van beide fondsen zijn. Al met al is het bestuur van mening dat dit jaar een goed moment om tot een samenvoeging te komen. En dat zal ook 2019 wederom tot een bijzonder jaar voor ons pensioenfonds maken.

IJsselstein, 14 juni 2019

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel

L.P. Raadgever
Voorzitter

F.A. de Boer
Secretaris

2 Karakteristieken van het pensioenfonds

2.1 Profiel

De Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel, statutair gevestigd te Amsterdam, is door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verplicht gesteld met ingang van 1 juli 1952 ingevolge de beschikking van 27 juni 1952. Het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel (hierna: "het fonds") is een pensioenfonds met als rechtsvorm een stichting. Het fonds is opgericht en wordt in stand gehouden door cao-partijen. De uitvoering van de pensioenregeling is geregeld in de pensioenreglementen van het fonds. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41199578. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

De inhoud van de pensioenregeling

De inhoud van de pensioenregeling wordt in hoofdlijnen door cao-partijen binnen het arbeidsvoorwaardenoverleg bepaald. De technische uitwerking van wat is overeengekomen vindt veelal plaats binnen de gelederen van het bestuur, of als het om geheel nieuwe elementen gaat, binnen werkgroepen, commissies e.d. waarin afgevaardigden van cao-partijen en bestuur samenkomen. De inhoud van de pensioenregeling wordt vastgelegd in de reglementen van het fonds. Het bestuur is bevoegd de pensioenregeling aan te passen conform de reglementaire en wettelijke bepalingen.

Opdrachtaanvaarding

Het bestuur bestuurt het fonds en heeft daarbij een geheel eigen bevoegdheid en verantwoordelijkheid. Dit laatste blijkt uit alle van toepassing zijnde wetten; steeds is het zo dat het bestuur (en de bestuursleden) kunnen worden aangesproken op bestuursverantwoordelijkheid. Het bestuur hoeft aan cao-partijen geen verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid. Het fonds heeft van sociale partners de opdracht gekregen tot uitvoering van de pensioenregeling en heeft deze opdracht aanvaard. Dit komt tot uitdrukking in de opdrachtaanvaarding. Deze is per 1 januari 2019 hernieuwd en door sociale partners en het fonds ondertekend. In de opdrachtaanvaarding zijn de kenmerken van de pensioenregeling, de beleidsuitgangspunten, het streven naar toeslagverlening en de risicohouding, die ten grondslag liggen aan de pensioenregeling vastgelegd.

Solidariteit

De pensioenregeling van het fonds is gebaseerd op solidariteit. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het hanteren van een, voor iedere deelnemer, gelijk premiepercentage.

Het uitgangspunt is dat alle werknemers vallend onder de verplichtstelling van het fonds ook deelnemen aan de pensioenregeling van het fonds. Alleen op deze wijze kunnen collectieve bedrijfstakbrede en op solidariteit gebaseerde pensioenregelingen mogelijk gemaakt en in stand gehouden worden. Het bestuur hanteert daarom een strikt dispensatiebeleid. Zou er onbeperkte keuzevrijheid bestaan dan bestaat het gevaar dat 'goede' risico's zich van het fonds afwenden. Een ruimer gebruik van de bevoegdheid tot het verlenen van onverplichte vrijstelling gaat ten koste van het solidariteitssysteem. Het sociale belang van alle werknemers in de bedrijfstak prevaleert boven het belang van een onderneming die een verzoek doet tot vrijstelling van de verplichting tot deelneming in de regelingen van het fonds.

Evenwichtige belangenafweging

Een algemeen beleidsuitgangspunt voor het bestuur vormt de evenwichtige belangenafweging. Het bestuur beoordeelt het premiebeleid, toeslagbeleid, kortingsbeleid, het beleggingsbeleid en de niet-financiële besluiten in relatie tot de impact voor de deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden, pensioengerechtigden en werkgevers.

Doelstelling, missie, visie en strategie van het fonds

Doelstelling

Het fonds heeft als doelstelling om, binnen de bepalingen van de pensioenreglementen, deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden zo goed mogelijk te beschermen tegen de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden.

Realisatie onderliggende doelstellingen

Het fonds streeft er naar de pensioen(aanspraken) mee te laten stijgen met de stijging van de prijzen. Hiervoor wordt evenwel geen premie geheven. Het fonds is er in 2018 niet in geslaagd voldoende overrendement te maken om de pensioenen en pensioenaanspraken mee te laten stijgen met de prijzen. Ook de eerstkomende jaren wordt dit, gezien het herstelplan, niet verwacht. Het fonds heeft niet hoeven korten, noch een vooraankondiging van een korting hoeven doen. Het belang dat gehecht wordt aan nominale zekerheid (onder andere blijkend uit de risicohouding) heeft het fonds ook in de praktijk gestand kunnen doen. Het fonds is, gegeven de vastgestelde ondergrenzen voor het pensioenresultaat én de maximale afwijking (het 5de percentiel), geslaagd voor de haalbaarheidstoets welke in 2018 is uitgevoerd.

De maximale premie van 26,6% van de pensioengrondslag voldoet voor 2018 aan de doelstelling van bestuur en Cao-partijen dat de wijze van premieberekening (verwacht rendement in plaats van actuele rente) er niet toe mag leiden dat wordt ingeteerd op de actuele dekkingsgraad.

Missie

Het fonds voert de pensioenregeling uit zoals overeengekomen tussen de werkgeversorganisatie en de werknemersorganisaties in de houthandel en vooraf door het bestuur is getoetst op financiële haalbaarheid, uitvoerbaarheid en uitlegbaarheid. Bij de uitvoering en het beheer van de bijbehorende financiële middelen neemt het pensioenfonds de eigen verantwoordelijkheid in acht, rekening houdend met het veranderende pensioenlandschap.

Visie

Het bestuur stelt de belangen van alle belanghebbenden (deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers) voorop. Gezien de kosten van de uitvoering, de governance en andere toekomstige ontwikkelingen is de conclusie van het bestuur dat het pensioenfonds mogelijk op termijn te klein is om zelfstandig te blijven. Het bestuur zoekt actief de samenwerking met andere fondsen om de kosten te drukken en de kwaliteit te verhogen.

Strategie

Het pensioenfonds streeft bij de uitvoering van de pensioenregeling naar kostenefficiëntie, transparantie, kwalitatief goede uitvoering en dienstverlening en tenminste een nominaal en het liefst een waardevast pensioen. Daarnaast onderzoekt het bestuur, in samenspraak met cao-partijen, een toekomstbestendige oplossing voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het pensioenfonds geeft nauwgezet uitvoering aan de missie en visie van het pensioenfonds en geeft invulling aan (wijzigingen in) wet- en regelgeving.

Toekomstvisie

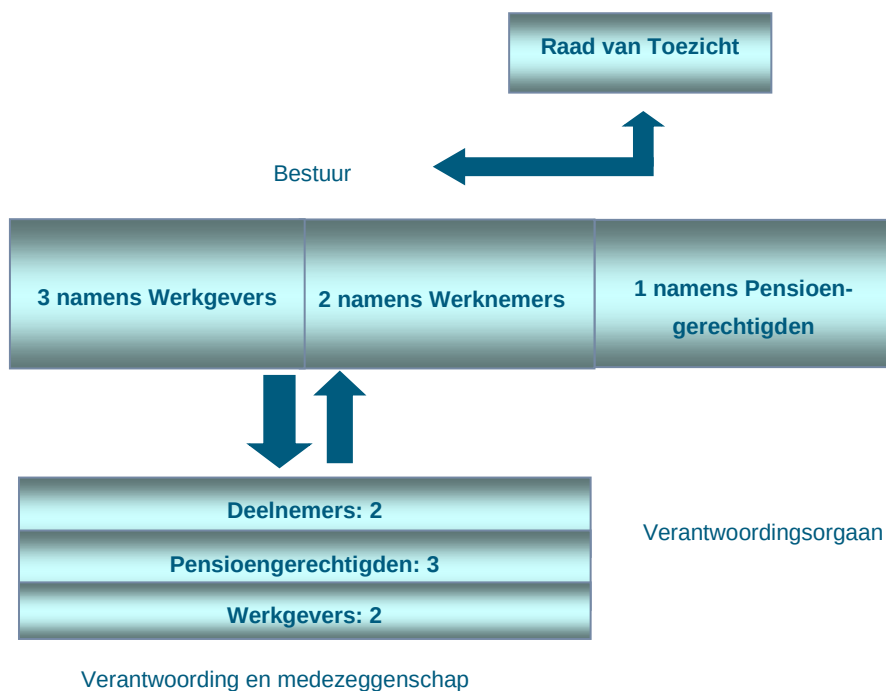
Sociale partners en het bestuur kijken al langer naar de toekomststrategie van het fonds. Voor het bestuur staat voorop dat ook op de lange termijn een goed pensioen wordt geboden aan alle werknemers in de branche. Hoewel er op korte termijn geen sprake is van acute problemen voorziet het bestuur op langere termijn wel kwetsbaarheden voor het fonds met betrekking tot de governance en de financierbaarheid van de pensioenregeling. Als het pensioenresultaat en de kosten verder onder druk komen te staan kan dit ook leiden tot een vermindering van het draagvlak onder werknemers en werkgevers. Met het oog hierop zijn in 2018 de mogelijkheden voor een samenwerking met het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie (hierna: "Bpf Meubel") verkend. Deze verkenning is voor beide pensioenfonds positief verlopen en heeft geleid tot het ondertekenen van een intentieverklaring op 7 maart 2019. Op basis van de intentieverklaring willen het fonds en Bpf Meubel in het belang van alle betrokken deelnemers komen tot een samengevoegd pensioenfonds met als streefdatum 1 januari 2020.

Organisatie

2.1.1 De besturing van het pensioenfonds

Het fonds heeft een paritair bestuursmodel.

Paritair bestuursmodel

2.1.2 Het bestuur

Het bestuur bestaat uit zes leden: drie namens werkgevers, twee leden namens werknemers en een lid namens pensioengerechtigden. De vertegenwoordigers van de werkgevers- en werknemersleden worden voorgedragen door de werkgeversorganisatie en de werknemersorganisaties. De vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden wordt door het bestuur benoemd op voordracht van de vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan. (Her)benoeming vindt plaats door het bestuur na het horen van de Raad van Toezicht over de procedure en op basis van het voor het desbetreffende bestuurslid geldende functieprofiel.

Bestuursleden hebben zitting voor een tijdvak van vier jaren. De (plaatsvervangend) bestuursleden zijn na afloop van de zittingsperiode terstond herbenoembaar. Zij kunnen maximaal tweemaal herbenoemd worden.

De functies van voorzitter en secretaris van het bestuur worden bekleed voor de periode van een jaar. De werkgeversorganisatie en de werknemersorganisaties leveren in beginsel om en om de voorzitter. Hiervan kan echter worden afgeweken als daartoe zwaarwegende redenen zijn.

De werkgevers worden vertegenwoordigd door de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen (KVVNH) te Almere. De werknemers worden vertegenwoordigd door de volgende vakorganisaties:

- CNV Vakmensen te Utrecht;
- FNV te Utrecht.

Het bestuur bepaalt het dagelijkse beleid van het fonds en draagt zorg voor de handhaving en uitvoering van de statuten. Het uitgangspunt hierbij is dat dit gebeurt door middel van een evenwichtige en zorgvuldige afweging van de belangen van alle belanghebbenden. Het bestuur laat zich bij het maken van beleid ondersteunen door rapportages, gemaakt door of in

samenspraak met externe deskundigen. Het bestuur ziet erop toe dat de uitvoering voldoet aan de gestelde eisen van de externe toezichthouders.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van het bestuur als volgt:

<i>Werkgeversleden:</i>	<i>Geboortejaar</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Benoemd tot:</i>
F.A. de Boer*, secretaris	1952	m	1 januari 2020
H.J. van Meerten*, plaatsvervangend secretaris	1961	m	1 januari 2020
Mw. C.H.M. van Gerwen-Gooskens*	1975	v	1 januari 2022

<i>Werknemersleden:</i>			
L.P. Raadgever, voorzitter **	1955	m	1 januari 2022
L.C.M. Leisink, plaatsvervangend voorzitter ***	1960	m	1 januari 2020

<i>Namens de pensioengerechtigden:</i>			
M.T.E. Zonnenberg ****	1978	m	1 juli 2022

<i>Plaatsvervanger werkgeversleden:</i>			
O. van Biezen *	1966	m	1 januari 2020

Plaatsvervanger werknemersleden:
Vacature

Deze bestuurders zijn voorgedragen door:

* KVVNH

** CNV Vakmensen; en

*** FNV

**** De vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden in het VO

Per 1 januari 2018 is mevrouw C.H.M. van Gerwen-Gooskens aangetreden als werkgeversbestuurslid.

Per 1 januari 2019 wordt de functie van voorzitter bekleed door de heer Raadgever en de functie van secretaris door de heer De Boer.

Voorzittersoverleg

Het bestuur houdt voorafgaande aan de reguliere vergaderingen een voorzittersoverleg. Hierbij zijn de voorzitter en de secretaris van het fonds aanwezig. Het bestuur heeft een tweetal taken aan de voorzitter en secretaris gedelegeerd:

- het voorbereiden van bestuursvergaderingen, en;
- het beslissen op kwesties inzake individuele gevallen; in een aantal gevallen is er mandaat om zaken direct af te wikkelen.

Bij het uitoefenen van hun bevoegdheden zijn de voorzitters verantwoording schuldig aan het bestuur.

In 2018 heeft negen maal een voorzittersoverleg plaatsgevonden.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur van het fonds heeft in het verslagjaar elf maal vergaderd. Het bestuur sprak onder meer over de Algemene Verordening Gegevensbescherming, de IORP II-richtlijn, de overgang naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie en de eventuele samenwerking met Bpf Meubel. Bij het merendeel van de vergaderingen was het bestuur voltallig aanwezig. Naast de reguliere bestuursvergaderingen vergaderde het bestuur tweemaal gezamenlijk met de raad van toezicht en eenmaal met het verantwoordingsorgaan.

2.1.3 Het verantwoordingsorgaan

In het verantwoordingsorgaan is de verantwoording en medezeggenschap belegd. In het verantwoordingsorgaan zijn de deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers vertegenwoordigd. De deelnemers en de pensioengerechtigden zijn evenredig, op basis van onderlinge getalsverhoudingen, vertegenwoordigd in het verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 7 leden, waarvan:

- twee namens de deelnemers;
- drie namens de pensioengerechtigden; en
- twee namens de werkgevers.

De leden namens de deelnemers en werkgevers worden benoemd door de werknemersorganisaties en de werkgeversorganisatie. De leden namens de pensioengerechtigden worden door middel van verkiezingen gekozen.

Het bestuur heeft de inrichting (onder meer samenstelling en stemverhouding), de taken en de bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan vastgelegd in de statuten van het fonds. Het bestuur heeft een reglement voor het verantwoordingsorgaan opgesteld en gepubliceerd op de website van het fonds.

Voor de verkiezingen van de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan is een verkiezingsreglement opgesteld. Het verkiezingsreglement is gepubliceerd op de website van het fonds.

De belangrijkste taak van het verantwoordingsorgaan is het geven van een oordeel over het handelen van het bestuur ten aanzien van het gevoerde beleid, het toekomstige beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan verschillende adviestaken.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan dit orgaan over het gevoerde beleid. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het interne toezicht, over het door het bestuur gevoerde beleid, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks schriftelijk haar oordeel. Het oordeel, samen met de schriftelijke reactie van het bestuur, is onderdeel van de jaarverslagcyclus.

Het bestuur stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit over:

- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- de profielschets voor leden van de Raad van Toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm; en
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van het verantwoordingsorgaan als volgt:

Werkgevers

P. van Drimmelen*

Mw. S.E.J.M. Groen*

Werknemers

J.A. Brinkhaus**

A.T. Verloop***

Namens de pensioengerechtigden:

J.F. van Anrooy, voorzitter

G.J. Jongh, plaatsvervangend voorzitter

A. de Boer

Deze leden zijn benoemd door:

* KVVNH

** FNV; en

*** CNV Vakmensen

2.1.4 De raad van toezicht

De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke, deskundige en gezaghebbende personen. De leden zijn op geen enkele wijze, anders dan uit hoofde van de raad van toezicht, betrokken bij het functioneren van het fonds. De leden van de raad van toezicht zijn onafhankelijk en laten dit tot uiting komen in het toezicht. De instelling, samenstelling en taken en bevoegdheden van de raad van toezicht zijn vastgelegd in statuten van het fonds. Daarnaast is een reglement van de raad van toezicht opgesteld.

De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Dat laatste houdt in dat beoordeeld wordt of er een evenwichtige belangenafweging is geweest. De raad van toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.

In het verslagjaar zijn de raad van toezicht en het bestuur twee keer in vergadering bijeengekomen.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de raad van toezicht als volgt:

G.W. van der Peijl, voorzitter

mw. E.J.P.M. van Loon

D.P. Slob

2.1.5 Commissies

Het bestuur maakt gebruik van de mogelijkheid om de voorbereiding en advisering voor nader bepaalde aandachtsgebieden van het dagelijks beleid over te laten aan anderen dan het voltallig bestuur. Het fonds kent in dit kader de volgende commissies:

- een contract- & risicocommissie;
- een beleggingsadviescommissie;
- een jaarwerkcommissie;
- een communicatiecommissie, en
- een aansluitingencommissie.

Het bestuur kan besluiten dat externe deskundigen deel uit maken van een commissie.

Afhankelijk van het onderwerp wordt zo nodig vanuit het bestuur een werkgroep ingesteld die tot taak heeft een besluit voor het bestuur voor te bereiden. Deze werkgroep kan besluiten zich te laten bijstaan door externe deskundigen. Het fonds kende in het verslagjaar een werkgroep IORP II en een werkgroep die de verkiezingen bij het verantwoordingsorgaan voor vertegenwoordigers van pensioengerechtigden heeft begeleid.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur over het beleggingsbeleid, waaronder het beleggingsplan, de met de vermogensbeheerders af te sluiten contracten, evenals de richtlijnen en aanwijzingen van het door de vermogensbeheerder uit te voeren vermogensbeheer.

In 2018 zijn er zes vergaderingen geweest van de beleggingsadviescommissie.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de beleggingsadviescommissie als volgt:

F.A. de Boer, voorzitter
M.T.E. Zonnenberg
W.C. Boeschoten (onafhankelijk adviseur vermogensbeheer)
H.J. van Meerten (waarnemer)

Aansluitingencommissie

De commissie bestaat uit twee leden en interpreteert in voorkomende gevallen de werkingssfeer van het pensioenfonds.

In 2018 is de commissie niet in vergadering bijeen geweest.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de aansluitingencommissie als volgt:

F.A. de Boer, voorzitter
L.P. Raadgever

Contract- & risicocommissie

De commissie bestaat uit drie leden en heeft als aandachtsgebied de (uitbestedings)contracten en het risicomanagement. Daarbij evalueert zij de niet-financiële risico's (uitgezonderd het communicatierisico) en de verschillende uitvoeringsorganisaties. De commissie ziet in dat kader toe op de uitvoering van de beheersmaatregelen ten aanzien van die risico's. De commissie gaat ook over de voorbereiding van contracten evenals de controle daarop en adviseert het bestuur bij contractonderhandelingen met alle uitbestede activiteiten. Daarnaast heeft de commissie een adviserende en voorbereidende rol betreffende het integrale risicomanagement.

In 2018 zijn er negen vergaderingen geweest van de contract- & risicocommissie.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de contract- & risicocommissie als volgt:

L.C.M. Leisink, voorzitter
H.J. van Meerten
mw. C.H.M. van Gerwen-Gooskens

Communicatiecommissie

De commissie bestaat uit twee leden en voert met de communicatieadviseur overleg over het communicatiebeleid en de uitvoering ervan. In 2018 zijn er vier vergaderingen geweest van de communicatiecommissie.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de communicatiecommissie als volgt:

L.P. Raadgever, voorzitter
mw. C.H.M. van Gerwen-Gooskens

Per 1 januari 2018 is de heer Groen opgevolgd door mevrouw Van Gerwen-Gooskens.

Jaarwerkcommissie

De commissie bestaat uit twee leden en voert overleg met de administrateur, de vermogensbeheerders, de externe accountant en de certificerend actuaire betreffende het jaarlijks op te stellen jaarverslag inclusief jaarrekening. De commissie ziet toe op een efficiënte uitvoering van het jaarwerkproces en brengt hierover verslag uit aan het bestuur.

In 2018 is de jaarwerkcommissie twee keer in vergadering bijeengekomen.

Op 31 december 2018 was de samenstelling van de jaarwerkcommissie als volgt:

L.P. Raadgever, voorzitter
mw. C.H.M. van Gerwen-Gooskens

2.1.6 Vergoeding voor bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht

De vergoedingen voor het bestuur, verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht zijn bepaald in het beloningsbeleid van het fonds. Voor de bepaling van de hoogte van de vacatievergoeding voor het bestuur is ten aanzien van de vervangingswaarde uitgegaan van een middelgroot fonds conform advies Pensioenfederatie en een minimaal vereiste tijdsbesteding zoals door DNB gewenst.

Bestuursleden ontvangen € 20.000,- forfaitair per jaar (excl. btw); voor opleidingen en bijeenkomsten wordt daarnaast € 5.000,- forfaitair per jaar (excl. btw) beschikbaar gesteld. Hierbij wordt uitgegaan van 10 bijeenkomsten per jaar. Daarbovenop ontvangen:

- voorzitters: € 10.000,- forfaitair per jaar (excl. btw)
- leden van de beleggingsadviescommissie: € 10.000,- forfaitair per jaar (excl. btw)
- leden van de contract- & risicocommissie: € 5.000,- forfaitair per jaar (excl. btw).

De vacatiegeldregeling voor plaatsvervangende bestuursleden per vergadering is afgeleid van de SER-vacatiegeldregeling. Deze vergoeding bedraagt € 410,- per vergadering.

De leden van de raad van toezicht ontvangen een door het bestuur vastgestelde vaste vergoeding per jaar van € 8.000,- (excl. btw).

De leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen een vergoeding per vergadering afgeleid van de SER-vacatiegeldregeling. Deze vergoeding bedraagt € 410,- per vergadering. Het beloningsbeleid is gepubliceerd op de website van het fonds.

In totaal is in 2018 een vergoeding van € 334.000 verstrekt. Over 2017 bedroeg het totaal aan vergoedingen € 362.000,-.

2.1.7 Klachten en geschillenregeling

Het fonds kent een klachten- en geschillenprocedure. Klachten of geschillen die ontstaan naar aanleiding van het pensioenreglement of de uitvoering daarvan, worden in eerste instantie afgehandeld door de uitvoeringsorganisatie. Wanneer er verschil van inzicht blijft bestaan met betrokkene kan de klacht of het geschil worden voorgelegd aan het bestuur. Als ook daarna een verschil van inzicht blijft bestaan kan betrokkene zich in geval van een klacht wenden tot de Ombudsman Pensioenen of in geval van een geschil tot de Commissie van Beroep. In 2018 zijn er geen klachten gemeld bij de Ombudsman en zijn er geen

geschillen voorgelegd aan de Commissie van Beroep. De contract- & risicocommissie ontvangt op kwartaalbasis een overzicht van de klachten.

2.1.8 Betrokken partijen

Administrateur

Pensioenadministratie, bestuursondersteuning, beleids- en pensioenjuridisch advies, secretariaat en communicatieadvies- en uitvoering zijn uitbesteed.

Sinds 1 september 2017 zijn de werkzaamheden voor pensioenjuridisch advies, pensioenadministratie en communicatieadvies en –uitvoering overgegaan naar Centric Pension and Insurance Solutions B.V. te IJsselstein. Sinds 1 januari 2018 verzorgt Montae Bestuurscentrum B.V. te Rijswijk de bestuursondersteuning.

Vermogensbeheer

Het beheer van het fondsvermogen is opgedragen aan Bank of Montreal Global Asset Management (BMO Global Asset Management), Amsterdam en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V., Amsterdam.

Adviseur vermogensbeheer

De rol van onafhankelijk beleggingsadviseur is opgedragen aan de heer W.C. Boeschoten.

Adviserend en certificerend actuaris

Het bestuur heeft Willis Towers Watson benoemd tot certificerend en adviserend actuaris van het fonds. De adviserende functie wordt uitgeoefend door de heer B.A. Weijers AAG. De certificerend actuaris is de heer M.B.H. Ceelaert AAG.

Compliance officer

KPMG Advisory N.V., Amstelveen, is door het bestuur benoemd tot compliance officer.

Privacy officer

In 2018 is Montae Bestuurscentrum B.V. als privacy officer aangesteld.

Externe risicomanager

De heer Bloklander van PWC is in 2018 aangesteld als onafhankelijke risicomanager.

Accountant

Het bestuur heeft de heer J.C. van Kleef van KPMG Accountants N.V. aangesteld als accountant. In die functie draagt hij zorg voor controle van de jaarrekening van het fonds.

2.2 Kerncijfers

Alle bedragen in het jaarverslag zijn weergegeven in eenheden van duizend euro tenzij anders aangegeven.

	2018	2017	2016	2015	2014
Ondernemingen en deelnemers¹ (aantallen)					
Werkgevers	482	480	477	478	479
Actieve deelnemers	5.595	5.578	5.284	5.139	5.085
Pensioengerechtigden	7.668	7.744	7.702	8.064	8.132
Gewezen deelnemers	12.472	12.165	12.166	11.983	12.091
Pensioengegevens (bedragen x € 1,-)					
Premie als percentage van de grondslag	26,6%	26,6%	26,6%	26,6%	26,6%
Premie voorwaardelijke optrek (% van de pensioengrondslag)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	2,6%
Franchise	20.171	19.808	19.429	19.267	19.043
Opbouwpercentage	1,875%	1,875%	1,875%	1,875%	1,9%
Verhogen van de pensioenen	0%	0%	0%	0%	0%
Verlagen van de pensioenen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Premies en uitkeringen					
Feitelijke premie over het boekjaar	24.219	24.175	22.726	21.739	24.934
Kostendeckende premie over het boekjaar	27.109	28.752	23.905	20.733	21.484
Toetspremie	18.073	19.243	17.119	19.527	n.v.t.
Pensioenuitkeringen (inclusief afkopen)	26.608	26.677	25.096	24.083	30.571
Uitvoeringskosten					
Kosten uitvoering pensioenregeling per deelnemer in euro's	179	189	169	179	191
Kosten vermogensbeheer als % van het gem. belegd verm.	0,24%	0,31%	0,36%	0,34%	0,33%
Transactiekosten vermogensbeheer als % van het gem. belegd vermogen	0,14%	0,08%	0,10%	0,08%	0,06%
Beleggingen					
Beleggingen voor risico pensioenfonds (incl. negatieve derivaten)	1.276.944	1.294.754	1.258.962	1.131.144	1.161.125
Rendement in procenten totale portefeuille	-0,9%	3,4%	11,9	-1,5	23,4
Rendement in procenten return portefeuille	-5,5%	9,7%	8,0	-0,4	5,9

¹ Tot en met 2012 zijn de niet opgevraagde pensioenen tussen 65 en 70 jaar geschaard onder de gewezen deelnemers. Vanaf 2013 maken zij deel uit van de groep Pensioentrekkenden-ouderdomspensioen.

	2018	2017	2016	2015	2014
Z-score	-0,17	0,29	-0,12	0,06	0,42
Performance toets	1,49	1,83	1,81	1,37	1,35
Reserves					
Technische voorziening voor risico pensioenfondsen	1.189.002	1.178.688	1.201.886	1.095.284	1.038.346
Minimaal Vereist Eigen Vermogen	51.127	50.684	51.681	47.097	44.649
Vereist vermogen	1.405.897	1.387.883	1.360.951	1.262.682	1.145.296
Dekkingsgraden					
Dekkingsgraad	107,0%	109,5%	104,0%	102,4%	110,7%
Beleidsdekkingsgraad	109,3%	107,6%	101,9%	105,1%	110,2%
Reële dekkingsgraad	88,9%	87,1%	83,3%	85,1%	n.v.t.
Vereiste dekkingsgraad	118,2%	117,7%	113,2%	115,3%	110,3%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,3%	104,3%	104,3%	104,3%	104,3%
Stichtingskapitaal en reserves					
Weerstandsreserve	216.895	209.195	159.065	167.398	106.950
Bestemmingsreserve	5.457	6.057	10.157	10.360	9.287
Algemene reserve	-133.863	-97.469	-110.629	-141.417	4.306
Totaal	88.489	117.783	58.593	36.341	120.543
Resultaat					
Resultaat boekjaar	-29.294	59.190	22.252	-84.202	27.102

3 Bestuursverslag

3.1 Ontwikkeling financiële positie pensioenfonds

Tekort situatie primo 2018

Omdat de beleidsdekkingsgraad begin 2018 lager lag dan de vereiste dekkingsgraad was er begin 2018 sprake van een reservetekort. Het fonds moest om die reden een herstelplan opstellen en heeft dat tijdig bij DNB ingediend. DNB heeft op 18 mei 2018 het fonds laten weten met het plan in te stemmen.

Financiële positie eind 2018 & financierbaarheid van de regeling

Ultimo 2018 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 109,3%. De vereiste dekkingsgraad 118,2%. Het vereist eigen vermogen (VEV) is bepaald met het standaardmodel met een aanpassing om rekening te houden met de impact van de in de portefeuille aanwezige *leverage* in de vastgoedfondsen. Het bestuur heeft aangegeven zich te kunnen vinden in de berekeningswijze. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 lag boven de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,3%) maar onder de voor het fonds vereiste dekkingsgraad. Om die reden was einde 2018 sprake van een situatie van reservetekort, zoals dat ook ultimo 2017 het geval was. Vanwege de financiële situatie heeft het fonds in 2019 opnieuw een herstelplan bij DNB ingediend. Uit het herstelplan 2019 blijkt dat het fonds nog steeds binnen de wettelijke termijnen kan herstellen zonder extra maatregelen te nemen. DNB heeft op 23 mei 2019 het fonds laten weten in te stemmen met het herstelplan 2019.

Uit het herstelplan 2019 voor het fonds volgen de onderstaande conclusies:

- Er is sprake van een tijdig (binnen de wettelijke termijn) herstel. Volgens het herstelplan 2019 is er in de loop van 2025 geen tekort meer.
- Er is geen sprake van een vooraankondiging van korting.
- De opbouw in de jaren 2020 tot en met 2023 moet mogelijk worden verlaagd om te voldoen aan de premiedekkingsgraadeis.
- Vanaf 2021 is er naar verwachting weer de mogelijkheid om te indexeren, echter nog niet volledig.

Het fonds hanteert vanaf 2016 een kostendekkende premie op basis van verwacht rendement. Het bestuur heeft besloten om voor de gedempte kostendekkende premie uit te gaan van het maximaal toegestane rendement waarbij rekening is gehouden met een koopsom voor toekomstige toeslagverlening. De feitelijke premie dient ook getoetst te worden aan een tweede norm. Deze tweede norm geeft aan dat de wijze van vaststellen van de premie anders dan op basis van de zuiver kostendekkende premie niet mag leiden tot interen op de actuele dekkingsgraad, gemaximeerd op 104,3% (het minimaal vereist eigen vermogen (MVEV) plus 100%). Bij de vaststelling van de premie voor 2018 is geconstateerd dat het maximum percentage niet voldoende was om ook aan de aanvullende eis te voldoen. Aan cao-partijen zijn door het bestuur de verschillende opties voorgelegd. Met betrekking tot de financierbaarheid van de regeling hebben sociale partners besloten om, gemeten naar de (rente)stand per 30 september 2017, te bepalen welk bedrag er nodig is om te voldoen aan de aanvullende eis. Het aldus vastgestelde bedrag mag worden onttrokken aan de bestemmingsreserve. Het bedrag komt hiermee ten goede aan de actieven, doordat hiermee het verlagen van het opbouwpercentage over 2018 is voorkomen.

Risicohouding en opdrachtaanvaarding

Voor 2018 is sprake van zowel een wijziging van de kenmerken van de pensioenregeling (de pensioenrichtleeftijd verschuift naar 68 jaar) als een wijziging van het premiebudget (risicohouding). Dit heeft als gevolg gehad dat de opdrachtaanvaarding (het document waarin het fonds de opdracht van sociale partners aanvaardt) per 1 januari 2018 opnieuw is vastgelegd.

De risicohouding van het fonds en sociale partners die aan de pensioenregeling ten grondslag ligt is als volgt vastgesteld:

Beleidsuitgangspunten

Het fonds streeft in eerste plaats een zekere mate van zekerheid na, maar hecht ook waarde aan een koopkrachtbestendig pensioen. Het fonds streeft dan ook een evenwichtig beleid na waarin een zekere mate van zekerheid wordt gewaarborgd, waarbij ook ruimte is voor opwaarts potentieel.

Uitgaande van het minimaal vereist eigen vermogen, zijn de randvoorwaarden op een 15-jaars horizon:

1. Toeslagen gemiddeld: minimaal 30% van de maatstaf;
2. Jaarlijkse kans op rechtenverlaging: maximaal 8%;
3. Omvang rechtenverlaging (zonder uitsmeren): maximaal 8%;
4. Omvang rechtenverlaging in het slechtste scenario (zonder uitsmeren): maximaal 30%.

Hierbij onderkent het fonds dat bij dekkingsgraden die fors afwijken van het MVEV de uitkomsten aanzienlijk kunnen afwijken van deze beleidsuitgangspunten.

De risicohouding op korte termijn is geformuleerd in termen van het vereist eigen vermogen en een bandbreedte daaromheen. De bandbreedte bedraagt 111% - 121%.

In het kader van de haalbaarheidstoets zijn de volgende grenzen van de risicohouding op een 60-jaarshorizon vastgesteld:

- De grens voor wat betreft het pensioenresultaat is gesteld op 85%; en
- De grens voor wat betreft de maximale afwijking is op 35% gesteld.

Haalbaarheidstoets 2018

Met een haalbaarheidstoets kijkt het fonds of de afgesproken ambities worden gerealiseerd, het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is én of het pensioenfonds voldoende herstelcapaciteit heeft. Bij grote veranderingen zoals de invoering van het nieuwe FTK, een nieuwe pensioenregeling of een andere significante wijziging voert het pensioenfonds een "aanvangshaalbaarheidstoets" uit. Vervolgens doet het fonds ieder jaar de "jaarlijkse haalbaarheidstoets".

In 2018 is de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd, met de volgende resultaten:

Toetsing pensioenresultaat	Grenswaarde	Resultaat 2018
Vanuit feitelijke financiële positie		
Mediaan	85,0%	91,1%
5 ^e percentiel		68,6%
Relatieve afwijking t.o.v. mediaan	35,0%	24,8%

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets voldoen op alle punten aan de vastgestelde grenswaarden.

Geen toeslagverlening per 1 januari 2018 en per 1 januari 2019

Het bestuur heeft in het verslagjaar besloten om, evenals per 1 januari 2018, ook per 1 januari 2019 geen toeslag te verlenen. De beleidsdekkingsgraad lag immers lager dan de minimale benodigde beleidsdekkingsgraad van 110% om over te mogen gaan tot gedeeltelijk verhogen van de pensioenen.

Financieel crisisplan

Om tijdens een crisissituatie voldoende voorbereid te zijn op een snelle verslechtering van de financiële positie heeft het fonds een financieel crisisplan. In het crisisplan staat welke maatregelen het fonds neemt als het in een crisissituatie komt. Van een crisissituatie is sprake wanneer het fonds de pensioenregeling niet onverkort kan uitvoeren. Het plan geeft inhoud aan de te hanteren ondergrenzen, te nemen maatregelen en te volgen consultatie-, informatie- en besluitvormingsprocessen. Hierbij wordt rekening gehouden met een evenwichtige belangenbehartiging. Het crisisplan is beschikbaar via de website.

Procedure vaststellen beleidsdekkingsgraad

Het fonds heeft een procedure voor het vaststellen van de maand- en beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad heeft invloed op het toeslagenbeleid en het bepalen van de financiële positie voor het opstellen van een herstelplan. Het proces van het vaststellen van de maanddekkingsgraad valt onder de ISAE 3402. In de procedure heeft het fonds ook vastgelegd hoe om te gaan met eventuele herrekeningen en zijn tevens de *checks and balances*, welke door de vermogensbeheerder worden uitgevoerd in de aanlevering voor de dekkingsgraad, opgenomen.

Financieel beleid

Het bestuur van het fonds voert een degelijk financieel beleid met enerzijds als doelstelling voldoende middelen op te bouwen om aan de verplichtingen (lees: de pensioenuitkeringen) te kunnen blijven voldoen en anderzijds om een stabiel premie- en toeslagbeleid te voeren. De inkomsten aan premies en de opbrengsten uit de beleggingen moeten voldoende zijn om de pensioenrechten van de deelnemers te waarborgen en de pensioenrechten van de huidige en toekomstige pensioengerechtigden te kunnen blijven betalen.

Wijziging beleggingsbeleid

Het strategische beleggingsbeleid wordt geformuleerd op basis van een ALM studie. In 2017 is een ALM studie uitgevoerd. Belangrijk startpunt hiervoor was de herijkte risicohouding van het fonds. Op basis van deze ALM studie heeft het bestuur besloten tot het volgende lange termijn strategisch beleggingsbeleid:

- Portefeuille: 35% Matching activa, 65% Return activa
- Renteafdekking: 65% van het nominale renterisico op basis van de zuivere markt rentetermijnstructuur.

Voor meer informatie over het beleggingsbeleid verwijzen wij naar de beleggingsparagraaf in dit bestuursverslag.

3.2 Overige ontwikkelingen binnen het pensioenfonds

Nieuwe pensioenuitvoerder

Per 1 september 2017 zijn vijf bedrijfstakpensioenfonds, waar onder het fonds, van Syntrus Achmea Pensioenbeheer (SAPB) naar Centric overgegaan onder het met SAPB overeengekomen contract. Vervolgens heeft het fonds per 1 januari 2018 met Centric een nieuwe overeenkomst met service level agreement afgesloten. 2018 stond in het teken van een nauwe monitoring van de uitvoering door Centric, onder meer aan de hand van intensieve gesprekken en controle van de door Centric geboden rapportages.

Nieuwe fiscale richtleeftijd 68 jaar

De fiscale pensioenrichtleeftijd voor aanvullende pensioenen is per 1 januari 2018 omhoog gegaan naar 68 jaar. Deze pensioenrichtleeftijd is een rekenleeftijd. Daarmee wordt de jaarlijkse maximaal toegestane fiscale pensioenopbouw berekend. In nauw overleg met de sociale partners is besloten de pensioenrichtleeftijd te verhogen naar 68 jaar. Ook de reeds opgebouwde pensioenen zijn herrekend naar een standaard pensioeningangsdatum van 68 jaar. De verplichtstelling is hierop aangepast.

Toekomststrategie

Sociale partners en bestuur kijken al langer naar de toekomststrategie van het fonds. Voor het bestuur staat voorop dat ook op de lange termijn een goed pensioen wordt geboden aan alle werknemers in de branche. Hoewel er geen acute bedreigingen zijn voor de continuïteit van het fonds voorziet het bestuur op de langere termijn wel problemen met betrekking tot de governance en het draagvlak voor de pensioenregeling. Met het oog hierop heeft het bestuur in het verslagjaar de mogelijkheden verkend om te komen tot samenwerking met andere pensioenfonds. Door een dergelijke samenwerking zou meer efficiëntie bereikt kunnen worden. Uit de verkenning is naar voren gekomen dat een samenwerking met Bpf Meubel op dit moment het meeste perspectief biedt. Er is daarom besloten een nieuwe impuls te geven aan het al eerder ingezette traject om te komen tot een fusie met dit fonds. Al in 2014 zijn er gesprekken met Bpf Meubel gevoerd, maar die hebben toentertijd niet tot concrete resultaten geleid. In 2018 zijn de gesprekken met Bpf Meubel hervat, wat leidde tot de ondertekening van een intentieverklaring op 7 maart 2019 waarmee invulling wordt gegeven aan het strategische bestuursbesluit om samen te gaan. Beide fondsen stellen zich ten doel per 1 januari 2020 te komen tot een samengevoegd bedrijfstakpensioenfonds. Over de inhoud van de intentieverklaring heeft het

verantwoordingsorgaan met enkele aandachtspunten positief geadviseerd. De raad van toezicht is gedurende dat proces geïnformeerd.

Het samenvoegen van beide bedrijfstakpensioenfondsen zal naar verwachting leiden tot een kostenverlaging per deelnemer als gevolg van schaalvoordelen. Daarbij ziet het bestuur de verlaging van de governance kosten en toenemende robuustheid als voornaamste voordelen. Na overdracht van de pensioenaanspraken en –rechten aan Bpf Meubel zal het fonds geliquideerd worden. In de intentieverklaring is een aantal ontbindende voorwaarden opgenomen.

Risicomanagement

Gedurende 2018 is op niveau van de Contract- & Risicocommissie en door het bestuur op regelmatige basis aandacht besteed aan de risico's waaraan het pensioenfonds is blootgesteld. Onder meer is aan de hand van een jaarplanning voor integraal risicomanagement gestructureerd gewerk aan analyses en beheersmaatregelen. De pensioenuitvoering door Centric is op zeer regelmatige basis geëvalueerd. In 2018 is tevens een externe risicomanager aangesteld die het fonds helpt bij de gestructureerde beheersing van alle voorkomende risico's.

Contacten met de toezichthouder

In het verslagjaar zijn aan het fonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Eind 2018 heeft DNB een on-site onderzoek uitgevoerd naar de robuustheid van de pensioenadministratie van het fonds. Op basis van dit onderzoek concludeert DNB voorlopig dat de bedrijfsvoering en de beheersing van de risico's in de pensioenadministratie op een aantal punten moet worden versterkt. Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2019 op deze bevindingen gereageerd. Na bespreking van deze reactie met DNB is het definitieve rapport ontvangen. De bevindingen van DNB zijn benut voor een plan van aanpak om, mede ten bate van andere bedrijfstakpensioenfondsen die door Centric worden geadmistreerd, verbeteringen door te voeren.

3.3 Governance

Verantwoordingsorgaan

In het verantwoordingsorgaan zijn deelnemers en pensioengerechtigden op basis van onderlinge getalsverhoudingen vertegenwoordigd. Ook de aangesloten werkgevers zijn vertegenwoordigd. Het bestuur heeft de inrichting (onder meer samenstelling en stemverhouding) en de bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan vastgelegd in de statuten van het fonds. Tevens heeft het bestuur een reglement voor het verantwoordingsorgaan opgesteld. De bevindingen en het oordeel van het verantwoordingsorgaan over 2018 en de reactie van het bestuur daarop zijn terug te vinden in dit jaarverslag.

Intern toezicht

Het bestuur van het fonds draagt zorg voor de organisatie van een transparant intern toezicht. Het interne toezicht heeft betrekking op het kritisch bezien van het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds door onafhankelijke deskundigen.

Per 1 juli 2014 is voor de inrichting van het interne toezicht gekozen voor het instellen van een raad van toezicht. Het verslag van de raad van toezicht en de reactie van het bestuur daarop zijn terug te vinden in dit jaarverslag.

Diversiteitsbeleid

Het bestuur heeft een diversiteitsbeleid vastgesteld.

Het bestuur streeft naar een bestuurssamenstelling waarbij de belanghebbenden op een zo evenwichtig mogelijke wijze zijn vertegenwoordigd, maar ook naar een bestuur dat complementair is samengesteld zodat de bestuursleden competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen. Het bestuur streeft er naar dat in het bestuur ten minste één man en één vrouw zitten en ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar. De eis van geschiktheid prevaleert echter boven diversiteit.

Bij de invulling van een vacature wordt door het fonds actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of bij de verkiezing van kandidaten. Het bestuur toetst voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.

Het bestuur heeft een plan van aanpak opgesteld, waarin het bestuur concrete doelen heeft gesteld die binnen haalbare termijnen bereikt kunnen worden. Hierbij is rekening gehouden met de zittingstermijnen. Jaarlijks beoordeelt het bestuur het bereiken van de doelen. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid. Het bestuur heeft de voordragende organisaties geïnformeerd over het diversiteitsbeleid en dit beleid ook opgenomen in de bestuursprofielen.

Geschiktheid

Het bestuur heeft een geschiktheidsplan waarin de bepalingen uit de Beleidsregel geschiktheid 2012 van DNB en AFM, de Code Pensioenfondsen en de verscherpte eisen die volgen uit de Wet versterking bestuur pensioenfondsen in acht zijn genomen. Naast deskundigheid omvat geschiktheid competenties en professioneel gedrag. Er is sprake van geschiktheidsniveau A, B en E. Een bestuurder dient vanaf dag één geschikt te zijn voor de functie. Het fonds heeft in dit kader de voordragende organisaties verzocht hierop te anticiperen en de mogelijkheid voor aspirant-bestuurders geboden. In het geschiktheidsplan zijn ook de bestuursprofielen opgenomen. Het bestuur heeft in 2015 de opleiding geschiktheidsniveau B afgerond. In het verslagjaar is het geschiktheidsplan voor het bestuur geactualiseerd voor wat betreft de aanwezige deskundigheid en competenties. In 2018 heeft het bestuur een studiedag gevolgd met als onderwerpen IT-beleid, AVG, IORP II en compliance. Tevens is tijdens een opleidingsdag aandacht besteed aan maatschappelijk verantwoord beleggen.

Zelfevaluatie bestuur

Het bestuur heeft een procedure vastgesteld voor een periodieke zelfevaluatie. Het gaat om het functioneren van het bestuur als geheel. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en of te verbeteren. Door middel van zelf-evaluatie wordt het functioneren van het bestuur inzichtelijk, beoordeeld en teruggekoppeld.

Uit de evaluatie in het verslagjaar is het volgende naar voren gekomen.

Gesproken is over de mogelijkheden om de vergaderefficiëntie te bevorderen teneinde alle agendapunten binnen de geplande vergadertijd af te ronden. Tevens is de wijze waarop de transitie naar Centric is vormgegeven geëvalueerd. Het bestuur constateert dat men daarbij constructief, gedegen en weloverwogen te werk is gegaan¹. Ruimte voor verbetering is zichtbaar op het tijdig en goed aangehaakt blijven bij de (externe) stuurgroep. Voorts is het proces naar en de samenwerking met Bpf Meubel geëvalueerd. Tot slot is een lijst inhoudelijke onderwerpen vastgesteld waar de wens bestaat om tot verdieping te komen.

Gedragscode / compliance

Het fonds heeft een gedragscode waarin de regels en richtlijnen voor bestuursleden en andere betrokkenen zijn opgenomen. Deze regels en richtlijnen zijn ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privébelangen van betrokkenen alsmede ter voorkoming van het gebruikmaken van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privédoeleinden.

De compliance officer controleert of de bestuursleden en andere betrokkenen de gedragscode naleven. De compliance officer heeft in de afgelopen jaren geen overtreding van de regels geconstateerd.

Integriteitsbeleid

De doelstelling van het integriteitsbeleid is dat bestuurders, leden van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht zich integer gedragen en zich conformeren aan de waarden en normen van het fonds en de wet- en regelgeving die van toepassing is op het fonds. In het beleid zijn de verschillende integriteitsrisico's en de beheersmaatregelen opgenomen die zijn getroffen en vastgelegd in onder andere de gedragscode, de incidentenregeling en de klokkenluidersregeling. In 2018 is het integriteitsbeleid

¹ Het on site onderzoek van DNB bij de administrateur in het vierde kwartaal van 2018 biedt in aanvulling op de constatering van het bestuur ruimte voor verdere verbeteringen. Deze worden in 2019 concreet gemaakt.

geactualiseerd als gevolg van de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). De AVG stelt regels ten aanzien van de verwerking van persoonsgegevens. Onder meer is een privacyreglement vastgesteld en is de gedragscode hiervoor aangepast. Het integriteitsbeleid is als bijlage aan de ABTN toegevoegd.

Klokkenluidersregeling

Het fonds heeft een klokkenluidersregeling. Aan het begin van 2018 waren er twee vertrouwenspersonen aangesteld; in de loop van 2018 is dit teruggebracht tot één vertrouwenspersoon. Op grond van de klokkenluidersregeling van het fonds kunnen onregelmatigheden die binnen het fonds, de organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed, worden gesignaleerd aan de vertrouwenspersoon worden gerapporteerd.

Incidentenregeling

Het fonds kent een incidentenregeling. In de incidentenregeling is vastgelegd wat onder een incident wordt verstaan en welke procedures en maatregelen er gelden met betrekking tot de omgang en vastlegging van incidenten. Sinds 2016 is er een wettelijke meldplicht van een datalek. Deze meldplicht houdt in dat er direct een melding gedaan moet worden bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) zodra er sprake is van een ernstig datalek. In 2018 is er eenmaal melding gemaakt van een datalek.

Nevenfuncties bestuursleden

De lijst met nevenfuncties van de bestuursleden is als bijlage bij het jaarverslag opgenomen. Met het opnemen van de lijst geeft het bestuur tevens aan dat zij de nevenfuncties als aanvaardbaar beschouwt.

Personele wijzigingen en herbenoemingen

Binnen het bestuur is de heer Raadgever per 1 januari 2018 herbenoemd (voor een periode van 4 jaar) en de heer De Boer (voor een periode van 2 jaar).

Binnen de raad van toezicht zijn de heren Van der Peijl en Slob per 1 juli 2018 herbenoemd.

Binnen het verantwoordingsorgaan is mevrouw Groen per 1 januari 2018 benoemd, de heer Brinkhaus per 1 juli 2018 en de heer Van Drimmelen en de heer Verloop zijn per 1 juli 2018 herbenoemd. Voor de vertegenwoordigers van de gepensioneerden zijn er verkiezingen geweest. Dit heeft geresulteerd in de benoemingen van de heren Van Anrooy (voorzitter), De Boer, en Jongh per 1 juli 2018.

Code Pensioenfondsen

Tijdens de ontwikkeling van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen stelden de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid de Code Pensioenfondsen (de Code) op. Doel van de Code is de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter te maken. Ook de communicatie met de belanghebbenden zoals werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden, moet door de Code transparanter worden. Tot slot moet de Code bijdragen aan het versterken van 'goed pensioenfondsbestuur'. De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verankerde de Code per 1 juli 2014 wettelijk. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen ziet toe op de naleving van de Code. In september 2018 is de Code geactualiseerd.

De Code legt de nadruk op het beïnvloeden van het gedrag van bestuurders, intern toezichthouders en belanghebbenden in de verantwoordingsfunctie. Per orgaan zijn normen opgenomen over taak en werkwijze, samenstelling en zittingsduur, geschiktheid, benoeming, schorsing en ontslag. Daarnaast zijn overkoepelende thema's opgenomen. De thema's gaan zowel over het eigen functioneren van het fonds als van dienstverleners. Voorbeelden hiervan zijn integraal risicomanagement, communicatie en transparantie, verantwoord beleggen, kosten, uitvoering en uitbesteding, geschiktheid, diversiteit, integer handelen en beloningsbeleid.

Pensioenfondsen leven de Code na op basis van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Een pensioenfonds past de normen van de Code toe of zet in het jaarverslag gemotiveerd uiteen waarom een norm niet (volledig) is toegepast.

Het fonds streeft ernaar alle normen uit de Code na te leven. In een enkel geval wijkt het fonds af van normen uit de Code. Hieronder wordt dit toegelicht.

- *Norm 33. Diversiteit; In het bestuur, het verantwoordingsorgaan of belanghebbendenorgaan zitten ten minste één man en één vrouw. Voorts zitten er zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in.*

Het bestuur heeft een diversiteitsbeleid vastgesteld en de voordragende organisaties hierover geïnformeerd. Het bestuur streeft er naar ten minste één man en één vrouw in het bestuur zitting te laten hebben. De eis van geschiktheid prevaleert echter voor diversiteit. Het bestuur en de raad van toezicht kennen beide een vrouwelijk lid. Ook in het verantwoordingsorgaan heeft sinds 1 januari 2018 een vrouw zitting. In het verantwoordingsorgaan zitten mensen van zowel onder als boven de 40 jaar. In het bestuur en de raad van toezicht zitten alleen mensen van boven de 40 jaar.

Uitbesteding

De overeenkomst pensioenbeheer is door Syntrus Achmea Pensioenbeheer opgezegd en per 1 september 2017 zijn de werkzaamheden voor pensioenbeheer overgegaan op Centric Pension and Insurance Solutions B.V in eerste instantie onder het bestaande contract tussen SAPB en het fonds. Per 1 januari 2018 zijn de afspraken tussen Centric en het fonds vastgelegd in een schriftelijke overeenkomst en een service level agreement.

Met BMO Global Asset Management en Syntrus Achmea Real Estate & Finance zijn contracten voor het vermogensbeheer afgesloten voor onbepaalde tijd. De contracten zijn per zes maanden respectievelijk één jaar opzegbaar. De voorwaarden zijn vastgelegd in een vermogensbeheerovereenkomst met serviceafspraken over het niveau van de dienstverlening. Aan BMO Global Asset Management is de bevoegdheid verleend alle beleggingstransacties aan te gaan met betrekking tot de in de overeenkomst opgesomde beleggingscategorieën. Het bestuur stelt jaarlijks het beleggingsbeleid vast. De uitwerking van het beleggingsbeleid wordt verwoord in de beheerafspraken en de mandaten voor hypotheek en vastgoed welke door het fonds en BMO Global Asset Management respectievelijk Syntrus Achmea Real Estate & Finance worden ondertekend. In de beheerafspraken zijn alle beleggingsrestricties opgenomen van de fondsen waarin het fonds participeert.

De Contract- en risicocommissie (CRC) heeft de ISAE 3402 type II van Centric over 2018 beoordeeld. Hoewel aanvankelijk sprake is geweest van een afkeurende verklaring heeft het bestuur vastgesteld dat uit de aanvullende controlemaatregelen van Centric geen tekortkomingen zijn gebleken. Het bestuur heeft actie ondernomen om de verwachtingen rond de (scope van de) ISAE3402 verklaring voor het verslagjaar 2019 pro-actief te verhelderen en te monitoren.

Ten aanzien van het vermogensbeheer heeft de CRC de ISAE3402-II verklaring van BMO Global Asset Management en de ISAE 3402-II rapportages van Syntrus Achmea Real Estate & Finance met betrekking tot (internationaal) vastgoed en woninghypotheken en vastgoedfinanciering beoordeeld. Uit de verklaringen zijn geen significante tekortkomingen gebleken die nadere actie van het bestuur vragen.

Uitbestedingsbeleid & inkoopbeleid

Het bestuur heeft een uitbestedingsbeleid. Het fonds heeft dit beleid vastgelegd omdat het fonds zicht moet en wil hebben op risico's die verbonden zijn aan de uitbesteding van werkzaamheden en wil zorgen voor een permanente beheersing van deze risico's. In het beleid zijn de criteria vastgelegd die het fonds heeft vastgesteld voor de selectie van de uitbestedingsrelaties en de normen die bij de bewaking van de kwaliteit van de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden gelden. Het uitbestedingsbeleid wordt jaarlijks geëvalueerd aan de hand van criteria op het gebied van kwaliteit, resultaat en kosten. Het bestuur heeft tevens een inkoopbeleid. Het inkoopbeleid is van toepassing voor overige producten en/of diensten welke worden afgenomen. Het doel van het inkoopbeleid is om kaders aan te geven waarbinnen het bestuur opereert bij de inkoop van producten en/of diensten om zodoende het inkoopproces effectief en efficiënt te beheersen.

3.4 Externe ontwikkelingen

Hierna worden relevante wijzigingen in wet- en regelgeving besproken en de wijze waarop het pensioenfonds deze heeft toegepast.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Een pensioenfonds beschikt noodzakelijkerwijs over vele persoonsgegevens ten behoeve van het administreren van pensioenaanspraken en –rechten en het doen van uitkeringen. Op 25 mei 2018 is de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming in werking getreden. Deze verordening geeft regels over de omgang met persoonsgegevens en vervangt de huidige Wet bescherming persoonsgegevens. Het fonds is eind 2017 gestart met een inventarisatie van de acties die noodzakelijk zijn om te voldoen aan de nieuwe verordening. In 2018 zijn de fondsdocumenten aangepast aan de nieuwe wetgeving en is er een Privacy Officer aangesteld. De Privacy Officer is verantwoordelijk voor de controle op de naleving van de AVG richtlijnen en beheert het verwerkingsregister van het fonds.

Stappen op weg naar een nieuw pensioenstelsel

Al jarenlang wordt er gesproken over een nieuw pensioenstelsel. In 2018 leek het er even op dat er een akkoord zou worden bereikt tussen politiek, werkgevers- en werknemersorganisaties. In november 2018 is het overleg tussen de minister van sociale zaken en de werkgevers- en werknemersorganisaties echter alsnog zonder resultaat geëindigd. Na zeven jaar onderhandelen is de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel nog steeds in discussie. Het bestuur en cao-partijen blijven de ontwikkelingen op de voet volgen.

IORP II

Op 13 januari 2017 is de herziene IORP-richtlijn (IORP II) in werking getreden. Deze EU-richtlijn moest binnen 2 jaar worden omgezet in nationale wetgeving; eind 2018 is de implementatiewet door de Tweede en Eerste Kamer aangenomen. Deze implementatiewet is op 13 januari 2019 van kracht geworden en bevat bepalingen inzake:

- de informatievoorziening aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- de instelling van sleutelfuncties;
- risicomanagement;
- duurzaam beleggen.

Als gevolg van de gewijzigde wet heeft het pensioenfonds invulling gegeven aan de sleutelfuncties actuarieel, interne audit en risicobeheer.

Wet waardeoverdracht klein pensioen

Per 1 maart 2018 is de Wet waardeoverdracht klein pensioen (deels) van kracht geworden. Deze wet regelt onder meer dat kleine pensioenen vanaf 1 januari 2019 mogen worden samengevoegd tot één groter pensioen. Zo behouden werknemers met (meerdere) kleine pensioenen hun aanspraak voor een betere oudedagsvoorziening. Ook wordt in de wet geregeld dat pensioenen van maximaal € 2 bruto per jaar van rechtswege vervallen. Pensioenuitvoerders hoeven voor deze hele kleine pensioenen dan geen administratiekosten meer te maken.

Het bestuur heeft in verband met de inwerkingtreding van deze regelgeving het volgende beleid vastgesteld:

- pensioenen kleiner dan € 2 op jaarbasis en die ontstaan zijn vóór 1 januari 2019 vervallen, tenzij een deelnemer tijdig heeft aangegeven het pensioen te willen afkopen.
- de waarde van de vervallen pensioenaanspraken wordt toegevoegd aan de algemene middelen van het fonds.
- het bestuur gaat over tot automatische uitgaande waardeoverdracht van kleine pensioenen ontstaan per 1 januari 2018 of later.
- het bestuur heeft gaat na 1 januari 2020 over tot automatische uitgaande waardeoverdracht van kleine pensioenen ontstaan vóór 1 januari 2018.

3.5 Pensioenparagraaf

In deze paragraaf wordt de karakterisering van de pensioenregeling, zoals deze gold in het verslagjaar, beschreven alsmede de inhoud en de wijzigingen van de belangrijkste fondsdocumenten zoals het uitvoeringsreglement, de pensioenreglementen en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN).

Karakterisering van de pensioenregeling

De pensioenregeling van het fonds is een uitkeringsovereenkomst.

Kenmerken pensioenregeling

De kenmerken van de pensioenregeling ultimo 2018 zijn als volgt:

Pensioensysteem	middelloodregeling
Pensioenleeftijd	68 jaar
Pensioengrondslag	pensioengevend salaris minus franchise
Maximum pensioengevend salaris	maximum pensioengevend loon van artikel 18ga Wet LB (2018: € 105.075,-)
Partnerpensioen	op risicobasis (70% van het ouderdomspensioen)
Wezenpensioen	op risicobasis (14% van het ouderdomspensioen)

Bij einde deelneming of pensionering vindt automatische uitruil van een deel van het ouderdomspensioen in partnerpensioen plaats wanneer er sprake is van een huwelijk of geregistreerd partnerschap.

Pensioengevend salaris	het tot een jaarbedrag herleide loon
Franchise	€ 20.171,-
Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,875% van pensioengrondslag

Premie pensioenregeling 2018

Voor het jaar 2018 heeft het bestuur de premie voor de pensioenregeling ten opzichte van 2017 ongewijzigd gelaten en vastgesteld op 26,6% van de pensioengrondslag (salaris minus franchise). Het salaris betreft het op de eerste januari van het betreffende heffingsjaar voor de werknemer geldende vaste salaris in geld, daaronder begrepen de vakantietoeslag, vaste eindejaars-uitkeringen, vaste gratificaties, plus die onderdelen van het inkomen die volgens de normale werktijd tot het vaste loon behoren met een maximum van € 105.075,- (maximum voor 2018).

Van de premie voor de pensioenregeling komt de helft voor rekening van de werknemer.

Afkoop

Pensioenen tot € 474,11 per jaar (bedrag 2018) worden bij einde deelneming en op de pensioendatum vervangen door een afkoopbedrag. Overigens worden vanaf 1 januari 2019 kleine pensioenen zoveel mogelijk automatisch overgedragen, de verwachting is dat afkoop van pensioen niet veel meer zal voorkomen.

Aanvullende regelingen

Invaliditeitspensioenregeling

Het fonds kende met ingang van 1 juli 1993 een regeling om het zogenaamde WAO-hiaat te beperken. De invoering van de WIA (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen) is voor de cao-partijen van het fonds aanleiding geweest om de invaliditeitspensioenregeling met ingang van 1 januari 2006 te beëindigen. De lopende uitkeringen worden gewaarborgd.

Anw-hiaatverzekering

Het fonds bood de aangesloten ondernemingen tot 1 januari 2014 de mogelijkheid om voor haar werknemers een vrijwillige Anw-hiaatverzekering af te sluiten. In 2013 besloot het bestuur om deze vrijwillige Anw-hiaatverzekering niet meer via het fonds aan te

bieden. Samen met dat besluit is de herverzekeringsovereenkomst bij Elips Life AG per 1 januari 2014 opgezegd. De lopende uitkeringen worden gewaarborgd.

Toeslagbeleid

Het fonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op het streven de pensioenen waardevast te houden. De daarbij gehanteerde maatstaf is prijsinflatie, gebaseerd op (afgeleide) consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens over de periode van oktober (jaar voorafgaand op vorig jaar) tot oktober (vorig jaar). De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur en is afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Er bestaat geen recht op toeslagen en er wordt hiervoor geen reserve aangehouden. De toeslagen worden gefinancierd uit de algemene middelen van het fonds. Er zal alleen toeslagverlening plaats kunnen vinden, voor zover dit toekomstbestendig is. Dat wil zeggen dat de financiële positie van het pensioenfonds zodanig is dat het te verlenen toeslagpercentage ook naar verwachting in de toekomst uitgekeerd zal kunnen worden.

Voor de toe te kennen toeslag zal het bestuur de onderstaande leidraad hanteren. Bij het besluit voor toeslagverlening is de beleidsdekkingsgraad leidend, maar kan het bestuur binnen de wettelijke kaders andere elementen in ogenschouw nemen, waaronder, maar niet daartoe beperkt, de beweging en/of hoogte van de actuele dekkingsgraad.

- Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% worden er geen toeslagen verleend.
- Als de beleidsdekkingsgraad boven de 110% is dan wordt er toeslag verleend voor zover deze in de toekomst te realiseren is (toekomstbestendig):
 1. Hiervoor is beschikbaar de ruimte tussen de beleidsdekkingsgraad en de ondergrens van 110%;
 2. Er wordt bepaald hoeveel dekkingsgraadpunten de beleidsdekkingsgraad zou dalen bij 100% van de verwachte prijsontwikkeling bij toekomstige toeslagverlening waarbij voor de benodigde kosten voor toeslagverlening rekening wordt gehouden met het verwachte netto meetkundig rendement op zakelijke waarden;
 3. Vervolgens wordt de maximale te verlenen toeslag als volgt bepaald:
Uitkomst onder 1 gedeeld door de uitkomst onder 2 vermenigvuldigd met de feitelijke prijsontwikkeling.
 4. De onder 3 bepaalde toeslag wordt toegekend aan zowel actieve als niet-actieve deelnemers.

Het verschil tussen de toeslag volgens de toeslagambitie en de daadwerkelijk toegekende toeslagverlening over de periode 1 januari 2000 tot en met 1 januari 2019 bedraagt 15,02 % voor deelnemers en 16,16 % voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Het fonds kent geen inhaalindexatiebeleid.

Tekst verhogingen en verlagingen (voorwaardelijkheidsverklaring)

De tekst van de voorwaardelijkheidsverklaring met ingang van nFTK, geactualiseerd per 2018, luidt:

Ons pensioenfonds probeert uw pensioen elk jaar te verhogen

Het streven is uw pensioen mee te laten groeien met de prijzen. Hiervoor kijken we naar de stijging van de prijzen over de maanden oktober tot oktober in het vorige jaar (CPI-afgeleid okt-okt). We besluiten elk jaar of we uw pensioen verhogen. Dat kan alleen als onze financiële situatie goed genoeg is. Vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110% mogen de pensioenen gedeeltelijk worden verhoogd. Volledige verhoging is mogelijk vanaf een beleidsdekkingsgraad van 122,9%.

Uw pensioen wordt verhoogd als dit kan. Er is wel elk jaar een maximum. Ons streven is de prijsstijging. Is de prijsstijging 1,5%? Dan stijgt uw pensioen in dat jaar maximaal met 1,5%.

Of u in de toekomst evenveel kunt kopen met uw pensioen als nu hangt af van de verhoging van het pensioen en van de stijging van de prijzen. De afgelopen jaren stegen de prijzen en het pensioen als volgt:

datum verandering	verhoging van uw pensioen	Prijsstijging*)	onze ambitie
1 januari 2019	0%	2,10%	1,68%

1 januari 2018	0%	1,33%	1,34%
1 januari 2017	0%	0,42%	0,36%
1 januari 2016	0%	0,63%	0,41%
1 januari 2015	0%	1,05%	0%
1 januari 2014	0%	1,56%	1%
1 januari 2013	0%	2,87%	1,20%
1 januari 2012	0%	2,65%	1,20%
1 januari 2011	0%	1,57%	0%
1 januari 2010	0,4%	0,71%	3%
1 januari 2009	0%	2,78%	1,50%

*) de stijging van de prijzen op basis van CPI niet afgeleid okt-okt. (De consumentenprijsindex (CPI) houdt rekening met de prijsontwikkeling van overheidsdiensten en met consumptiegebonden belastingen. In de afgeleide CPI zijn veranderingen in de tarieven van product- en consumptiegebonden belastingen en subsidies weggelaten)

Onze financiële situatie was de afgelopen tijd niet goed. Daarom konden we uw pensioen niet elk jaar verhogen. Ook de komende jaren verwachten we niet dat we uw pensioen kunnen verhogen.

Tot 1 januari 2013 bedroeg de ambitie 100% van de loonontwikkeling in de bedrijfstak.

Vanaf 1 januari 2013 tot 1 juli 2015 bedroeg de ambitie 50% van de loonontwikkeling in de bedrijfstak. Vanaf 1 juli 2015 is het streven 100% van de prijzen (CPI-afgeleid oktober-oktober).

Verlaging pensioen

De afgelopen jaren is uw pensioen niet verlaagd. Er wordt ook geen verlaging van de pensioenen verwacht in de eerstkomende jaren.

3.5.1 Statuten- en reglementswijzigingen

Statuten

De statuten zijn in het verslagjaar niet aangepast. Op 13 maart 2019 is de meest recente statutenwijziging door het bestuur goedgekeurd. De akte met de gewijzigde statuten is op 8 april 2019 notarieel verleden.

Uitvoeringsreglement

Het uitvoeringsreglement is in het verslagjaar niet aangepast.

Pensioenreglement

Per 1 januari 2018 is het pensioenreglement aangepast aan de nieuwe pensioenleeftijd van 68. Het bestuur heeft voorts in 2018 besloten om het pensioenreglement 2015 op een onderdeel aan te passen. Deze wijziging betrof de pensioenopbouw bij ouderschapsverlof.

Actuariële- en bedrijfstechnische nota

De volgende onderdelen in de ABTN zijn aangepast c.q. aangevuld:

- Alle bedragen en percentages zijn aangepast naar de bedragen en percentages zoals deze voor 2018 gelden;
- Het gewijzigde risicomanagementbeleid is opgenomen;
- Onderdelen met betrekking tot de pensioenuitvoeringsorganisatie zijn aangepast naar de nieuwe uitvoeringsorganisatie Centric;
- Het IT-beleid is opgenomen;
- Het beleid inzake de verwerking van persoonsgegevens is opgenomen;
- De aansluitcriteria voor vrijwillige aansluiting zijn opgenomen;
- De verplichting van de werkgever tot gegevensverstrekking aan het fonds is opgenomen;
- Het beleid met betrekking tot het verlagen van pensioenaanspraken is opgenomen;

- De pensioenleeftijd is aangepast naar 68 jaar;
- de premiedekkingsgraadeis is opgenomen;
- Het beleggingsbeleid 2018 is opgenomen;
- Een aantal bijlagen bij de ABTN is geactualiseerd;
- De risicohouding van het fonds is aangepast.

3.6 Communicatieparagraaf

Wet pensioencommunicatie

De Wet pensioencommunicatie is in 2015 in werking getreden en is inmiddels volledig geïmplementeerd. Het doel is betere pensioencommunicatie. Fondsen moeten de onzekerheden over pensioen beter uitleggen. Fondsen kunnen met digitale informatie kosten beperken.

De AFM verwacht van fondsen realistische en begrijpelijke informatie met handelingsperspectief voor de deelnemer. Als blijkt dat het beoogde pensioen moeilijk haalbaar is, dan verwacht de AFM dat het pensioenfonds de gevolgen hiervan op een realistische en begrijpelijke wijze uitlegt.

Inzet op transparante, begrijpelijke en duidelijke communicatie

Het fonds streeft ernaar de diverse doelgroepen, begrijpelijk, duidelijk en laagdrempelig te informeren over hun pensioen, zodat 'het pensioenbewustzijn' toeneemt en (ex-)deelnemers goede pensioenkeuzes kunnen maken. Hiermee sluit het fonds aan op richtlijnen van de Wet Pensioencommunicatie. Het fonds communiceert gelaagd via de website. Daarnaast geeft het fonds met enige regelmaat een nieuwsbrief uit (Pensioenflits) die naar alle deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers wordt gestuurd. Bij de communicatie houdt het fonds rekening met het niveau van de deelnemers.

Het beleid is vastgelegd in een communicatiebeleidsplan. Het fonds werkt de jaarlijkse doelen uit in een communicatiejaarplan.

Communicatiejaarplan en activiteiten in 2018

In het communicatiejaarplan worden de communicatieactiviteiten voor het betreffende jaar beschreven. De communicatie in 2018 richtte zich op de volgende speerpunten:

- Communicatie rondom financiële situatie en actualiteiten
- Communicatie over realistische verwachtingen rondom pensioen
- Pensioen123: Gelaagd communiceren
- Digitale communicatie en effectmeting
- Werkgever als intermediair
- Samenwerking met de brancheverenigingen
- Aansluiten op landelijke campagnes

Communicatie rondom financiële situatie en actualiteiten

Hieraan is invulling gegeven door in de Pensioenflits en op de website (www.pensioenfondshouhandel.nl) aandacht te besteden aan de financiële situatie van het pensioenfonds. Via nieuwsberichten op de website is er aandacht gevraagd voor onderwerpen die op dat moment aandacht vroegen, zoals: Solidariteit en collectiviteit belangrijk voor een goed pensioen en de financiële situatie van het fonds.

De Pensioenflits verscheen in 2018 twee keer. In de eerste nieuwsbrief was er aandacht voor de nieuwe pensioenplanner, vervroegen van pensioen, de campagne digitaal voor verzamelen mailadressen en het UPO digitaal, de klankbordgroep en AVG. In de tweede nieuwsbrief was aandacht voor veranderen van baan, nieuwe wetgeving waardeoverdracht, de werking van ons brein bij pensioen en het partnerpensioen. De Pensioenflitsen worden per post naar de deelnemers en gepensioneerden gestuurd en

worden tevens op de website geplaatst. Werkgevers en bestuursleden ontvangen de nieuwsbrief ter informatie. Daarnaast verscheen er de digitale nieuwsbrief voor werkgevers.

Communicatie over realistische verwachtingen rondom pensioen

In de Pensioenflits en via de website werden deelnemers er op gewezen dat een goed pensioen mede hun eigen verantwoordelijkheid is. Onder andere door aandacht voor pensioen en scheiden, partnerpensioen, de pensioenplanner, en mijnpensioenoverzicht. Ook werden deelnemers meegenomen in de financiële situatie van het fonds en de maatregelen die mogelijk moesten worden genomen, zoals voorwaardelijke indexatie en het verlagen van pensioenen

Digitale communicatie

In 2018 zijn grote stappen gezet in de digitalisering van het fonds. Het deelnemersportaal neemt daarbij een prominente plaats in. In maart is besloten om het UPO niet meer per post te verstrekken maar digitaal te plaatsen in het deelnemersportaal. In juni is een campagne digitaal gestart onder actieve deelnemers om de digitale propositie uit te dragen en e-mailadressen te verzamelen voor notificaties over informatie op het portaal. Registratie van het e-mailadres vindt plaats in het deelnemersportaal. Zo houdt de deelnemer ook zelf de regie op de juiste registratie. Bij elk eerste bezoek aan het deelnemersportaal wordt ook automatisch gevraagd om het e-mailadres. In het najaar is de campagne digitaal voortgezet via een pilot in het werkgeverskanaal. Via de werkgeversnieuwsbrief en de nieuwsbrief van de branchevereniging is een oproep gedaan aan werkgevers om hun werknemers te stimuleren het e-mailadres te registreren.

Meer handelingsperspectief met de pensioenplanner

De campagne digitaal heeft een enorme impuls gegeven aan het gebruik van de pensioenplanner. In 2018 waren er 18.023 bezoekers op de website. De best bezochte pagina is Mijn pensioen met 4.843 bezoekers. Ook is er een instructievideo gemaakt die helder uitlegt hoe de planner werkt en wat een deelnemer daarmee kan. In reguliere communicatie verwijzen wij ook steeds meer naar de planner. Zo voegen we bij het aanschrijven van deelnemers een half jaar voor AOW-datum geen serviceberekening meer toe maar verwijzen we deelnemers naar de pensioenplanner om alle mogelijke keuzes zelf te berekenen. Sinds september hebben ook arbeidsongeschikten toegang tot Mijn pensioen en de pensioenplanner.

Doelgroepgerichte communicatie

Nu deze belangrijke stappen voorwaarts zijn gezet in digitalisering, kan ook meer gestalte worden gegeven aan doelgroepgerichte communicatie. Dit heeft in 2018 nog weinig aandacht gekregen maar zal zeker hogere prioriteit krijgen in 2019.

3.7 Uitvoeringskosten

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het fondsbestuur vindt het belangrijk transparant te zijn over deze kosten.

Onderstaand is in dit kader uitgebreid informatie over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en de kosten van het vermogensbeheer opgenomen. De kosten worden gepresenteerd met inachtneming van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken met elkaar worden vergeleken.

Kosten uitvoering pensioenregeling

De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2018 € 2.376 (2017: 2.517). Omgerekend naar kosten per deelnemer is dit €171,86 (2017: 188,87). Het aantal deelnemers is de som van het aantal actieve deelnemers en het aantal pensioengerechtigden in 2018 13.823 (2017: 13.322).

Bestuur, advies en controle	2018	2017
<i>Bedragen * 1.000</i>		
Accountantskosten	52	44
Controle en advieskosten actuaris	208	209
Kosten adviseurs	84	57
Contributies en bijdragen	60	61
Bestuurskosten	234	262
Transitiekosten	105	188
Totaal	743	821
Administratie	2018	2017
Kosten pensioenadministratie	1.138	1.248
Kosten bestuursbureau	495	448
Totaal	1.633	1.696
Totaal pensioenbeheerkosten	2.376	2.517

Actieve deelnemers	5.595	5.578
Gepensioneerden	7.668	7.744
Totaal	13.263	13.322
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer (in euro's)	179,11	188,91

Toelichting bij kosten uitvoering pensioenregeling

Bestuur, advies en controle

De bestuurskosten zijn gedaald ten opzichte van 2017, in 2018 krijgen de de bestuursleden een vast bedrag per kwartaal waar in 2017 ook vacatiegelden per vergadering werden vergoed. De stijging van de advieskosten heeft grotendeels betrekking op ondersteuning risicomanagement / IT. De transitiekosten zijn ten opzichte van 2017 ook gedaald.

Administratie

Kosten pensioenadministratie:

- deelnemers en pensioengerechtigden: deze kosten hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administrateur van het fonds verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het toekennen van pensioenen, het afkopen van kleine pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, pensioenplanner, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief enzovoorts).
- werkgever: deze kosten betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers.
- financieel beheer: het samenstellen van financiële rapportages en de advies- en controlekosten

Kosten bestuursbureau: deze kosten hebben betrekking op het voeren van het secretariaat ten behoeve van bestuur, raad van toezicht en verantwoordingsorgaan; het opstellen van het jaarverslag.

Aansluiting met de pensioenuitvoeringskosten in de jaarrekening:

In de jaarrekening is een totaal van € 2.598 vermeld, het verschil van € 222 zijn de kosten van advisering inzake vermogensbeheer van € 51, de allocatie van kosten bestuur van € 100 alsmede overige aan vermogensbeheer toegerekende kosten van € 71.

In de jaarrekening zijn verder de controle- en advieskosten van de actuaire (€ 228) en de kosten van de adviseurs (€ 135) verantwoord onder de post controle- en advieskosten ad € 363.

Oordeel en verantwoording van het bestuur over de kosten per deelnemer

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat er een sterke relatie is tussen de grootte van een pensioenfonds en de kosten per deelnemer. In het algemeen geldt dat hoe kleiner het fonds is, hoe hoger de kosten per deelnemer zijn. De (toenemende) kostendruk is dan ook één van de aanleidingen voor de toekomstdiscussie en de conclusie van het bestuur dat het fonds mogelijk op termijn te klein is.

De kosten voor pensioenuitvoering uitgedrukt in euro's per deelnemer zijn in 2018 gedaald met 9%. Deze daling wordt veroorzaakt door lagere transitie kosten en lagere kosten voor pensioenuitvoering.

Kosten vermogensbeheer

2018	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie				
Vastgoed	378	-	-	378
Aandelen	570	-	718	1.288
Vastrentende waarden	1.570	-	393	1.963
Overige beleggingen	-	-	39	39
Derivaten	674	-	345	1.019
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	3.192	-	1.495	4.687
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten fiduciair beheer	-			-
Bewaarloon	63			63
Overige kosten	209			209
Totaal overige vermogensbeheerkosten	272			272
Totaal kosten vermogensbeheer	3.464			4.959
2017	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie				
Vastgoed	359	-	12	371
Aandelen	711	-	455	1.166
Vastrentende waarden	1.377	-	218	1.595
Overige beleggingen	110	-	122	232
Derivaten	638	-	250	888
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	3.195	-	1.057	4.252
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten fiduciair beheer	236			236
Bewaarloon	127			127
Overige kosten	443			443
Totaal overige vermogensbeheerkosten	806			806
Totaal kosten vermogensbeheer	4.001			5.058

Overzicht kerncijfers inzake vermogensbeheerskosten en rendementen	2018	2017
Gemiddeld belegd vermogen *	1.285.849	1.276.858
<i>% van het gemiddeld belegd vermogen</i>		
Beheerskosten inclusief performance gerelateerde kosten	0,26%	0,31%
Transactiekosten	0,14%	0,08%
Totaal	0,40%	0,40%
*Het gemiddeld beheerd vermogen is berekend op basis van de ultimo jaarstanden.		

Toelichtingen op de kosten:

Transactiekosten

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht. Daarnaast is het bij participaties in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt, hiervoor is er een schatting gemaakt van de *turn-over* in de portefeuille. Op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt zijn de kosten bij benadering bepaald. Door de meer passieve benadering zijn de transactiekosten afgenomen.

De aannames die verder zijn gemaakt bij het berekenen van de transactiekosten zijn afkomstig uit de aanbevelingen uitvoeringskosten 2013 van de Pensioenfederatie. Onderstaand de belangrijkste gehanteerde veronderstellingen:

- Directe beleggingstitels: per aan- verkoop een spread vermenigvuldigd met de transactiewaarde. Spread percentage afkomstig uit de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.
- Transactiekosten voor beleggingsfondsen zijn de daadwerkelijk afgerekende aan- verkoopkosten, danwel de aangeleverde data door de betreffende fondsbeheerders en externe managers.

Transactiekosten zijn derhalve onderdeel van de aan- en verkooptransacties van de beleggingen. Deze bedragen over 2018 € 1.495 (2017: € 1.057). In 2018 zijn de transactiekosten hoger door de transitie van BMO fondsen naar NT fondsen.

Aansluiting met de jaarrekening:

De Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerskosten en transactiekosten. In de jaarrekening komen alleen de kosten op totaalniveau tot uitdrukking met een totaalbedrag van € 2.434.

Van dit totaalbedrag wordt € 222 toegerekend aan vermogensbeheer, komt tot uitdrukking in de "overige kosten" en wordt als volgt gespecificeerd:

2018	Bedrag
Overige kosten	
Accountant	8
Actuaris, controle & advies	23
Adviseurs	51
Contributies	40
Bestuur	100
Totaal kosten vermogensbeheer	222

Oordeel en verantwoording van het bestuur over de kosten vermogensbeheer

Het totaal van de kosten voor vermogensbeheer is licht gedaald van 5.058 in 2017 naar 4.959 in het verslagjaar. Dit komt voort uit de hogere transactiekosten als gevolg van een relatief minder volatiliteit op de financiële markten en

dientengevolge lagere transactie volumes. Als gevolg van een lagere allocatie naar emerging markets daalden de kosten voor beheer van de portefeuille van 4.001 in 2017 naar 3.308.

Conform in 2017 gemaakte keuzes is de portefeuille medio 2018 volledig passief ingevuld.

3.8 Beleggingsparagraaf

Aandelen

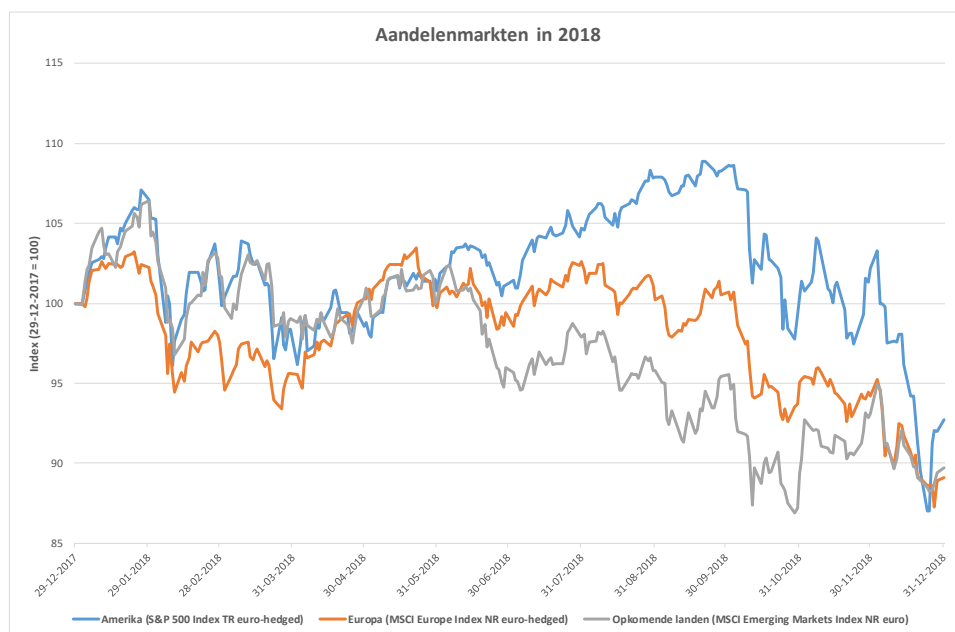
Na een sterk 2017 gingen aandelenmarkten ook goed van start in 2018. De eerste zorgen die al snel kwamen opzetten, waren over een handelsoorlog tussen de VS en China. Deze begon toen de VS de eerste tarieven op staal en aluminium afkondigden. In de maanden daarna zorgden sterke economische cijfers voor de VS ervoor dat de Federal Reserve (Fed) in juni de rente kon verhogen. In het vooruitzicht liggen nog twee verdere renteverhogingen voor de rest van het jaar. Europese aandelenmarkten konden echter niet profiteren van de sterke Amerikaanse cijfers. Dit kwam door de zorgen over de Italiaanse begrotingsplannen door de nieuwe regering. Deze liet tekorten lieten zien die hoger uitkwamen dan de limieten gesteld door de EU. Het renteverskil tussen Italiaanse en Duitse staatsobligaties nam fors toe. Maar de schade bleef beperkt tot Italië.

Het venijn van 2018 zat hem echter in de staart. December was de slechtste maand voor aandelen in 10 jaar. Dit kwam door een combinatie van diverse factoren: renteverhogingen door de Fed, zwakke economische cijfers uit China, een scherpe daling van het ondernemersvertrouwen in de EU en geopolitieke onzekerheden (Brexit, Italiaanse begroting, gele hesjes in Frankrijk en de continue dreiging van een handelsoorlog). De aandelenmarkten daalden fors met name in de dagen voor Kerst.

Aandelen in opkomende markten hadden een relatief zwaar jaar tot december. Grote problemen in enkele landen (Turkije, Argentinië) en de zorgen om een groeivertraging van China zorgden voor een negatief klimaat voor opkomende markten. Opvallend genoeg daalden de aandelen in opkomende markten in december niet zo fors als andere markten. De verliezen over het gehele jaar waren uiteindelijk in lijn met die van ontwikkelde markten.

Amerikaanse aandelen verloren over 2018 ruim 7% (S&P 500 index euro-hedged). Europese aandelen verloren bijna 11% (MSCI Europe Index euro-hedged). Opkomende markten verloren 10% (MSCI Emerging Markets Index in euro).

De aandelenportefeuille van het fonds behaalde in 2018 een rendement van –9.8%.

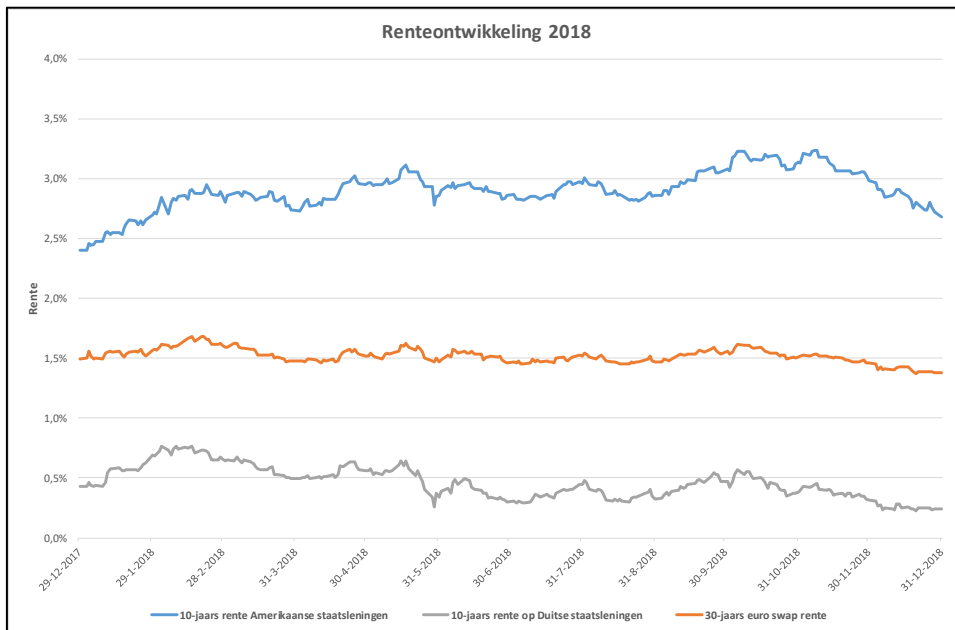

Bron: Bloomberg, BMO Global Asset Management

Rentemarkten

De rente op 10-jaars Duitse staatsleningen bewoog het gehele jaar in een bandbreedte tussen 0,8% en 0,2%. De rente steeg in eerste instantie naar bijna 0,8%. Halverwege het jaar daalde de rente echter onder invloed van de Italiaanse begrotingscrisis tot 0,3% om het jaar te sluiten op 0,24%. De voor Nederlandse pensioenfondsen belangrijke 30-jaars euro swaprente vertoonde eenzelfde verloop. Deze daalde over 2018 van 1,50% naar 1,38%.

De rente op 10-jaars staatsleningen in Amerika steeg gestaag onder invloed van de renteverhogingen van de Fed. En hoewel de Amerikaanse rente vanaf begin november ook in een dalende trend terecht kwam (de voorziene rentverhogingen van de Fed werden in twijfel getrokken) sloot deze uiteindelijk toch hoger dan aan de start van het jaar.

Bron: Bloomberg, BMO Global Asset Management

Beleggingsbeleid van het pensioenfonds

CATEGORIE	Weging 31-12-2018	Weging 31-12-2017
<i>Return portefeuille</i>	59,2%	61,6%
<i>Match portefeuille</i>	40,8%	38,4%
<i>Totaal portefeuille</i>	100%	100%
<i>Liquide Return portefeuille</i>		
Aandelen	27,5%	30,9%
Grondstoffen	0,0%	2,9%
Obligaties	23,7%	21,2%
Beursgenoteerd vastgoed	6,1%	2,6%
Liquide middelen	0,0%	0,0%
Totaal liquide Returnportefeuille	57,4%	57,7%
<i>Illiquide Return portefeuille</i>		

Dynamisch Balansmanagement	0,4%	-0,2%
Vastgoed SAR&F	1,5%	4,1%
Totaal Illiquide Return portefeuille	1,9%	3,9%
Totaal Return portefeuille	59,2%	61,6%
<i>Match portefeuille</i>		
Staatsleningen Onderpand	14,0%	13,8%
Hypotheke	6,4%	6,4%
LDI	20,4%	18,2%
Totaal Matchportefeuille	40,8%	38,4%

Het in 2018 gevoerde beleggingsbeleid van het fonds is vastgelegd in het beleggingsplan en de beleggingsrichtlijnen. Specifiek voor het beleggingsbeleid is een aantal richtinggevend principes geformuleerd, zogenaamde investment beliefs. Van belang voor het bestuur is onder andere risicomanagement, kostenbeheersing, een goed gediversifieerd en duurzaam beleggingsbeleid en begrijpelijke investeringen. Deze investment beliefs vormen de wezenlijke uitgangspunten en toetsstenen voor het beleggingsbeleid. Concreet betreft het de volgende 5 investment beliefs:

1. De beleggingsportefeuille wordt afgestemd op de structuur van de verplichtingen, verwacht rendement, toeslagambitie en mogelijke premiesturing.
2. Consistent outperformance, na kosten, genereren is zeer moeilijk. Beleggingsmandaten die het bestuur uitbesteedt worden in principe passief ingericht. Actief beleid wordt alleen toegepast indien passief geen goede mogelijkheid heeft.
3. De afweging risico en rendement vormt doorlopend een onderdeel van het beleggingsproces.
4. Het fonds hecht vanuit haar maatschappelijke verantwoordelijkheid waarde aan maatschappelijk verantwoord beleggen. Maatschappelijk verantwoord beleggen wordt geïntegreerd in het beleggingsbeleid.
5. Het pensioenfonds belegt alleen in categorieën en strategieën die het bestuur begrijpt.

Deze investment beliefs zijn een belangrijke leidraad geweest bij de totstandkoming van het strategische beleggingsbeleid. Het strategische beleggingsbeleid is geformuleerd op basis van een ALM-studie die in 2017 is verricht. Belangrijk startpunt voor de studie was de herijkte risicohouding van het fonds.

Op basis van de ALM studie uit 2017 heeft het Bestuur gekozen voor het volgende lange termijn strategisch beleggingsbeleid:

- Portefeuille: 35% Matching activa, 65% Return activa
- Renteaftdekking: 65% van het nominale renterisico op basis van de zuivere markt rentetermijnstructuur

Onderstaande tabel laat de beleggingen in procenten zien per eind 2018.

Rendement van de beleggingsportefeuille

Het rendement van de portefeuille wordt afgezet tegen een meetlat (de zogenaamde benchmark) om de resultaten te kunnen beoordelen. Het rendement van de totale portefeuille bedroeg in 2018 -0,9%. Het rendement van de benchmark (meetlat van de afspraak) bedroeg -0,88%. Per saldo kende de portefeuille een underperformance van -0,04%.

In de tabel hieronder worden de absolute rendementen per categorie en van de totale portefeuille van 2017 en 2018 weergegeven.

Rendementen %	2018	2017
<i>Return portefeuille</i>	-5,5%	9,7%
<i>Match portefeuille</i>	6,5%	-5,5%
<i>Totaal portefeuille</i>	-0,9%	3,4%

<i>Liquide Return portefeuille</i>		
Aandelen	-9,8%	18,2%
Grondstoffen*	2,3%	-0,1%
Obligaties	-3,8%	4,9%
Beursgenoteerd vastgoed	-4,6%	-0,4%
Liquide middelen	0,0%	0,0%
Totaal liquide Returnportefeuille	-6,7%	11,6%
<i>Illiquide Return portefeuille</i>		
Dynamisch Balansmanagement**	30,7%	-20,5%
Vastgoed SAR&F	6,1%	13,2%
Totaal illiquide Returnportefeuille	37,8%	-8,2%
Totaal Return portefeuille	-5,5%	9,7%
<i>Match portefeuille</i>		
Staatsleningen Onderpand	5,0%	-1,8%
Long Duration Bonds		-1,1%
Hypotheke	1,9%	2,0%
LDI	9,0%	-10,3%
Totaal Match portefeuille	6,5%	-5,5%

* betreft periode tot implementatie beleggingsplan 2018

** Het betreft hier de contributie aan de illiquide returnportefeuille

Evaluatie van de beleggingsportefeuille

In 2017 is de inrichting van de aandelenportefeuille geëvalueerd. Naar aanleiding hiervan is het fonds in 2018 overgegaan op slechts twee aandelenportefeuilles: 1 ontwikkelde markten portefeuille en 1 opkomende markten portefeuille. Daarnaast is besloten om over te gaan op een volledig passieve aandelenportefeuille. Dat sluit beter aan bij de investment beliefs, vergt minder governance en resulteert in een significant lagere beleggingskosten.

Evaluatie afdekkingsbeleid

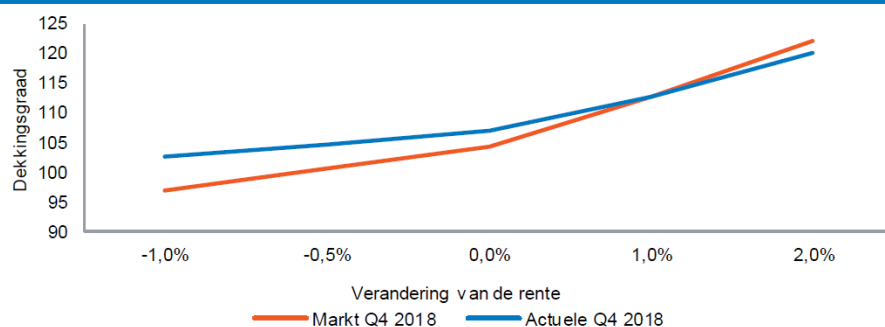
Het fonds heeft in 2018 een stabiel renteafdekkingsbeleid gevoerd. Ultimo 2018 was het renterisico op marktbasis voor 63,9% afgedekt.

De onderstaande tabel geeft weer wat de gevoeligheid is van de actuele dekkingsgraad van het fonds voor verandering van de marktrente. De EUR -50 +50 betreft een versteiling van de rentecurve met 15 jaar als middelpunt en de +50 -50 betreft een vervlakking van de rentecurve met 15 jaar als middelpunt. Het startpunt van de analyse is de actuele dekkingsgraad (UFR) per ultimo december 2018 (107,0%)

EUR curve verschuiving	Portefeuille rendement	Verplichtingen rendement	Invloed op UFR dekkingsgraad
EUR -50 + 50	-2.98%	-1.38%	108.2
EUR +50 - 50	3.45%	1.52%	105.7
EUR -50	7.19%	9.42%	98.9
EUR +50	-5.87%	-7.99%	115.2

De onderstaande grafiek laat zien wat de gevoeligheid van zowel de markt als de actuele dekkingsgraad van het fonds.

Rentematch scenarioanalyse op basis van UFR en markt

Het fonds evalueert op kwartaalbasis de ex post effectiviteit van de renteafdekking. De verplichtingen van het fonds zijn door de gestegen marktrente circa € 48 mln. in marktwaarde gestegen. De beleggingen die behoren tot de rentematch stegen door de gedaalde rente met circa € 31 mln. in waarde. De werkelijke afdekking over 2018 was 65,8%, nagenoeg in lijn met de strategische doelstelling.

Op kwartaalbasis vindt een analyse plaats van het liquiditeitsrisico waaraan het fonds is blootgesteld. Het liquiditeitsrisico is risico dat rente dermate stijgt, dat er niet genoeg liquide middelen en onderpand aanwezig zijn om aan de onderpand verplichtingen te voldoen uit hoofde van de renteswaps. De analyse is gebaseerd op een parallelle rentestijging van 2%. Dit is conform de wijze waarop de DNB het liquiditeitsrisico bepaalt. Het fonds heeft voldoende onderpand en liquide middelen voor een parallelle rentestijging van 2%.

Het tegenpartijrisico dat gepaard gaat met niet-beursgenoteerde derivaten wordt gemitigeerd door het hanteren van een gedegen tegenpartijselectiebeleid en een prudent onderpand beleid. Het fonds accepteert alleen onderpand van de hoogste kwaliteit, namelijk alleen effecten van de volgende uitgevende overheden: Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Duitsland, Frankrijk, Nederland en België. De reden is hiervoor is dat onderpand bescherming dient te bieden op het moment dat de tegenpartij in gebreke blijft.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Het fonds voert een transparant beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB), gericht op het identificeren en terugdringen van duurzaamheidsrisico's, maar ook op het signaleren van kansen. De strategie richt zich op het zoeken van de dialoog met ondernemingen waarin wordt belegd (aandelen [en bedrijfsobligaties]) [en de uitvoering van een actief stembeleid]. Hierbij wordt gekeken naar diverse thema's op het gebied van milieu, de maatschappij en goed ondernemingsbestuur (ESG – Environmental, Social, Governance). Uitgangspunt hierbij zijn de wereldwijd geaccepteerde standaarden zoals de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI) en de UN Global Compact (UNGC).

In 2018 heeft een verdere integratie van de Sustainable Development Goals (SDG's) in het engagementproces plaatsgevonden. De SDG's zijn door de Verenigde Naties geïntroduceerd als gemeenschappelijk vocabulaire tussen beleggers, ondernemingen en overheden. In 2018 is het engagementprogramma vertaald naar de 169 targets waarmee de 17 SDG's concreet worden ingevuld. Hiermee kunnen we precies in kaart brengen welke bijdrage de engagementinspanning levert aan realisatie van de SDG's. Bijdragen aan de targets was in 2018 in toenemende mate een terugkerend onderwerp van engagement met ondernemingen.

Het pensioenfonds gelooft dat verantwoord beleggen bijdraagt aan verantwoorde, stabiele en goede beleggingsresultaten en geeft daarmee tevens uitdrukking aan zijn maatschappelijke betrokkenheid. Gedurende 2018 heeft het pensioenfonds het verantwoord beleggen beleid uitgebreid geëvalueerd. Daarbij zijn de ontwikkelingen op dit gebied meegenomen zoals rond IORP II, het IMVB convenant en de Sustainable Development Goals (SDG's). Tevens wordt aandacht geschonken aan de opzet van een sluitende cyclus van doelen, uitvoering en verantwoording.

In 2018 heeft het fonds het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen/Ondernemen (IMVB) convenant ondertekend. In dit convenant gaan pensioenfondsen de komende 4 jaar samenwerken met overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties om negatieve effecten op samenleving en milieu, die worden veroorzaakt door ondernemingen in portefeuille, te voorkomen en op te lossen. Om deze ESG-risico's en misstanden te identificeren, te prioriteren en te adresseren worden de OESO richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights als basis gebruikt. Bij IMVB ligt de nadruk dus op ESG-risico's van de beleggingen voor samenleving en milieu. Dit is een aanvulling op de accenten die door de toezichthouder en door IORP II worden gelegd, waarbij de nadruk ligt op beoordeling of en in welke mate ESG-risico's een materiële impact kunnen hebben op de portefeuille.

Het engagementprogramma speelt een belangrijke rol in de identificatie, beoordeling en beheersing van ESG-risico's van de portefeuille op maatschappij en milieu en van ESG-risico's die mogelijk een materiële impact hebben op de portefeuille. Dit blijkt ook uit de engagementprojecten die in 2018 zijn uitgevoerd, waaronder:

Climate Action 100+

Climate Action 100+ is een wereldwijd initiatief voor samenwerking tussen investeerders, dat in december 2017 werd gelanceerd. Het coördineert de samenwerking van inmiddels ruim 300 beleggers wereldwijd in hun engagement met 100 'systeemrelevante' bedrijven die verantwoordelijk zijn voor twee derde van de jaarlijkse industriële broeikasgasemissies, en met 61 aanvullende bedrijven die een grote rol kunnen spelen in de overgang naar een koolstofarme economie. In 2018 vonden in totaal 277 gesprekken tussen betrokken beleggers en ondernemingen plaats.

Het initiatief vraagt bedrijven (1) een sterk bestuurskader te implementeren dat duidelijk de verantwoordelijkheid van de raad van bestuur en het toezicht op het risico van en de kansen op klimaatverandering vastlegt; (2) maatregelen te nemen om de uitstoot van broeikasgassen in de gehele keten te verminderen, in lijn met de doelstelling van het Akkoord van Parijs om de wereldwijde gemiddelde temperatuurstijging te beperken tot ver onder de 2 graden Celsius en; (3) te zorgen voor rapportage in overeenstemming met de aanbevelingen van de Taskforce on Climate-related Financial Disclosures (TCFD).

BMO GAM heeft actief deelgenomen aan Climate Action 100+, door het initiatief te nemen in de engagement met 4 bedrijven, en een actieve bijdrage te leveren aan de dialoog met 14 bedrijven.

Onze activiteiten, die uiteenliepen van het spreken op aandeelhoudersvergaderingen tot groepsbijeenkomsten en individuele gesprekken, hebben ons geleerd dat bijna alle bedrijven in het programma het belang van klimaatverandering onderkennen. Echter, slechts een handvol ondernemingen onderneemt concrete actie op de drie vragen van het project. Het Climate Action 100+ project heeft een looptijd van 5 jaar. In de resterende 4 jaar zullen dus nog flinke stappen gezet moeten worden door het grootste deel van de ondernemingen.

Dit project is gekoppeld aan SDG 13 - Klimaatactie.

Plastic in de oceanen

Plastic vervuiling van oceanen is in korte tijd belangrijk geworden voor zowel bedrijven als consumenten. Dit wordt vooral veroorzaakt door de toegenomen aandacht in de media en bij beleidsmakers en politici wereldwijd. Alle 193 lidstaten van de VN hebben een resolutie ondertekend om de binnenlandse plastic voetafdruk te beoordelen en hebben zich eraan gecommitteerd om wetgevende maatregelen te ontwikkelen om die voetafdruk te verkleinen.

De EU en China lopen voorop. Hun initiatieven zullen een aanzienlijke impact hebben op bedrijven. Hoewel veel bedrijven het Chinese verbod op de invoer van plastic afval een belangrijk risico noemen, denken wij dat de meeste van hen niet goed voorbereid zijn op de uitdagingen die deze of andere regelgevende ontwikkelingen met zich mee kunnen brengen. Positieve ontwikkelingen die wij ondersteunen zijn het UK Plastic Pact en het New Plastics Economy Global Commitment, beide gericht op het ontwikkelen van circulaire bedrijfsmodellen voor plastic. In lijn met deze initiatieven, hebben we bedrijven gevraagd om de hoeveelheid onnodig plastic voor eenmalig gebruik te verminderen, de recycleerbaarheid van plastic te verbeteren, creatief te zijn in het ontwerpen van verpakkingen, circulaire bedrijfsmodellen te implementeren en bij te dragen aan verbetering van de recyclinginfrastructuur. Alle bedrijven die zijn aangesproken, zijn zich bewust van deze kwestie en de meeste hebben plannen om de impact te verminderen. We zullen de implementatie van verpakkingen- en plastic afval/gebruiksstrategieën nauwlettend blijven volgen.

Dit project is gekoppeld aan SDG 14 - Verbetering van de leefomstandigheden voor het leven onder water.

Moderne slavernij

Volgens de International Labour Organisation (ILO) zijn 21 miljoen arbeiders over de hele wereld slachtoffer van moderne slavernij in de toeleveringsketens van grote bedrijven. Tot moderne slavernij worden onder meer gerekend dwangarbeid, kinderarbeid en mensenhandel. Na de invoering van de Britse Modern Slavery Act in 2015 hebben veel bedrijven verklaringen over moderne slavernij gepubliceerd.

In 2018 zijn we met 16 Britse bedrijven in gesprek gegaan om ervoor te zorgen dat hun moderne slavernijbeleid de volgende belangrijke elementen omvat: het identificeren van moderne slavernij risico's in de eigen operaties, in de toeleveringsketen en bij partners; het implementeren van risicobeperkende actieplannen en het evalueren van de effectiviteit ervan; het opleiden van alle inkoopmedewerkers en human resources teams; actief samenwerken met toeleveranciers.

Over het geheel genomen waren we blij met de reacties van bedrijven op onze engagement. We zien echter ook dat de moderne slavernijverklaringen van veel bedrijven onvoldoende details geven over de risico's en de maatregelen die zijn genomen. Als belegger zien wij het als onze rol om bedrijven verantwoordelijk te houden voor hun verplichtingen en hen aan te moedigen krachtig beleid te voeren om de moderne slavernijrisico's te beperken en de informatievoorziening te verbeteren, zodat belanghebbenden er zeker van kunnen zijn dat er voldoende krachtige maatregelen worden genomen.

Dit project is gekoppeld aan SDG 8 – Menswaardig werk en economische groei.

Gegevensbescherming

In 2018 zijn we met meer dan 50 bedrijven in gesprek gegaan over de manier waarop zij de eisen van de AVG-wetgeving implementeren. Bij een groot aantal bedrijven hebben we goede toegang gekregen tot de experts die direct verantwoordelijk zijn voor privacy bescherming. De gesprekken met deze ondernemingen waren informatief en gedetailleerd. Deze gesprekken stonden echter wel in schril contrast met de oppervlakkige rapportage door de meeste bedrijven over dit onderwerp. Onze engagementbijeenkomsten hebben een goed beeld opgeleverd van belangrijke innovaties en best practices. Wij zullen deze bevindingen gebruiken om doelen te formuleren ten aanzien van rapportage door ondernemingen.

Dit project is gekoppeld aan SDG 16 - Vrede, rechtvaardigheid en sterke instellingen.

Verantwoorde prijsstelling van medicijnen

Doel van dit project is om ondernemingen in de farmaceutische sector aan te sporen om een transparant verantwoord prijsbeleid te ontwikkelen, waarbij naast het winst oogmerk de belangen van patiënt en maatschappij voldoende worden meegewogen.

In 2018 hebben we met meer dan dertig bedrijven engagement gevoerd, waaronder met 6 prioriteitsbedrijven. Hieruit bleek dat het een complexe kwestie is en vooruitgang langzaam gaat. We hebben aangedrongen concrete stappen op de volgende vlakken: het vergroten van kennis en verbeteren van toezicht door het bestuur; het beleid van de onderneming; vrijwillige prijsstijgingslimieten; invoering van alternatieve prijsmodellen van geneesmiddelen; publicatie van lobby- en politieke uitgaven; interne controles en; meer transparantie.

Dit project is gekoppeld aan SDG 3 - Gezondheid en welzijn.

Engagement in cijfers

Binnen de beleggingsportefeuille zijn 409 ondernemingen binnen de aandelenportefeuille aangesproken, wat 158 keer resultaat heeft opgeleverd. Binnen de bedrijfsobligatieportefeuille is met 70 ondernemingen de dialoog gezocht, wat in 30 gevallen tot positieve verandering heeft geleid.

Z-Score 2018

De z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark (een vergelijkingsmaatstaf). Een positief getal betekent dat de beleggingen van het fonds beter hebben geredeneerd dan de markt; bij een negatief getal geldt het omgekeerde. Bij de berekening worden ook de kosten in de beschouwing opgenomen.

Naast de jaarlijks berekende z-score wordt een zogenaamde performancetoets gedaan, waarin de z-scores over een periode van 5 jaren worden berekend. In het Vrijstellingsbesluit Wet Bpf 2000 is opgenomen dat er (onder voorwaarden) vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds kan worden verleend als de performancetoets lager is dan -1,28% (oude stijl of ongecorrigeerd) of 0 (nieuwe stijl of gecorrigeerd). Het feitelijk behaalde rendement van een pensioenfonds wijkt dan behoorlijk negatief af van de benchmark.

De z-score voor het jaar 2018 bedraagt -0,17. De ongecorrigeerde performancetoets over de jaren 2014 tot en met 2018 bedraagt 0,21. De gecorrigeerde performancetoets bedraagt 1,49 (0,21 + 1,28). Het pensioenfonds zit voor beide varianten boven de toegestane norm.

Vooruitzichten

Gedurende 2018 is het wereldwijde economische plaatje er beduidend minder goed uit komen te zien. De economische groei loopt terug voornamelijk onder invloed van teruglopende industriële productie. De Chinese economie lijkt nu toch structureel genoeg te moeten nemen met lagere groei. De schulden in China lopen steeds hoger op en van steeds meer leningen lijkt het zeker dat deze niet meer afgelost zullen worden. De beproefde methode van de Chinese overheid om de Chinese economie te stimuleren door het verder opvoeren van nieuwe leningen lijkt uitgewerkt. Daarnaast valt nu ook de groei van de consumentenbestedingen in China terug. Daar komt bovendien de negatieve impact van de handelsoorlog met de VS nog bij.

Ook in Europa zijn de verwachtingen duidelijk minder positief gestemd dan een jaar geleden. De Duitse economie, jarenlang de motor van de Europese economie, lijkt met een terugval in de groei te maken te krijgen.

Toch verwachten wij op korte termijn geen recessie. Hoewel de zorgen toenemen, draait de Amerikaanse economie nog altijd op volle toeren. De winsten van het bedrijfsleven zijn hoog en de werkgelegenheid ligt op historisch lage niveaus. Daarnaast verwachten wij ook in Europa een herstel van het zwakke laatste kwartaal van 2018. De wereldwijde economie lijkt nog altijd in een laat-cyclische fase te zitten en dit zal in onze ogen in 2019 nog aanhouden.

3.9 Risicoparagraaf

3.9.1 Inrichting Integraal Risicomanagement

In 2017 is veel aandacht besteed aan de herinrichting van het Integraal Risicomanagement. In een vijftal sessie is onder begeleiding van Sprenkels en Verschuren de Risk en Control cyclus opnieuw beschreven en zijn de strategische en operationele risico's herijkt. Dit alles heeft in 2018 zijn definitieve beslag gekregen in het Beleidsplan Integraal Risicomanagement. In lijn daarmee is een externe, onafhankelijke risicomanager aangesteld.

Onderdeel van het beleidsplan is de risk & control cyclus, afgeleid van het COSO Enterprise Risk Management model. Het fonds heeft de volgende processtappen onderscheiden:

1. Missie, visie, strategie, risicohouding. Hierbij staat de interne omgeving en de risicohouding centraal;
2. Doelstellingen en risicobereidheid. Hierbij staat het formuleren van doelstellingen en risicobereidheid en risicotolerantie centraal;
3. Identificeren en benoemen van risico's. Hier staat het identificeren en benoemen van gebeurtenissen centraal die een positieve of negatieve invloed hebben op het behalen van de doelstellingen;
4. Wegen van risico's. Hier staat de risicobeoordeling centraal middels het wegen van (bruto) risico's;
5. Beheersmaatregelen en netto risico. Hierbij staat het bepalen en benoemen van de reactie op risico's centraal;
6. Borgen van de beheersmaatregelen in de organisatie. Hier staan de beheersingsactiviteiten centraal, de control omgeving van het fonds;
7. Informeren en communiceren over het proces. Hierbij staat de informatie en communicatie centraal;
8. Monitoren van het gehele proces en feedback naar de eerste processtap. Hierbij staat de bewaking centraal zodat een lerende organisatie ontstaat

3.9.2 Strategische risico's

Het bestuur heeft 13 strategische risico's geïdentificeerd. Hieronder wordt verstaan de belangrijkste risico's die het behalen van strategische doelstellingen in de weg staan.

Zienswijze en beleidsregels toezichthouders

Toezichthouders hebben een eigen zienswijze en eigen beleidsregels, waardoor compliant zijn aan regelgeving multi-interpretabel is en er sprake kan zijn van reputatieve schade. Door goede contacten te onderhouden met de toezichthouders, maar ook met andere bestuurders, adviseurs en professional binnen de pensioensector wordt dit risico beheerst. Het bestuur beoordeelt het nettorisico als marginaal.

Veranderende wet- en regelgeving

Door de snel veranderende wet- en regelgeving in het pensioenlandschap, kan ons fonds niet compliant zijn en ontstaat er reputatie- en/of financiële schade. Het fonds monitort dit risico door intensief de nieuwsbrieven van en publicaties van ondermeer DNB en de Pensioenfederatie te volgen. Daarnaast hebben de bestuursondersteuning en adviseurs de expliciete opdracht het bestuur te informeren op dit gebied.

Concentratierisico

Doordat er sprake is van een concentratierisico: het opzeggen van een grote werkgever (30% van de populatie), bestaat de kans dat de gedragenheid bij andere werkgevers in gevaar komt en dat er ook minder premie-inkomsten zijn, waardoor de continuïteit van het fonds in gevaar kan komen. Goede contacten met sociale partners en betreffende werkgevers mitigeren dit risico.

Governance en continuïteitsrisico

Het blijven voldoen aan de geschiktheidseisen voor bestuurders en het vinden van nieuwe geschikte bestuurders wordt steeds moeilijker, waardoor sprake is van een governance en continuïteitsrisico. Door het volgen van een rooster van aftreden wordt tijdig onderkend wanneer (meerdere) vacatures ontstaan. Voordragende partijen kunnen in een vroegtijdig stadium worden benaderd. Het fonds biedt tevens de mogelijkheid om aspirant bestuursleden mee te laten lopen.

Transitierisico

Vanwege de overgang naar een nieuwe uitvoerder is sprake van een transitierisico en bestaat de kans dat fouten in de administratie worden gemaakt. Dit risico is in 2017 en 2018 streng gemonitord door een Stuurgroep, met externe ondersteuning van een transitie-manager. De voortgangsrapportages van de Stuurgroep zijn door de Contract en risicocommissie en in de bestuursvergaderingen uitgebreid besproken.

Renterisico

Als de rente blijft dalen is sprake van een renterisico, wat tot ongewenste effecten kan leiden voor de dekkingsgraad en de pensioenopbouw. Het renterisico is deels afgedekt (zie ook operationele risico's). Gelet op de renteontwikkelingen blijft het bestuur dit risico als hoog beschouwen.

Langlevenrisico (in relatie tot innovatie en medische technologie)

Door technologische ontwikkelingen blijft de levensverwachting op de lange termijn toenemen, waardoor de premies voor pensioenopbouw te hoog worden en er hierdoor een langlevensrisico (in relatie tot innovatie en medische technologie) ontstaat. In 2018 is de pensioenleeftijd verhoogd naar 68. Naar verwachting zal de pensioenleeftijd in de toekomst verder meestijgen met de levensverwachting.

Veranderend pensioenlandschap

Doordat het pensioenlandschap verandert, bestaat het risico dat bestuurders alle veranderingen niet kunnen bijbenen en hierdoor niet voldoende 'in control' zijn om te besturen en besluiten. Door permanente educatie en goede ondersteuning en advisering blijft het bestuur in staat de veranderingen te begrijpen en de noodzakelijke besluiten te nemen.

IT-risico

Doordat de intensiteit van aanvallen van buitenaf op IT systemen toeneemt, bestaat het risico dat dataverlies of beschadiging ontstaat met impact op de beheerste en integere bedrijfsvoering. Het fonds kan dan worden geconfronteerd met datalekken, ontevreden deelnemers en reputatieschade. Het fonds heeft een eigen IT-beleid ontwikkeld. De keuze voor Centric als pensioenuitvoerder is mede ingegeven door de kennis en kracht op IT-gebied.

Beleggingsrisico

Door ontwikkelingen in de markt bestaat het risico dat het rendement van de beleggingen tegenvalt en hierdoor sprake is van een beleggingsrisico. Door middel van ALM-studies zijn beleggingsrisico's in lijn gebracht met de risicohouding. Het beleggingsbeleid is hierop ingericht en wordt continu gemonitord door de BAC.

Uitbestedingsrisico

Door de uitbesteding van werkzaamheden bestaat het risico dat uitbestedingspartijen fouten maken die voor het fonds kunnen leiden tot (1) imagoschade, (2) verlies van data integriteit, (3) financiële schade en (4) verhoogd niveau van toezicht door de toezichthouder. Het bestuur heeft een eigen uitbestedingsbeleid dat erop gericht is de juiste partners te vinden. Via rapportages houdt het bestuur grip op de uitbestede activiteiten.

Communicatie en legitimatierisico

Indien niet goed wordt gecommuniceerd met de achterban ontstaat een communicatie- en legitimatierisico: het risico dat niet wordt voldaan aan de zorgplicht en sprake is van onvoldoende betrokkenheid van belanghebbenden. Het bestuur heeft een communicatiebeleidsplan en stelt jaarlijks een communicatiejaarplan op.

Branchevervaging

Branchevervaging kan effect hebben op aangesloten bedrijven en het aantal deelnemers. Hierdoor ontstaat het risico dat het aantal deelnemers terugloopt. Door continu aandacht te hebben voor de ontwikkelingen bij de cao-partijen en daarmee samenhangend de formulering van de verplichtstelling, wordt dit risico beheerst. Desalniettemin wordt het risico als vrij groot beoordeeld.

3.9.3 Operationele risico's

Voor operationele risico's hanteert het fonds de FIRM risicocategorieën die DNB voorschrijft. Begin 2018 zijn de operationele risico's herijkt. Dit heeft geresulteerd in identificatie, weging, het vastleggen van beheersmaatregelen, rapportage en going concern behandeling van de risico's door betreffende bestuurscommissies.

Het bestuur onderkent de volgende operationele risico's:

Operationeel risico: 1) Matchingrisico

Omschrijving van het risico: Het risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva, dan wel inkomsten en uitgaven, in termen van rentevoet en rente typische looptijden, basisvaluta en gevoeligheid voor ontwikkelingen in prijspeil. Het netto risico is door het bestuur als groot beoordeeld, maar is, gegeven alle beheersmaatregelen, in de context van benodigde herstelcapaciteit voor het bestuur acceptabel.

Operationeel risico: 1a) Matchingrisico - renterisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat rentefluctuaties kunnen leiden tot ongewenste effecten op de balans en het resultaat. Het fonds beheerst het renterisico door het deels af te dekken. Beoogd wordt om mutaties in de verplichtingen als gevolg van renteveranderingen voor 65% (op basis van marktrente) op te vangen door mutaties in de bezittingen. Het overgebleven risico is door het bestuur als middelgroot beoordeeld.

Operationeel risico: 1b) Matchingrisico - valutarisico

Omschrijving van het risico: Het risico op onvoldoende afstemming tussen activa en passiva op het gebied van vreemde valuta. Voor niet-Euro-beleggingen wordt het vreemde valutarisico volledig afgedekt, tenzij het Emerging Markets betreft. Het netto risico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 1c) Matchingrisico - inflatierisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat het fonds onvoldoende in staat is om (toenemende) verplichtingen als gevolg van inflatie te financieren, zonder belanghebbenden te benadelen. Ten aanzien van het inflatierisico is geen expliciet beleid vastgelegd. Gegeven het huidige niveau van de dekkingsgraad is het perspectief hoofdzakelijk nominaal. Het risico is als laag beoordeeld.

Operationeel risico: 2) Liquiditeitsrisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat liquiditeitstekorten kunnen optreden als gevolg van het onvoldoende op elkaar afgestemd zijn van de timing en de omvang van inkomende en uitgaande kasstromen. Aangezien de som van de premies, directe beleggingsopbrengsten en aflossingen van beleggingen in vastrentende waarden de som van uitkeringen en kosten momenteel te boven gaat, is de kans op een liquiditeitstekort beperkt, temeer daar altijd de mogelijkheid bestaat beursgenoteerde beleggingen per ommekeer te verkopen. Ter verdere beheersing is het beleid ingezet om het niet-beursgenoteerde vastgoed naar beursgenoteerd vastgoed om te zetten. Op kwartaal basis wordt getoetst of het fonds voldoende liquiditeiten heeft om een renteschok van 200 basispunten op te vangen. Op jaarbasis worden ook de valutahegde en de premie/uitkeringen op de lange termijn betrokken in de liquiditeitsanalyse. Het bestuur heeft het resterende liquiditeitsrisico als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 3) Marktrisico

Omschrijving van het risico: Het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen de (handels-)portefeuille. Het structurele gewenste marktrisico wordt onder andere in kaart gebracht binnen een ALM-studie. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat een voor het fonds acceptabel marktrisico definieert. De beheersing van dit risico is geïntegreerd in het beleggingsproces via onder andere het jaarlijkse beleggingsplan en het daarin opgenomen beleggingsmandaat. Het bestuur heeft het resterende marktrisico als zeer gering beoordeeld.

Operationeel risico: 4) Kredietrisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen en ontvangen garanties) niet nakomt, bv door faillissement of door het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen. Het fonds neemt momenteel kredietrisico's in de vastrentende beleggingen. Het is de actieve beheerders toegestaan om een deel van de portefeuille te beleggen in 'investment grade' credits, High Yield beleggingen en schuldbekentenissen in opkomende markten. Het risico wordt beheerst door selectie van meerdere solide tegenpartijen op basis van managerselectiebeleid en tegenpartijlimieten. Voor al deze beleggingen zijn daarnaast beperkingen vastgesteld. Zo wordt tegenpartijrisico verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten en op marktconforme wijze beheerst. Het bestuur houdt toezicht op deze risico's door de vermogensbeheerder periodiek te laten specificeren welk deel van de beleggingen een verhoogd risico met zich meebrengt. Het overgebleven risico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 5) Concentratierisico

Omschrijving van het risico: Het risico als gevolg van het ontbreken van een adequate spreiding van de beleggingen. Voorbeelden zijn naam concentratie, sectorale concentratie, geografische concentratie. Het risico wordt beperkt door voldoende spreiding in assets en landen. Het netto risico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 6) Correlatierisico

Omschrijving van het risico: Het risico als gevolg van correlatie tussen de verschillende beleggingscategorieën. Om het risico te beperken zijn de portefeuille activa die onderling een beperkte correlatie vertonen opgenomen: vastrentend, aandelen, onroerend goed en commodities. Het netto risico is als laag beoordeeld.

Operationeel risico: 7) Risico actief beheer

Omschrijving van het risico: Het risico dat de vermogensbeheerders bij de uitvoering van het actieve beleggingsbeleid afwijken van het vastgestelde (ALM)-beleid. Hiertoe zijn strategische marges door het bestuur gedefinieerd welke dagelijks worden gemonitord. Daarnaast is het beleid van het bestuur om nieuwe beleggingsmandaten die het bestuur uitbestedt in principe passief in te richten tenzij passief geen goede mogelijkheden heeft. Sinds 2017 wordt geen TAA-beleid meer gevoerd. Het bestuur heeft een koppeling aangebracht tussen de beleggingsrichtlijnen en het beleggingsplan. Het risico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 8) Verzekeringstechnisch risico

Omschrijving van het risico: Dit is het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten, als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen.

Operationeel risico: 8a) Verzekeringstechnisch risico - levensverwachting

Omschrijving van het risico: Het risico dat de veronderstelde levensverwachting afwijkt ten opzichte van de werkelijke levensverwachting. Bij de bepaling van de technische voorzieningen worden prudente veronderstellingen gehanteerd waaronder toekomstige verbetering van de levensverwachting. Hierdoor vindt periodieke bijstelling plaats. Het netto risico is door het bestuur nog steeds als middelgroot beoordeeld omdat dit risico niet wordt beperkt door bijvoorbeeld een herverzekering.

Operationeel risico: 8b) Verzekeringstechnisch risico – arbeidsongeschiktheidsrisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat de veronderstelde arbeidsongeschiktheid afwijkt ten opzichte van de werkelijke arbeidsongeschiktheid. In de technische voorzieningen houdt het fonds een voorziening aan voor reeds zieke deelnemers, die naar verwachting binnen 2 jaar arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. Deze voorziening wordt gevoed door middel van een opslag in de premie. Daarnaast houdt het fonds een voorziening aan voor huidige arbeidsongeschikten aan wie premievrijstelling is verleend (ter grootte van de in de toekomst gederfde premie-inkomsten). Het restrisico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 8c) Verzekeringstechnisch risico – overlijdensrisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat het veronderstelde aantal overlijdens afwijkt ten opzichte van het werkelijke aantal overlijdens. Bij de bepaling van de technische voorzieningen worden prudente veronderstellingen gehanteerd. Jaarlijkse monitoring in het actuair rapport. Het restrisico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 9) Omgevingsrisico

Omschrijving van het risico: het risico als gevolg van buiten het fonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Voor het fonds is met name de afhankelijkheid van diverse belanghebbenden hierbij van belang (vakbonden, sponsors en deelnemers). Naar de mening van het bestuur wordt dit risico beperkt door de statutaire bepaling dat de leden van het bestuur worden voorgedragen met inachtneming van het beginsel van pariteit van werkgevers- en (pensioengerechtigde) werknemersleden. De leden worden voorgedragen door de werkgeversorganisatie (3 leden), de werknemersorganisaties (2 leden) en de pensioengerechtigden in het VO (1 lid). Dit draagt naar de mening van het bestuur bij aan evenwichtige belangenbehartiging. Daarnaast is de omvang van de bedrijfstak een bepalende factor in deze risicocategorie. Het bestuur onderkent het risico van een krimpende bedrijfstak. Het verloop van het deelnemersbestand wordt nauwlettend gemonitord. Daarnaast wordt het risico van een onvoldoende representativiteit bij een eerstvolgende toetsing door het fonds onderkend. De laatste meting laat een voldoende representativiteit zien. Het netto risico is door het bestuur als middelgroot beoordeeld.

Operationeel risico: 10) Operationeel risico

Omschrijving van het risico: Het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering, en menselijke en technische tekortkomingen. In principe is dit risico niet van toepassing op het fonds, aangezien alle processen zijn uitbesteed aan de administrateur (waarmee het risico onderdeel uitmaakt van het uitbestedingsrisico). Het netto risico is door het bestuur als gering beoordeeld.

Operationeel risico: 11) Uitbestedingsrisico

Omschrijving van het risico: het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden (waaronder administratie, vermogensbeheer en bestuursondersteuning) wordt geschaad, dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad. Het fonds heeft beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding. Belangrijke aspecten hierin zijn dat de administrateur, beschikt over een ISAE3402 type II verklaring. Deze verklaring geeft zekerheid dat de bedrijfsprocessen en de daarin opgenomen interne controles, in opzet bestaan en adequaat zijn (type I) en effectief hebben gewerkt (type II). Met Syntrus Achmea Pensioenbeheer is het fonds een gedetailleerde Service Level Agreement (SLA) overeengekomen. Ook met Centric zijn vanaf 2018 afspraken vastgelegd in een SLA. De vermogensbeheerder, BMO Global Asset Management, beschikt over een door een externe accountant goedgekeurde AAF01/06 control rapportage. Het netto risico is door het bestuur als middelgroot beoordeeld.

Operationeel risico: 12) IT-risico

Omschrijving van het risico: Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT. Dit risico is nader onderverdeeld in strategie en beleid, beveiliging, beheersbaarheid en continuïteit. Het bestuur heeft een eigen IT-beleid vastgesteld. Door de volledige uitbesteding van het pensioen- en vermogensbeheer beschikt het fonds niet over een eigen IT-infrastructuur. Uitbestedingspartners dienen zich te confirmeren aan het IT-beleid van het fonds. Ten aanzien van de risico's verbonden aan de IT-omgeving van de externe uitvoerders steunt het fonds op de beheersmaatregelen van de diverse dienstverleners. Het fonds vormt zich jaarlijks een oordeel over de degelijkheid van het beleid en de beheersmaatregelen. Het netto risico is door het bestuur als middelgroot beoordeeld.

Operationeel risico: 13) Integriteitsrisico

Omschrijving van het risico: het gevaar voor aantasting van de reputatie of bestaande of toekomstige bedreiging van vermogen of resultaat van een financiële onderneming als gevolg van een ontoereikende naleving van hetgeen bij of krachtens enig wettelijk voorschrift is voorgeschreven. Dit risico kan worden verdeeld in de volgende subrisico's:

- Risico op belangenverstrengeling;
- Risico op benadeling van derden;
- Risico op voorwetenschap;
- Risico op witwassen;
- Risico op terrorismefinanciering;
- Risico op (externe en interne) fraude;
- Risico op maatschappelijk onbetamelijk gedrag;
- Risico op ontduiking of ontwijking van fiscale regelgeving;
- Risico op cybercrime;
- Risico op omzeiling van sanctiewetgeving;
- Risico op omkoping;
- Risico op marktmanipulatie

Het fonds heeft een integriteitsbeleid. Er is een gedragscode van kracht. De compliance officer is belast met controle op naleving van deze gedragscode. Het fonds kent een klokkenluidersregeling, een incidentenregeling, een uitbestedingsbeleid en een inkoopbeleid. Jaarlijks vindt een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) plaats. Het netto risico is door het bestuur als laag beoordeeld.

Operationeel risico: 14) Juridisch risico

Omschrijving van het risico: Het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. Ook risico's in verband met geen premie wel recht vallen onder het juridisch risico. Wat hierbij voor het fonds vooral van belang is, zijn de risico's van de veranderende wet- en regelgeving. Naar de mening van het bestuur is in het verleden voldoende aangetoond, dat het fonds op een adequate wijze kan omgaan met veranderende wet- en regelgeving. In de toekomst wordt dit risico beperkt doordat het bestuur zich onder andere op de hoogte laat houden door adviseurs. Daarnaast bestaat het risico dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of correct zijn gedocumenteerd. Vooral de toeslagverlening kan hierbij een belangrijke rol spelen. Naar de mening van het bestuur is de voorwaardelijkheid van de toeslagtoezegging echter voldoende gewaarborgd. Het netto risico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 15) Reputatierisico

Omschrijving van het risico: Het risico op afnemend vertrouwen van achterban en berichtgeving in de media. Het bestuur communiceert via de website en nieuwsbrieven aan deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers, periodiek over toekomstige wijzigingen. Daarnaast wordt een digitaal panel ingezet om de communicatie te evalueren en te verbeteren. Het netto risico is door het bestuur als marginaal beoordeeld.

Operationeel risico: 16) Communicatierisico

Omschrijving van het risico: Het risico van onjuiste en onvolledige communicatie waardoor verkeerde keuzes worden gemaakt en/of het vertrouwen afneemt. Het bestuur heeft een communicatiebeleidsplan voor de middellange termijn en stelt op basis hiervan jaarlijks een communicatiejaarplan op. Op de teksten van de Pensioenflits en de verplichte communicatie-uitingen vindt een juridische toets plaats. Het bestuur heeft het netto risico als marginaal beoordeeld. Aandachtspunt is de beantwoording van telefonische vragen door de (nieuwe) uitvoerder. Door middel van opleiding en training van medewerkers wordt dit risico gemitigeerd. Het netto risico is door het bestuur als laag beoordeeld.

Operationeel risico: 17) Managementrisico

Omschrijving van het risico: Het risico dat de bestuursstrategie, de kwaliteit inrichting, besluitvorming en risicohouding niet met elkaar in balans zijn. Door veel aandacht voor deskundigheid en geschiktheid binnen het bestuur, opleidingen en studiedagen, periodieke zelfevaluatie en meer aandacht voor IRM wordt dit risico beheerst. Het netto risico is door het bestuur als laag beoordeeld.

3.9.4 Risico top 5

Op advies van de contract- en risicocommissie (hierna: "CRC") wordt door het bestuur jaarlijks een top 5 van risico's vastgesteld. In het verslagjaar waren die de volgende:

1. De dienstverlening bij Centric (verloop transitie) en specifiek ook de rapportages;
2. Datakwaliteit en handhaving (vaststellen en implementatie beleid en afronding analyse bevindingen);
3. Juiste, volledige en tijdige implementatie AVG;
4. IT-risico;
5. Representativiteit.

De risico's zijn regelmatig onderwerp van discussie geweest in het bestuur. Wat de dienstverlening bij Centric betreft zijn onderdelen ultimo 2018 nog niet naar tevredenheid van het bestuur ingeregeld. Centric heeft gedurende het verslagjaar verschillende toezeggingen gedaan die voortdurend een apart aandachtspunt zijn geweest van zowel de CRC als het bestuur. Ook voor 2019 blijft dit onderdeel van de top 5. Voor de beheersing van het administratierisico en verbetering van datakwaliteit en handhaving is in het verslagjaar projectmatig aandacht besteed aan het oplossen van een groot aantal bevindingen in de programmatuur voor aangifte van werkgever- en dienstverbandgegevens. Door deze focus is in zes maanden tijd ruim 90% van de bevindingen opgelost. Wat de implementatie van de AVG wetgeving betreft stonden ultimo 2018 nog enkele bevindingen bij Centric open. De opvolging hiervan wordt de CRC nauwgezet gevolgd. Ook in 2019 zal AVG onderdeel vormen van de risico top 5. In relatie met de implementatie van AVG is de opvolging van het IT-beleid gedurende het verslagjaar onderwerp van gesprek geweest in de CRC. In het vierde kwartaal van 2018 zijn daaruit conclusies getrokken waaruit blijkt dat er op een aantal vlakken vooruitgang is geboekt, maar ook dat een aantal onderwerpen nog niet is afgerond. IT-beleid en alles dat daarmee samenhang blijft daarom ook in 2019 een onderwerp van bijzondere aandacht van het bestuur. Ten aanzien van de representativiteit heeft het bestuur in het verslagjaar vastgesteld dat 60% van de werknemers in de bedrijfstak werkzaam is bij de georganiseerde werkgevers. Het bestuur is hier tevreden mee, er is geen aanleiding voor aanvullende acties.

3.10 Actuariële paragraaf

Financiële situatie

Technische voorziening

In totaal zijn de technische voorzieningen toegenomen met 8.012. De wijziging van de marktrente en wijzigingen overige actuatiële uitgangspunten hebben effect gehad op de hoogte van de technische voorziening.

VERLOOP TECHNISCHE VOORZIENINGEN

	2018 EUR	2017 EUR
Stand per 1 januari	1.178.688	1.201.886
Pensioenopbouw	21.729	23.062
Indexering en overige toeslagen	0	0
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	0	0
Korting van aanspraken en rechten	0	0
Rentetoevoegingen	-3.064	-2.618
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-27.663	-26.417
Wijziging marktrente	53.591	-16.957
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-30.535	1.376
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-527	729
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-3.217	-2.373
Stand per 31 december	1.189.002	1.178.688

Resultaat over 2018

Per saldo heeft het fonds een negatief resultaat behaald van -29.294. Het resultaat is als volgt samengesteld:

SAMENSTELLING RESULTAAT

	2018	2017
Beleggingsopbrengsten	-64.003	59.644
Premie (*)	726	-1.434
Waardeoverdrachten	45	91
Kosten	239	13
Uitkeringen	-10	-464
Sterfte	2.712	1.784
Arbeidsongeschiktheid	105	0
Overige kanssystemen	400	589
Toeslagverlening	0	0
Inkoop onvoorwaardelijke VPL-aanspraken	0	0
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	30.535	-1.376
Andere oorzaken	-43	343
Resultaat	-29.294	59.190

Dekkingspositie en reservepositie per 31 december 2018

De dekkingsgraad is gedaald van 109,5% naar 107,0%. De volgende oorzaken hebben een positief dan wel negatief effect gehad op de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

ONTWIKKELING DEKKINGSGRAAD

	2018	2017
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	109,5%	104,0%
Premie (*)	-0,1%	-0,2%
Uitkeringen	0,3%	0,1%
Toeslagverlening	0,0%	0,0%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-4,8%	1,5%
Rendement op beleggingen	-0,9%	3,6%
Overige oorzaken en kruiseffecten	3,0%	0,5%
Dekkingsgraad per 31 december	107,0%	109,5%

Per 31 december 2018 is sprake van een reservetekort.

(*) Door de onttrekking uit de bestemmingsreserve is het resultaat op premie positief. Hierdoor resteert geen negatief effect op de dekkingsgraad. Zie ook de toelichting op de Additionele premiedekkingsgraadeis op pagina 48.

OVERZICHT SURPLUS/TEKORT OP FTK-GRONDSLAGEN

	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-waardering)		1.189.002		1.178.688
Buffers:				
S1 Renterisico	29.543		31.772	
S2 Risico zakelijke waarden	157.711		150.621	
S3 Valutarisico	16.245		21.052	
S4 Grondstoffenrisico	0		0	
S5 Kredietrisico	64.670		60.846	
S6 Verzekeringstechnisch risico	37.375		37.034	
S7 Liquiditeitsrisico	0		0	
S8 Concentratierisico	0		0	
S9 Operationeel risico	0		0	
S10 Risico voor actief beheer	0		3.102	
Diversificatie-effect	-88.649		-95.232	
Aanvulling tot 4,3% Technische voorzieningen	0		0	
Totaal S (vereiste buffers)		216.895		209.195
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		1.405.897		1.387.883
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden) ¹		1.272.034		1.290.414

¹ Pensioenvermogen "na resultaatverdeling".

Tekort

-133.863

-97.469

Kostendekkende premie 2018

De pensioenen worden gefinancierd door het heffen van premie waaraan zowel de werkgever als de werknemer een bijdrage levert. De helft van de premie komt voor rekening van de werknemer.

De kostendekkende premie over het boekjaar bedroeg 27.109. De kostendekkende premie is als volgt samengesteld: kosten pensioenopbouw (21.729), opslag in stand houden vereist vermogen (3.846) en opslag voor uitvoeringskosten (1.534). De feitelijke premie over het boekjaar bedroeg 24.219. De feitelijke premie is als volgt samengesteld: premie exclusief kosten en risico premievrijstelling 22.488, benodigd voor kosten 1.731.

Toetspremie

Om te toetsen of de in het jaar verschuldigde premie daadwerkelijk kostendekkend is maakt het fonds met ingang van 2015 gebruik van de toetspremie. Bij de bepaling van de toetspremie wordt geen rekening gehouden met de solvabiliteitsvrijval als gevolg van pensioenuitkeringen. De vrijgevallen solvabiliteitsopslag komt ten gunste van het eigen vermogen van het pensioenfonds. Bij de bepaling van de toetspremie wordt gebruik gemaakt van een vaste rekenrente van RTS DNB 30-09-2014. De feitelijke premie over 2018 is hoger dan de toetspremie. De samenstelling van de toetspremie 2018 (18.073) is als volgt: Kosten pensioenopbouw (10.085), Pensioenuitvoeringskosten (1.534), Solvabiliteitsopslag (1.785) en kosten voorwaardelijke onderdelen (4.669).

Additionele premiedekkingsgraadeis

In de opdrachtaanvaarding is een additionele premiedekkingsgraadeis vastgelegd. Als er sprake is van een reservetekort wordt er naar gestreefd dat de feitelijke premie niet zorgt voor interen op de actuele dekkingsgraad. Indien uit deze toets blijkt dat de kostendekkende premie voor het volgende jaar hoger dreigt te worden dan de genoemde maximum premie, treedt het bestuur van het fonds zo spoedig mogelijk in overleg met de sociale partners. Bij de vaststelling van de premie 2018 bleek als gevolg van deze premiedekkingsgraadeis een tekort van € 600. Dit tekort is in overleg met de sociale partners aangezuiverd uit de bestemmingsreserve.

Deelnemersbestand

De ontwikkelingen in het bestand worden nauwlettend door het bestuur gevolgd.

Aantallen deelnemers:

vijf-jarenoverzicht

	2018	2017	2016	2015	2014
Actieven en arbeidsongeschikten	5.595	5.578	5.284	5.139	5.085
Gewezen deelnemers	12.472	12.165	12.166	11.983	12.091
Pensioentrekkenden					
– ouderdomspensioen	5.241	5.329	5.239	5.568	5.612
– nabestaandenpensioen	2.286	2.277	2.306	2.320	2.338
– wezenpensioen	67	55	63	68	65
– arbeidsongeschiktheidspensioen	74	83	94	108	117
Totaal	25.735	25.487	25.152	25.186	25.308

Uitgaande waardeoverdrachten

Van de actieve deelnemers die het fonds verlieten, namen 64 personen de waarde van hun bij het fonds opgebouwde pensioen mee naar hun nieuwe verzekeraar.

Inkomende waardeoverdrachten

In het verslag jaar hebben 133 personen individuele waardeoverdracht gepleegd.

Ondernemingen

Het aantal aangesloten ondernemingen is in het verslagjaar toegenomen naar 482 (dit aantal is inclusief werkgevers zonder personeel). Ultimo 2018 waren er twee gedispenseerde ondernemingen (2017: twee).

3.11 Toekomstparagraaf

Op 7 maart 2019 heeft het bestuur een intentieverklaring getekend ten behoeve van de samenvoeging met Bpf Meubel. Deze samenvoeging zal plaatsvinden in de vorm van een collectieve waardeoverdracht. De beoogde overdrachtsdatum is 1 januari 2020. Na de overdracht zal het fonds worden geliquideerd. Sociale partners hebben een addendum bij de intentieverklaring ondertekend waarin zij verklaren akkoord te zijn met de samenvoeging, de toekomstige pensioenregeling onder te brengen bij het nieuwe samengestelde pensioenfonds en de verplichtstelling aan te passen. Voor 2019 betekent dit dat er veel bestuursaandacht zal gaan naar het samenvoegingstraject. Inmiddels is samen met Bpf Meubel een externe projectmanager aangesteld die het samenvoegingstraject zal begeleiden. De bestuursleden nemen zitting in een gezamenlijke stuurgroep en in de onderliggende werkgroepen.

Of de waardeoverdracht daadwerkelijk zal plaatsvinden is afhankelijk van een aantal factoren. Een van de belangrijkste is de dekkingsgraad. Voorwaarde voor een succesvolle overdracht is dat de dekkingsgraad van het fonds per eind 2019 hoger is dan de dekkingsgraad van Bpf Meubel. Als de situatie omgekeerd is zal er geen waardeoverdracht plaatsvinden.

Naast de samenvoeging zal het bestuur zijn aandacht blijven richten op de correcte uitvoering van de pensioenregeling en hierover de dialoog met Centric blijven zoeken.

IJsselstein, 21 juni 2019

L. P Raadgever
Voorzitter

F.A. de Boer
Secretaris

C.H.M. van Gerwen-Gooskens

L.C.M. Leisink

H.J. van Meerten

M.T.E. Zonnenberg

4 Verslag van de raad van toezicht

De raad van toezicht is benoemd op basis van een door het verantwoordingsorgaan goedgekeurd functieprofiel. Voor de personalia en nevenfuncties van de leden van de raad van toezicht wordt verwezen naar de in het bestuursverslag van het pensioenfonds opgenomen gegevens.

De algemene opdracht van het Intern Toezicht is een wettelijke. De tekst van deze opdracht is vermeld in de pensioenwet artikel 104 en luidt:

“De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever, het belanghebbendenorgaan en in het bestuursverslag. De raad van toezicht staat het bestuur met raad ter zijde.”

De raad van toezicht heeft de volgende werkwijze gehanteerd:

1. Bestudering van fondsdocumenten, waaronder ook notulen van bestuursvergaderingen, en de daaruit voortkomende actie- en besluitenlijsten
2. Overleg met bestuur en verantwoordingsorgaan
3. Opstellen bespreekrapportage
4. Bespreken rapportage met bestuur en verantwoordingsorgaan
5. Afleggen van verantwoording aan het verantwoordingsorgaan
6. Rapporteren aan het bestuur

De raad van toezicht heeft alle notulen gezien en heeft de fondsdocumenten bestudeerd. Met name heeft de raad van toezicht getoetst of het bestuur voldoende aandacht heeft besteed aan risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. Ook de naleving van de code pensioenfonds is besproken. Op verschillende momenten zijn door leden van de raad van toezicht gesprekken gevoerd met bestuursleden over actuele ontwikkelingen zoals onder andere de implementatie van de administratie bij Centric en niet in de laatste plaats de gesprekken over samenwerking met Bpf meubel.

Het overleg tussen bestuur en verantwoordingsorgaan wordt door de raad van toezicht als constructief en efficiënt gezien. Het verantwoordingsorgaan krijgt alle benodigde informatie en wordt door het bestuur in de gelegenheid gesteld zich voldoende te scholen. Het verantwoordingsorgaan maakt adequaat gebruik van deze scholingsmogelijkheid.

De Raad van toezicht heeft vastgesteld dat de aanbevelingen van de raad van toezicht uit 2017 adequaat zijn opgepakt en dat de daaruit voortvloeiende werkzaamheden in een jaarplanning zijn opgenomen en volgens die planning afgewikkeld.

De raad van toezicht constateert dat het bestuur de belangen van de deelnemers in het oog houdt en deze tegen elkaar afweegt.

Het bestuur speelt naar het oordeel van de raad van toezicht tijdig in op wettelijke en actuele ontwikkelingen. Het belangrijkste advies van de raad van toezicht aan het bestuur blijft ook dit jaar om de belangen van de deelnemers steeds voor ogen te blijven houden, de verschillende belangen goed tegen elkaar af te wegen en helder te blijven verantwoorden en uitleggen waarom bepaalde beleidskeuzes worden gemaakt. Daaraan voegt de raad van toezicht toe dat het betrokken houden van sociale partners

en het verantwoordingsorgaan cruciaal is voor het behoud van draagvlak voor voorgenomen besluiten ten aanzien van het mogelijk samengaan met Bpf meubel.

Aanbevelingen

Schaalvergroting

De raad van toezicht volgt nauwlettend het proces van het voeren van gesprekken en het doen van onderzoek naar de mogelijke gevolgen van samenwerking/samengaan met Bpf meubel. In de gesprekken met het bestuur is aandacht gevraagd voor een zeer goede onderbouwing van nut en noodzaak, alsmede voor een grote en nauwe betrokkenheid van zowel sociale partners als het verantwoordingsorgaan. Naarmate het proces vordert wordt de noodzaak hiertoe groter teneinde het draagvlak voor de besluitvorming te behouden. Zeker omdat de voordelen in de ogen van de raad van toezicht voornamelijk zijn gelegen in zaken van kwalitatieve aard en minder in harde kwantitatieve voordelen. Overigens is van aantoonbare nadelen voor grote groepen deelnemers ook geen sprake. Toch vraagt de raad van toezicht het bestuur om ook de alternatieven nog in beeld te houden als mogelijk fall-back-scenario. In het proces is in 2019 voorzien in een projectplan; de raad van toezicht zal zich, zodra het plan gereed is, een goed beeld willen vormen van dit plan.

Uitvoering

DNB heeft onderzoek gedaan naar de rol van het bestuur in de uitbestedingsrelatie met de nieuwe uitvoerder Centric. De bevindingen uit dit onderzoek zijn met het bestuur gedeeld en besproken. De raad van toezicht heeft kennis kunnen nemen van de resultaten van dit onderzoek en onderschrijft de conclusie dat het bestuur regie moet hebben bij de invulling van de SLA-afspraken. De raad van toezicht ziet dat het bestuur daar voldoende aandacht aan schenkt en zij heeft niet de indruk dat de contractueel gemaakte afspraken niet worden nagekomen of dat de SLA-rapportage niet voldoet aan de afgesproken normering. Wel kunnen afspraken beter vastgelegd worden.

Risicomanagement

Na een grote slag in 2017 op het gebied van risicomanagement is in 2018 het selectietraject voor een onafhankelijke risicomanager afgerond; in september 2018 is hiertoe een overeenkomst ondertekend. De invulling van de andere vereisten vanuit IORP II ten aanzien van de benoeming van sleutelfunctiehouders en –vervullers is in gang gezet.

Op 4 juni 2019 heeft de raad van toezicht haar bevindingen en aanbevelingen besproken met het verantwoordingsorgaan en daarbij verantwoording afgelegd over haar werkzaamheden. Het verantwoordingsorgaan neemt dit mee in haar oordeel over het functioneren van het bestuur in 2018.

Al met al is de raad van toezicht van oordeel dat het bestuur voldoende checks and balances heeft toegepast bij haar besluitvorming. Dit geldt ook voor het proces van vaststellen van de jaarrekening 2018, inclusief de bespreking van het oordeel van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur hierop.

De raad van toezicht verleent hierbij zijn goedkeuring aan het voorgenomen besluit van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening 2018.

IJsselstein, 21 juni 2019

G.W. van der Peijl

E.J.P.M. van Loon

D.P. Slob

4.1 Reactie van het bestuur op het verslag van de raad van toezicht

Het bestuur heeft kennis genomen van het verslag van de raad van toezicht. De bevindingen en aanbevelingen in dit verslag zijn ook besproken met de raad van toezicht in een overleg met de voorzitters. De aanbevelingen richten zich op drie gebieden die het afgelopen jaar veel bestuursaandacht hebben gekregen.

De schaalvergroting door middel van een samengaan met Bpf Meubel is een onderwerp waarbij veel partijen zijn betrokken. Het bestuur waardeert de ondersteuning en de adviezen van de raad van toezicht in dit proces. Ook in het vervolgtraject zal het bestuur de raad van toezicht goed aangesloten houden.

Ook is er veel aandacht besteed aan de uitvoering van de pensioenregeling. Niet alleen vanwege het onderzoek van DNB, maar ook omdat 2018 het eerste volledige jaar was waarin Centric als uitvoeringsorganisatie de administratie van het fonds verzorgde.

Het bestuur heeft tijd gestoken in de uitwerking van risicomanagement, in het bijzonder ten aanzien van de pensioenuitvoering. Na de selectie van de risicomanager heeft in 2019 de implementatie van de IORP richtlijn plaatsgevonden met de benoeming van de sleutelfunctiehouder en vervuller van de risicofunctie.

Het bestuur is tevreden met het oordeel van de raad van toezicht dat het bestuur op al deze drie gebieden de goede dingen doet en dat er voldoende checks en balances worden toegepast bij de besluitvorming.

Het bestuur dankt de raad van toezicht voor hun werkzaamheden.

5 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Algemeen

Het huidige Verantwoordingsorgaan (VO) van het fonds is per 1 juli 2014 ingesteld. Op basis van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen heeft het bestuur de werkwijze van het VO in een reglement vastgelegd. Tevens is er een separaat verkiezingsreglement vastgesteld. Er zijn afspraken gemaakt over welke informatie het VO ontvangt, de frequentie van het overleg met het bestuur en de Raad van Toezicht (RvT) en de te behandelen onderwerpen. Het bestuur legt verantwoording af aan het VO over het beleid en de wijze waarop het beleid is uitgevoerd. Het VO heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het VO legt zijn oordeel ten minste één maal per jaar schriftelijk vast. Dit oordeel wordt, samen met de reactie van het bestuur daarop, opgenomen in het jaarverslag waar het oordeel betrekking op heeft.

Het VO heeft een adviesrecht ten aanzien van:

- het beleid inzake beloningen;
- de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- de profielschets en recht van voordracht voor de leden van de RvT;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst;
- het omzetten van het pensioenfonds in een andere rechtsvorm; en
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten.

Het VO heeft in het kader van zijn taakuitoefening in 2018 kennisgenomen van het concept jaarverslag en de concept jaarrekening 2018, de besluitenlijsten van de bestuursvergaderingen, de statuten en reglementen 2018, de ABTN 2018 en het rapport van de RvT.

Het VO heeft op de jaarvergadering overleg gehad met de accountant en geen gebruik gemaakt van zijn recht op overleg met de externe actuaris.

In het verslagjaar is het VO vier keer in vergadering bijeen geweest en een extra bijeenkomst aangaande een presentatie over het samen gaan met Bpf Meubel. Er zijn twee vergaderingen van het VO met (een vertegenwoordiging van) het bestuur en twee vergaderingen van het VO met de RvT geweest. Daarnaast heeft het VO één opleidingsdag gevolgd. In de opleidingsdag zijn de volgende onderwerpen aan de orde geweest: normenkader en verantwoording en beoordeling.

In de eerste helft van 2018 vond de verkiezing plaats van het VO voor de vertegenwoordigers van pensioengerechtigden. Een van de belangrijkste onderwerpen in 2018 was het afronden van de transitie naar een nieuwe uitvoerder. In 2018 zijn de eerste stappen gezet in het proces van samenvoeging met Bpf Meubel. Het VO is door het bestuur meegenomen in dit proces en zal in de loop van 2019 een advies uitbrengen ten aanzien van de samenvoeging.

In het verslagjaar heeft het VO een positief advies uitgebracht betreffende:

- het communicatie jaarplan 2019
- de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten over 2019 (inclusief de inzet van een deel van de bestemmingsreserve);

- de automatische waardeoverdracht bestaande kleine pensioenaanspraken;
- het beloningsbeleid;
- het klachtenreglement;
- de modelovereenkomst vrijwillige aansluiting.

Daarnaast heeft het VO een bindende voordracht gedaan voor een herbenoeming van twee leden van de RvT, namelijk de heren Van der Peijl en Slob.

Normen, bevindingen en oordeel

Het VO heeft een normenkader vastgesteld, bevindingen genoteerd en vervolgens een oordeel gevormd over de onderwerpen welke het VO belangrijk acht.

1. Governance

Norm

Het bestuur past conform de Pensioencode de norm van goed bestuur toe. Indien er in uitzonderlijke gevallen afwijkend wordt gehandeld, wordt dit zorgvuldig toegelicht.

Bevindingen

Geconstateerd kan worden dat de transitie van Syntrus Achmea Pensioenbeheer naar Centric en Montae in het eerste volle jaar na die overgang goed is verlopen. Structureel gezien hebben zich naar de waarneming van het VO geen problemen voorgedaan. Het VO heeft er wel voor gepleit eerder en vollediger op de hoogte te worden gehouden van incidenten. Dat geeft een beter en concreter beeld op de administratieve afwikkeling van de pensioenen.

Het verslagjaar stond daarnaast in het teken van de gesprekken met het Bpf Meubel over een mogelijk samengaan. Het is evident dat die gesprekken een grote wissel op het bestuur hebben getrokken. Datzelfde geldt overigens ook voor het VO. Het VO is op behoorlijke wijze door het bestuur meegenomen in het traject van gesprekken en onderhandelingen. Het bestuur is steeds open en transparant geweest. Het VO plaatst daarbij wel de kritische kanttekening, namelijk dat informatie ons niet altijd tijdig bereikte. Hetgeen nog wel eens leidde tot te korte voorbereidingstijd. Het VO heeft met ondersteuning van een externe adviseur een begin gemaakt met de advisering over het voorgenen samengaan van de fondsen. Saillante punten daarin zijn o.a. herkenbaarheid in het samengevoegde fonds Hout en Meubel voor onze deelnemers én adequate representatie in bestuur, VO en zogenaamd Breed Beraad.

Oordeel

Het VO constateert dat het bestuur naast de reguliere activiteiten enorm veel tijd en energie in de fusiebesprekingen met Bpf Meubel heeft gestoken. Daarvoor heeft het VO grote waardering, een aantal kritische kanttekeningen ten spijt.

2. Continuïteit van het fonds

Norm

De toekomstbestendigheid van het fonds dient regelmatig beoordeeld te worden. Over de beleidskeuzes voor de toekomst legt het bestuur verantwoording af aan het VO.

Bevindingen

Al langere tijd was er aandacht voor factoren die een risico zouden kunnen vormen voor de continuïteit van het pensioenfonds zoals het moeilijker kunnen invullen van bestuurszetels en de toenemende complexiteit van de wet- en regelgeving. In 2018 zijn de eerste stappen gezet om samen te gaan met Bpf Meubel wat heeft geleid tot een intentieverklaring begin 2019. Het feit dat het bestuur deze stap heeft gezet terwijl het fonds voorlopig ook nog zonder al te grote problemen zelfstandig door kan gaan, laat een toekomstgerichte visie zien.

Het VO kan de keuze voor Bpf Meubel goed begrijpen ten opzichte van de andere potentiële partijen, door onder andere de overeenkomsten qua sector, de geboden vrijheden qua regeling en de gezamenlijke pensioenuitvoerder. Het bestuur is vanaf het begin transparant geweest, ook al waren er nog veel onduidelijkheden, en heeft het VO door middel van vergaderingen met de voorzitters/bestuur en sessies met sociale partners en de RvT voldoende bijgepraat. Wel merkt het VO op dat er eind 2018 nog veel losse eindjes en onduidelijkheden waren terwijl er een strakke planning voor begin 2019 lag.

Oordeel

Het VO waardeert het dat het bestuur de risico's in een vroeg stadium heeft gedetecteerd en stappen heeft gezet. Het VO onderschrijft de intentie om het samenvoegingstraject met Bpf Meubel aan te gaan.

3. Uitvoeringskosten

Norm

Het VO kijkt kritisch naar de totale kosten en naar de kosten per deelnemer.

Bevindingen

In het jaarverslag licht het bestuur alle kosten toe. De uitvoeringskosten per deelnemer zijn door de lagere bestuurskosten en lagere transitiekosten iets gedaald.

Oordeel

Het VO is tevreden met de daling van de kosten per deelnemer.

4. Risicobeleid

Norm

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor de inrichting en goede werking van de interne risicobeheersing en het controlesysteem betreffende alle risico's waaraan het pensioenfonds zich ziet blootgesteld.

KORTE TOELICHTING

Voor het monitoren van de risico's gebruikt het fonds sinds 2017 een risicomatrix waarin ca. 35 risicogroepen zijn benoemd. Enkele logische voorbeelden van de risico's zijn beleggingen en marktrente maar ook zaken als IT-risico, integriteit, uitbesteding van (administratieve) werkzaamheden enz. Het is een aandachtsgebied dat veel tijd vergt van de bestuurders. Alle maatregelen tezamen moeten ertoe leiden dat het opgebouwde pensioen met zo groot mogelijke zekerheid aan de verwachtingen van de deelnemers voldoet.

Bevindingen

Per 1 januari 2018 werd de advisering en pensioenadministratie bij Montae respectievelijk Centric ondergebracht. Deze overstap was noodzakelijk doordat Syntrus Achmea had aangegeven deze dienstverlening te willen beëindigen. Een dergelijk proces brengt de nodige risico's met zich mee. Begin 2018 was spannend maar het project is succesvol afgerond. Ook heeft het bestuur haar overige taken t.a.v. de risicobeheersing niet uit het oog verloren.

De diverse risico's die bij de uitvoering van het pensioenfonds horen zijn goed in kaart gebracht door het bestuur. De prioritering is aangepast en men is actief met de verbetering aan de gang binnen de belangrijkste risicogebieden.

Oordeel

Het VO vindt het goed te zien dat het bestuur de belangrijkste risico's goed in de gaten houdt en daarop heeft ingespeeld. Er is binnen het VO dan ook vertrouwen dat het bestuur het traject met Bpf Meubel met de grootste zorgvuldigheid tot een goed einde kan brengen.

5. Herstelplan

Norm

Het bestuur dient het herstelplan volgens de wettelijke vereisten tijdig in.

Bevindingen

Net als in 2016 en 2017 bleek de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds in 2018 onder de vereiste dekkingsgraad uit te komen. Het bestuur heeft hierop tijdig een herstelplan ingediend bij De Nederlandse Bank (DNB). Omdat de beleidsdekkingsgraad hoger lag dan de minimaal vereiste dekkingsgraad was er geen sprake van een dekkingstekort maar wel van een reservetekort. Alvorens het herstelplan bij DNB in te dienen heeft het bestuur het VO geïnformeerd. DNB heeft het herstelplan goedgekeurd. Op basis van het bestaande premie-, beleggings- en toeslagbeleid, behoeven geen extra maatregelen te worden genomen. De pensioenen kunnen echter de eerstkomende jaren niet worden verhoogd. Het bestuur heeft pensioengerechtigden, werkgevers en deelnemers via de pensioenflits en op de website geïnformeerd over het herstelplan.

Aan het einde van 2018 was de actuele dekkingsgraad in tegenstelling tot 2017 lager dan de beleidsdekkingsgraad. Hiermee loopt het fonds achter op het herstelplan. De belangrijkste oorzaak hiervan is de verandering van de rentetermijnstructuur gedurende het jaar. De beleidsdekkingsgraad was hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, waardoor er net als vorig jaar geen sprake was van een dekkingstekort. De beleidsdekkingsgraad lag echter wel lager dan de vereiste dekkingsgraad, waardoor er eind 2018 wederom een reservetekort was.

Oordeel

Het herstelplan is volgens de wettelijke eisen opgesteld en goedgekeurd door DNB. Het VO wordt net als andere betrokken goed en helder geïnformeerd over het herstelplan en de vorderingen die worden gemaakt.

6. Premiebeleid

Norm

Bij de vaststelling van de premie moet sprake zijn van een evenwichtige belangenafweging.

Bevindingen

Het fonds hanteert vanaf 2016 een gedempte kostendeekkende premie op basis van maximaal verwacht rendement. De feitelijke premie dient ook getoetst te worden aan de tweede norm die het fonds gesteld heeft. De tweede norm geeft aan dat de premie niet mag leiden tot interen op de actuele dekkingsgraad. Bij de vaststelling van de premie voor 2018 is geconstateerd dat de feitelijke premie niet aan deze tweede norm voldoet. De premiedekkingsgraad is in 2018 107,2%, en is daarmee lager dan de actuele dekkingsgraad ultimo 2017 (109,5%), waardoor de premie niet bijdraagt aan herstel.

Oordeel

Het bestuur heeft de sociale partners en het VO op de juiste wijze betrokken bij het premiebeleid.

7. Beleggingsbeleid

Norm

Het beleggingsbeleid wordt op een adequate, consistente en zorgvuldige wijze vastgesteld en uitgevoerd. Beleggingen dienen conform de investment beliefs te worden uitgevoerd.

Bevindingen

Uit de ALM-studie 2017 is naar voren gekomen dat het fonds door iets meer risico te nemen zijn doelen beter kan realiseren, terwijl de portefeuille desalniettemin redelijk intact is gebleven.

We zien op de balans de categorieën verschuiven richting de uitkomst van de ALM-studie. Het VO realiseert zich maar al te goed dat het meetmoment december 2018 voor velen en dus ook voor ons pensioenfonds zeer ongelukkig is.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat er op een zorgvuldige wijze een nieuwe ALM-studie is ingevuld en dat het bestuur de beleggingen overeenkomstig de investment beliefs heeft vastgesteld.

8. Beloningsbeleid

Norm

Het bestuur, de leden van de raad van toezicht en de leden van het VO ontvangen een vergoeding voor de werkzaamheden die zij voor het fonds verrichten.

Bevindingen

De hoogte van de vergoedingen is in 2018 gehandhaafd ten opzichte van 2017. Dit is via een adviesaanvraag (van 18 september 2018) bevestigd door het VO.

In de tweede helft van 2018 is er steeds meer tijd en energie gaan zitten rond de besprekingen over de fusie met BPF Meubel. Ondanks dat gegeven zijn de totale kosten over 2018 gedaald.

Oordeel

Het VO stelt vast dat de bestuursleden, leden van de raad van toezicht en de leden van het VO meer tijd en energie hebben moeten steken in het samenvoegingstraject. Dat desondanks de kosten zijn gedaald wordt gewaardeerd door het VO.

9. Communicatiebeleid

Norm

De informatieverstrekking dient helder, laagdrempelig en inhoudelijk correct te zijn, en vraagt ook om nog meer aandacht voor transparante en duidelijke communicatie naar alle stakeholders, zoals deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers.

Bevindingen

Het communicatiebeleid is vastgelegd in een communicatiejaarplan waarin de communicatieactiviteiten worden beschreven. De deelnemers en werkgevers zijn geïnformeerd over de nieuwe pensioenuitvoerder Centric voor ons fonds. De dekkingsgraad is visueel beter zichtbaar gemaakt in de vorm van een thermometer die op de homepage van de website een vaste plaats heeft gekregen. Ook in de Pensioenflits is de thermometer opgenomen en was er aandacht voor onderwerpen zoals wet waardeoverdracht kleine pensioenen, AVG en sector brede communicatiemomenten zoals de Pensioen3daagse. De Pensioenflits is in een nieuw jasje gestoken qua vormgeving. De nieuwsbrief verscheen twee keer. Ook kwam de Wet waardeoverdracht kleine pensioenen aan de orde en het beleid waarop het fonds hieraan invulling geeft. Per 1 januari 2018 is het pensioenreglement aangepast als gevolg van het verhogen van de pensioenleeftijd van 67 naar 68 jaar. In januari zijn alle deelnemers hierover per brief geïnformeerd.

In 2018 zijn stappen gezet in de digitalisering van het fonds. Het deelnemersportaal neemt daarbij een prominente plaats in. In maart is besloten om het UPO niet meer per post te verstrekken maar digitaal te plaatsen in het deelnemersportaal. Deelnemers met een post-voorkeur konden dat telefonisch doorgeven. Zij ontvingen het UPO nog per post.

In de eerste helft van 2018 vond de verkiezing plaats van het VO voor de vertegenwoordigers van pensioengerechtigden. In een aantal stappen zijn pensioengerechtigden geïnformeerd over de verkiezingen, zijn er kandidaten geworven en is er gestemd (digitaal via de website of schriftelijk). De uitslag is 20 juni via de website bekend gemaakt en via de e-mailniewsbrief voor werkgevers.

Oordeel

De doelgroepgerichte communicatie heeft in 2018 weinig aandacht gekregen, echter het VO heeft begrepen dat het bestuur dit in 2019 meer aandacht zal geven. Het VO verwacht dat door verdere digitalisering het fonds nog wel een stap moet maken. Het VO oordeelt dat het bestuur een goede inspanning heeft geleverd.

Aanbeveling

Het volledig in kaart brengen van e-mailadressen is een randvoorwaarde voor kostenbewust communiceren.

Totaal oordeel.

Het Verantwoordingsorgaan is tevreden over de wijze waarop het bestuur het beleid heeft uitgevoerd en vormgegeven. Tegelijkertijd wordt er veel werk verricht met betrekking tot de continuïteit van het fonds op de langere termijn. Het VO bedankt het bestuur voor hun inzet en oordeelt positief over de voortgang die tot dusverre is gemaakt.

Algemene aanbeveling

Om te komen tot een succesvolle waardeoverdracht van de aanspraken van de deelnemers naar Bpf Meubel beveelt het VO het bestuur het volgende aan:

- Zorg ervoor dat het VO tijdig wordt aangehaakt in het besluitvormingsproces en zorg ervoor dat de informatie tijdig aanwezig is en wordt gedeeld met het VO.
- Borg de herkenbaarheid en de identiteit van onze sector in de vertegenwoordiging van de nieuwe VO-leden bij het VO van Bpf Meubel en kom de afspraken die hierover zijn gemaakt na.
- Zorg voor een realistische en haalbare planning en verwerk hierin ook scenario's als de planning op onderdelen niet gehaald dreigt te worden.

- Zorg ervoor dat het VO tijdig in de gelegenheid wordt gesteld om op een zorgvuldige wijze advies te kunnen uitbrengen. Het VO wenst hierin ondersteunt te worden door een externe deskundige op dat het VO zich kan voorbereiden op het advies over de Collectieve Waarde Overdracht (CWO).
- Breng de risico's die verbonden zijn aan het samengaan project in kaart en mitigeer deze risico's zoveel mogelijk.

IJsselstein, 21 juni 2019

Verantwoordingsorgaan Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel

5.1 Reactie van het bestuur op het verslag van het verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft kennis genomen van het oordeel van het verantwoordingsorgaan en herkent zich in de bevindingen en aanbevelingen die op de verschillende deelgebieden zijn gedaan. Ten aanzien van een tweetal deelgebieden merkt het bestuur het volgende op:

- Governance / Continuïteit van het fonds

Het bestuur is tevreden met de bevinding van het VO dat men op behoorlijke wijze is meegenomen in het traject met Bpf Meubel en dat het VO de intentie om samen te gaan onderschrijft. Het bestuur wil dit traject open en transparant richting VO blijven volgen en zal zoveel mogelijk zorgen voor een tijdige aanlevering van documentatie.

- Communicatiebeleid

Het VO doet de aanbeveling om de mail adressen volledig in kaart te brengen. In het afgelopen jaar is daar veel aandacht aan besteed en dit zal ook in de komende jaren een aandachtspunt blijven. De kosten van uitvoering kunnen door middel van digitale communicatie nog verder worden teruggebracht.

Het bestuur is verheugd met het positieve totaaloordeel van het verantwoordingsorgaan. De algemene aanbevelingen hebben met name betrekking op de samenvoeging met Bpf Meubel. Het bestuur heeft oog voor de belangen van alle stakeholders en bemerkt met tevredenheid dat het verantwoordingsorgaan zich hier ook bewust van is. Uiteraard worden de adviezen en aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan meegenomen in het traject.

Het bestuur dankt het verantwoordingorgaan voor zijn uitgebreide verslag over 2018. Er is veel waardering voor de manier waarop het verantwoordingsorgaan zijn rol vervult. In 2019 staan voldoende uitdagingen op de agenda, waarbij het verantwoordingsorgaan een belangrijke rol speelt. Het bestuur ziet met vertrouwen uit naar de voortzetting van de intensieve samenwerking in het komende jaar.

6 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel de jaarrekening over boekjaar 2018 eindigend op 31 december 2018. In hoofdstuk 7 Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaris en van de accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

6.1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting *)	2018 EUR	2017 EUR
Activa			
Vastgoedbeleggingen		96.827	86.680
Aandelen		350.409	398.016
Vastrentende waarden		823.814	772.169
Derivaten		5.821	6.182
Overige beleggingen		1.545	38.379
Beleggingen voor risico fonds	6.4.1	1.278.416	1.301.426
Vorderingen en overlopende activa	6.4.2	2.135	537
Overige activa	6.4.3	842	3.377
		1.281.393	1.305.340
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	6.4.4	88.489	117.783
Technische voorziening voor risico fonds			
Technische voorziening	6.4.5	1.189.002	1.178.688
Langlopende schulden			
Spaarfonds gemoedsbezwaarden	6.4.6	873	829
Overige schulden en overlopende passiva	6.4.7	3.029	8.040
		1.281.393	1.305.340

*) De nummering verwijst naar de toelichting

Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)	%	%
Actuele dekkingsgraad	107,0	109,5
Beleidsdekkingsgraad	109,3	107,6

Staat van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	Toelichting	2018 EUR	2017 EUR
Baten			
Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	6.5.1	24.228	24.308
Beleggingsresultaten risico fonds	6.5.2	-13.476	40.069
Overige baten	6.5.3	-	210
		10.752	64.587
Lasten			
Pensioenuitkeringen	6.5.4	26.608	26.677
Pensioenuitvoeringskosten	6.5.5	2.598	2.738
Mutatie technische voorzieningen:	6.5.6		
· Pensioenopbouw		21.729	23.062
· Rentetoevoegingen		-3.064	-2.618
· Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-27.663	-26.417
· Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-527	729
· Wijziging marktrente		53.591	-16.957
· Wijziging overige actuariële uitgangspunten		-30.535	1.376
· Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		-3.217	-2.373
		10.314	-23.198
Saldo overdrachten van rechten	6.5.7	482	-820
Overige lasten	6.5.8	44	-
		40.046	5.397
Saldo van baten en lasten		-29.294	59.190

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Weerstandsreserve	7.700	13.160
Algemene reserve	-36.394	50.130
Bestemmingsreserve	-600	-4.100
Saldo van baten en lasten	-29.294	59.190

6.2 Kasstroomoverzicht

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	22.340	24.746
Ontvangen waardeoverdrachten	1.075	1.214
Betaalde pensioenuitkeringen	-26.592	-26.688
Betaalde waardeoverdrachten	-1.562	-519
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-2.130	-2.791
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-6.869	-4.038
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	607.513	392.306
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	12.272	9.221
Aankopen beleggingen	-611.795	-391.745
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	-1.222	-2.827
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-2.434	-2.743
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	4.334	4.212
Mutatie geldmiddelen	-2.535	174
Geldmiddelen per 1 januari	3.377	3.203
Mutatie geldmiddelen	-2.535	174
Geldmiddelen per 31 december	842	3.377

6.3 Algemene toelichting

6.3.1 Inleiding

Het doel van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41199578, statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres Einsteinweg 12, 3404 LL te IJsselstein, (hierna het 'fonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het (fonds) uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de in de branche verplicht gestelde pensioenregeling.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld over de periode 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018, in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 14 juni 2019 de jaarrekening opgemaakt.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar.

6.3.2 Schattingswijzigingen

Prognosetafel

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

De periodieke beoordeling betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds. Vanaf boekjaar 2018 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel AG2018 zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het pensioenfonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte.

De wijziging naar de Prognosetafel AG2018 heeft geleid tot een verlaging van de voorziening pensioenverplichting van € 13.404. De wijziging van de gehanteerde ervaringssterfte heeft geleid tot een verhoging van € 1.092. Deze wijzigingen zijn bepaald per 31 december 2018 en het resultaat is via de Staat van Baten en Lasten als "Wijzigingen actuariële uitgangspunten" in het verslagjaar verantwoord.

Omzetting pensioenrichtleeftijd 68

Per 1 januari 2018 zijn voor actieve en gewezen deelnemers de opgebouwde aanspraken van pensioenrichtleeftijd 67 naar pensioenrichtleeftijd 68 omgezet. De omzetting heeft geleid tot een verhoging van de voorziening pensioenverplichting van € 67.

Wijzigingen actuariële factoren transitie

Wijziging gehanteerde actuariële factoren bij de transitie van Syntrus Achmea naar Centric begin 2018 heeft geleid tot een verhoging van de voorziening pensioenverplichting van € 87.

De wijziging gehuwdheidsfrequentie 100% vanaf leeftijd 68 in plaats van 67 jaar heeft geleid tot een daling van de voorziening pensioenverplichting van € 140.

Partnerfrequentie

Met ingang van boekjaar 2018 wordt voor de partnerfrequenties een standaardtabel gehanteerd op basis van waarnemingen van de gehele Nederlands bevolking (CBS 2016 tabel), met een frequentie van 100% op de pensioeningangleeftijd. In boekjaar 2017 werd voor de partnerfrequenties nog de GMB/V 1985-1990 tabel gehanteerd. De wijziging heeft geleid tot een verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen van € 2.985.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Met ingang van 2018 wordt voor de waardering van nog niet ingegaan partnerpensioen uitgegaan van een leeftijdsverschil van 3 jaar, met een afslag van 3% op de betreffende voorziening. De afslag wordt gehanteerd om een leeftijdsverschil van 2,5 jaar te benaderen: aangenomen wordt dat de partner 2,5 jaar jonger is dan de verzekerde man en 2,5 jaar ouder dan de verzekerde vrouw. De wijziging heeft geleid tot een verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen van € 6.040.

Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten

Naar aanleiding van gesprekken met Bpf Meubel over een mogelijke samenvoeging van de fondsen is de opslag voor de toekomstige uitvoeringskosten ultimo 2018 verlaagd van 4% naar 3,2%. In de opslag is 0,2% opgenomen voor kosten ten behoeve van de afwikkeling van het fonds. Deze wijziging heeft geleid tot een verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen van € 9.212.

6.3.3 Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden

veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31 december 2018	31 december 2017
	EUR	EUR
EUR	1,00	1,00
USD	1,14	1,20
JPY	125,42	135,27
GBP	0,90	0,89
CHF	1,13	1,17

6.3.4 Specifieke grondslagen

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Reële waarde

De beleggingen van het fonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen

een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Indirecte niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen

Participaties in vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen reële waarde per 31 december van het boekjaar welke is bepaald op basis van het aandeel in de nettovermogenswaarde van het vastgoedfonds.

De reële waarde van de vastgoedportefeuille is bepaald middels gedurende het jaar uitgevoerde externe taxaties. Per kwartaal wordt een kwart van het aantal registergoederen op basis van "full valuation" getaxeerd door externe taxateurs, conform de richtlijnen ROZ/IPD. De beheerder bepaalt aan het begin van ieder jaar welke registergoederen in welk kwartaal worden getaxeerd. Dit dient een representatieve doorsnede te zijn van de gehele portefeuille. Het deel dat niet extern wordt getaxeerd zal door de externe taxateur een markttechnische update krijgen. De waarde wordt vastgesteld op basis van de externe taxatie welke eerder in het jaar is verricht en wordt opnieuw uitvoerig bekeken en herberekend met de laatste marktgegevens, verhuringen, leegstanden en andere object specifieke omstandigheden.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Voor beursgenoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Voor beursgenoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Hieronder worden de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en overige voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel Toetsingskader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Weerstandsreserve

De weerstandsreserve wordt aangehouden als buffer voor neerwaartse koersfluctuaties van beleggingen. De omvang van deze reserve is gelijk aan het Vereist Eigen Vermogen aan de hand van de standaardtoets van DNB.

Bestemmingsreserve

Na beëindiging van de optrekregeling in 2014 is sprake van een overschot vanuit de reserve overgangsregeling. Dit restant saldo van de reserve overgangsregeling is ultimo 2014 toegevoegd aan een nieuw gevormde bestemmingsreserve. De bestemmingsreserve kan voor meerdere doeleinden worden ingezet; ter financiering van verhoging van aanspraken van de actieve deelnemers, in het geval van een fusie ter financiering van een mogelijk negatief verschil in dekkingsgraad, dan wel voor het beperken van eventuele kortingen. Andere doeleinden zijn eerst na overleg met Cao-partijen mogelijk. Door het bestuur en Cao-partijen is besloten om negatieve fondsrendementen met ingang van 1 januari 2015, ook op de bestemmingsreserve toe te passen, om te voorkomen dat dit de deelnemers van het fonds raakt.

Technische voorziening

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde) conform de grondslagen van het fonds. De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende actuariële en bedrijfsteknische nota (Abtn) en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of op de opgebouwde pensioenaanspraken toeslagverlening kan worden toegepast. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2018:

Overlevingstafels

Prognosetafels AG2018 waarbij de sterftetekansen zijn vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van het fonds.

Partnerfrequentie

Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane partnerpensioenen wordt voor de partnerfrequenties een standaardtabel gehanteerd op basis van waarnemingen van de gehele Nederlands bevolking (CBS 2016 tabel). Op de

pensioenleeftijd wordt een frequentie van 100% gehanteerd. Vanaf de pensioenleeftijd neemt de partnerfrequentie af met de veronderstelde sterfte van de partner.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen wordt aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw. Op de betreffende voorziening wordt vervolgens een afslag van 3% toegepast om een leeftijdsverschil van 2,5 jaar te benaderen.

Voorziening voor uitgesteld wezenpensioen

De lasten van nog niet ingegaan wezenpensioen zijn gesteld op 5% van de lasten van het nog niet ingegaan partnerpensioen tot 68 jaar; bij de vaststelling van de lasten van ingegaan wezenpensioen wordt verondersteld dat het pensioen moet worden uitgekeerd tot de 27-jarige leeftijd, waarbij geen rekening wordt gehouden met sterftekansen.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Kostenopslag ter grootte van 3,2% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikten

Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers en ingegaan AOP is niet uitgegaan van een revalidatiekans.

IBNR

Een voorziening voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers die in de WIA terecht kunnen komen, wordt berekend door de invaliditeitsopslag uit de premie van de afgelopen twee jaar te nemen.

Onvindbaren

Niet opgevraagd pensioen: Voor pensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt gereserveerd alsof het pensioen is ingegaan. Daarnaast wordt tot vijf jaar na de pensioenrichtleeftijd de som van de niet gedane uitkeringen gereserveerd. Vijf jaar na de pensioenrichtleeftijd vervalt de voorziening voor niet gedane uitkeringen.

Langlopende schulden

Langlopende schulden, overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Langlopende schulden (gemoedsbezwaarden)

Het bestuur kan individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen aan een werknemer verlenen, indien deze gemoedsbezwaren heeft tegen iedere vorm van verzekeren. Dit ontslaat zijn werkgever noch betrokkene van de verplichting tot afdracht van de reguliere bijdragen aan het fonds. Deze bijdragen worden op een individuele spaarrekening gestort, waaraan jaarlijks intrest wordt toegevoegd. De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarden worden op zijn vroegst vanaf 65 jaar uitgekeerd.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend als volgt berekend: (totaal activa -/- overige schulden -/- bestemmingsreserve -/- langlopende schulden) / (technische voorzieningen).

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen voor risico fonds (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten. Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Toeslagen

De mutatie van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Saldo overdrachten van rechten voor risico fonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

6.3.5 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

6.4 Toelichting op de Balans

6.4.1 Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2018

(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per						
1 januari 2018	86.680	398.016	772.169	-490	38.379	1.294.754
Aankopen /	50.138	413.046	143.377	5.234	-	611.795
Verkopen/	-42.146	-435.447	-105.019	12.138	-37.039	-607.513
Overige mutaties	-1.065	1.801	110	-	376	1.222
Waardemutaties	3.220	-27.007	13.177	-12.533	-171	-23.314
Stand per						
31 december 2018	96.827	350.409	823.814	4.349	1.545	1.276.944
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						1.472
						1.278.416

Ultimo 2017

(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per						
1 januari 2017	89.760	373.135	753.642	4.030	38.395	1.258.962
Aankopen	12.784	189.883	147.499	4.130	37.449	391.745
Verkopen	-17.961	-210.517	-109.394	-17.314	-37.120	-392.306
Overige mutaties	639	-	1.472	-	716	2.827
Waardemutaties	1.458	45.515	-21.050	8.664	-1.061	33.526
Stand per						
31 december 2017	86.680	398.016	772.169	-490	38.379	1.294.754
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						6.672
						1.301.426

Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

Securities lending binnen de beleggingsfondsen

Binnen de beleggingsfondsen werden aandelen uitgeleend. In 2015 is besloten om binnen de beleggingspools geen aandelen meer uit te lenen. Als gevolg hiervan is er in 2018 geen sprake van securities lending.

Derivaten binnen de beleggingsfondsen

Zowel discretionair als binnen de beleggingsfondsen wordt gebruik gemaakt van derivaten, er is sprake van collateral management. Ultimo 2018 bedraagt het ontvangen collateral voor derivaten in beleggingsfondsen € 36,0 miljoen (2017: € 59,4 miljoen) en het betaalde collateral binnen de beleggingsfondsen € 0,04 miljoen (2017: 0,9 miljoen). De overige mutaties hebben onder andere betrekking op mutaties liquide middelen in beheer bij de vermogensbeheerder en nog af te handelen beleggingstransacties.

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en

gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde per balansdatum.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van onafhankelijke taxaties, netto contante waarde berekeningen dan wel andere methoden.

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen beleggingsvorderingen en-schulden alsmede liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties.
- Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het fonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Hieronder vallen de equity linked swaptions en inflations swaps, swaptions, options OTC en de deelnemingen. Beleggingen gewaardeerd op basis van de intrinsieke waarde zijn in de tabel opgenomen onder "Andere methode"

Ultimo 2018

(x € 1.000)

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	-	18.564	-	78.263	96.827
Aandelen	-	-	-	350.409	350.409
Vastrentende waarden	5.948	-	259.218	564.357	829.523
Derivaten	-	-	4.349	-	4.349
Overige beleggingen	-4.164	-	-	-	-4.164
	1.784	18.564	263.567	993.029	1.276.944

Ultimo 2017

(x € 1.000)

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW- berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Vastgoedbeleggingen	2.046	50.865	-	33.769	86.680
Aandelen	-	-	-	398.016	398.016
Vastrentende waarden	1.394	-	260.011	510.764	772.169
Derivaten	-	-	2.685	-3.175	-490
Overige beleggingen	767	-	-	37.612	38.379
	4.207	50.865	262.696	976.986	1.294.754

De waardering op basis van onafhankelijke taxaties zijn in 2018 gedaald. In 2018 is een deel van de directe vastgoedportefeuille verkocht en geïnvesteerd in vastgoedfondsen waardoor er een verschuiving plaatsvindt naar waardering op basis van andere methoden. Het negatieve bedrag overige beleggingen betreft cash collateral gepresenteerd op look through basis. Door het toepassen van look through is er een verschuiving ten opzichte van de balans ad € 5.709 tussen de vastrentende waarden en overige beleggingen.

Schatting van reële waarde

Vastgoed

Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatiewaarde. De eerste waardering is verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, binnen de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen. De vorderingen, schulden en liquide middelen (looptijd korter dan 1 jaar) worden onder "Genoteerde Marktprijzen" opgenomen.

Aandelen

Van de belegde waarde in aandelen staat de waarde van aandelenfondsen opgenomen als vastgesteld op basis van 'andere methode'.

Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van NCW berekeningen wordt vastgesteld, betreft hypotheekpools en staatsobligaties. De waarde van de obligatiebeleggingsfondsen en de participaties in LDI pools wordt op basis van de intrinsieke waarde vastgesteld en zijn onder "Andere methode" opgenomen. De vorderingen, schulden en liquide middelen (looptijd korter dan 1 jaar) worden onder "Genoteerde Marktprijzen" opgenomen.

Derivaten

Bij de schatting van de reële waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen. Onder "Andere methode" zijn opgenomen de valutatermijncontracten.

Overige beleggingen

De bij "Andere methode" opgenomen overige beleggingen betreft geheel de waarde van de commodities.

Vastgoedbeleggingen

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Indirect vastgoed	95.845	84.634
Beleggingsdebiteuren vastgoed	982	2.046
Stand per 31 december	96.827	86.680

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Aandelenbeleggingsfondsen	348.608	398.016
Beleggingsdebiteuren aandelen	1.801	-
Stand per 31 december	350.409	398.016

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
<i>Zelfstandig beursgenoteerd</i>		
Staatsobligaties	177.547	178.636
<i>Direct niet-beursgenoteerd</i>		
Hypotheekpools	80.376	81.375
Beleggingsdebiteuren / liquide middelen	2.465	1.394
<i>Indirect niet-beursgenoteerd</i>		
Obligatiebeleggingsfondsen	303.032	275.124
Participaties in LDI pools	260.984	235.640
Beleggingscrediteuren Vastrentende waarden	-590	-
Stand per 31 december	823.814	772.169

Derivaten

De derivaten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Valuta derivaten positieve waarde	1.821	3.048
Valuta derivaten negatieve waarde	-1.281	-363
Overige derivaten positieve waarde (put opties)	4.000	3.134
Overige derivaten negatieve waarde (call opties)	-191	-6.309
Stand per 31 december	4.349	-490

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Opties: een optie is het recht (maar niet de plicht) om een onderliggende waarde van bijvoorbeeld een aandeel te kopen of verkopen tegen een prijs die vooraf is vastgesteld. Opties kennen een bepaalde looptijd. Bij een call optie heb je de mogelijkheid om een aandeel te kopen, bij een put optie gaat het juist om de verkoop van een aandeel.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2018:

Type contract	Contractomvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva
	EUR	EUR	EUR
Valuta Forward	412.680	1.821	1.281
Gekochte opties	116.000	4.000	-
Geschreven opties	-116.000	-	191
		5.821	1.472

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2017:

Type contract	Contractomvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva
	EUR	EUR	EUR
Valuta Forward	321.415	3.048	363
Gekochte opties	174.000	3.134	-
Geschreven opties	-174.000	-	6.309
		6.182	6.672

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Commodities	-	37.612
Beleggingsdebiteuren	-	205
Liquide middelen	1.545	562
Stand per 31 december	1.545	38.379

Conform het beleggingsplan zijn de commodities afgebouwd naar nihil in 2018.

6.4.2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Vordering op werkgevers	2.086	110
Nog te factureren premie	-	215
Uitkeringen	41	41
Overige vorderingen	8	5
Administratiekosten	-	166
Stand per 31 december	2.135	537

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

De hogere stand van de premiedebiteuren ten opzichte van 2017 wordt veroorzaakt door de overgang in 2018 van kwartaalfacturatie naar maandfacturatie. In het eerste kwartaal van 2019 wordt 96% van het openstaande saldo voldaan.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Werkgevers	2.166	197
Voorziening dubieuze debiteuren	-80	-87
Stand per 31 december	2.086	110

In 2018 is een bedrag van € 7 onttrokken van de voorziening (2017: vrijval € 195). Er werd een bedrag van € 2 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2017: € 61).

6.4.3 Overige activa

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Liquide middelen	842	3.377
Stand per 31 december	842	3.377

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen.

6.4.4 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2018

(x € 1.000)	Weerstands-reserve	Bestemmings-reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 31 december 2018	209.195	6.057	-97.469	117.783
Uit bestemming saldo van baten en lasten	7.700	-600	-36.394	-29.294
Stand per 31 december 2018	216.895	5.457	-133.863	88.489

Ter versterking van de dekkingsgraad van het fonds is in het boekjaar door het bestuur en Cao-partijen besloten om € 0,6 miljoen van de bestemmingsreserve over te hevelen naar de algemene reserve. Dit heeft een positief effect op de dekkingsgraad van 0,1%.

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2017

(x € 1.000)	Weerstands- reserve	Bestemmings- reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 31 december 2017	159.065	10.157	-110.629	58.593
Uit bestemming saldo van baten en lasten	50.130	-4.100	13.160	59.190
Stand per 31 december 2017	209.195	6.057	-97.469	117.783

Solvabiliteit

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen	1.272.034	107,0	1.290.414	109,5
Af: technische voorzieningen op FTK-waardering	1.189.002	100,0	1.178.688	100,0
Eigen vermogen	83.032	7,0	111.726	9,5
Af: vereist eigen vermogen	216.895	18,2	209.195	17,7
Vrij vermogen	-133.863	-11,2	-97.469	-8,2
Minimaal vereist eigen vermogen	51.127	4,3	50.684	4,3
Actuele dekkingsgraad		107,0		109,5
Beleidsdekkingsgraad		109,3		107,6

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen in de paragraaf Risicobeheer en derivaten.

De dekkingsgraad is als volgt berekend: (totaal activa -/- langlopende schulden -/- bestemmingsreserve) / (technische voorzieningen).

Het pensioenvermogen is als volgt berekend (Pensioenvermogen = Pensioenverplichtingen + Weerstandsreserve + Algemene reserve) en bedraagt € 1.272,0 miljoen.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden. Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad bevindt het fonds zich in een situatie van reserve tekort.

De solvabiliteit van het pensioenfonds is niet toereikend. Per 31 december 2018 is sprake van een reservetekort.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	Werkelijk 2018 %	Werkelijk 2017 %
Dekkingsgraad per 1 januari	109,5%	104,0%
Premie	-0,1%	-0,2%
Uitkeringen	0,3%	0,1%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-4,8%	1,5%
Rendement op beleggingen	-0,9%	3,6%
Overige oorzaken en kruiseffecten	3,0%	0,5%
Dekkingsgraad per 31 december	107,0%	109,5%

Het effect bij de overige oorzaken en kruiseffecten wordt voornamelijk veroorzaakt door de resultaten in het boekjaar (sterfte, arbeidsongeschiktheid, kosten, mutaties en wijziging grondslagen) en door kruiseffecten van voornamelijk de wijziging van RTS met in dit geval het beleggingsresultaat. Bij het analyseren van de invloed van verschillende factoren op de dekkingsgraad, wordt het effect van een factor afgezonderd van het effect van de andere factoren, waarbij deze andere factoren constant worden gehouden. Het gecombineerde effect van verschillende factoren kan dan afwijken van de som van de samenstellende delen. Dit verschil wordt veroorzaakt, doordat de factoren niet alleen invloed hebben op het eindresultaat, maar ook op elkaar. Dit verschijnsel wordt kruiseffecten genoemd

Herstelplan

Tekort situatie primo 2018

De vereiste dekkingsgraad bedroeg 118,2%. De vereiste dekkingsgraad is van belang om vast te stellen of het fonds zich in een tekortsituatie bevindt. Fondsen met een tekort moeten jaarlijks vóór 1 april een herstelplan opstellen en indienen bij DNB. Het fonds heeft begin 2018 vastgesteld dat, op basis van de vereisten volgens het FTK, sprake was van een tekortsituatie (reservetekort) en op grond hiervan vóór 1 april 2018 een herstelplan bij DNB ingediend. Omdat de beleidsdekkingsgraad nog wel hoger lag dan de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,3%) was er geen sprake van een dekkingstekort.

In 2018 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan zich als volgt ontwikkeld:

(x € 1.000)	Werkelijk 2018 %	Herstelplan 2018 %
Dekkingsgraad per 1 januari	109,5%	109,7%
Premie	-0,1%	-0,1%
Uitkeringen	0,3%	0,2%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-4,8%	0,0%
Rendement op beleggingen	-0,9%	2,3%
Overige oorzaken en kruiseffecten	3,0%	0,1%
Dekkingsgraad per 31 december	107,0%	112,2%

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2018 107,0% en liep daarmee achter op het herstelplan (112,2%) op die datum.

Ultimo 2018 was nog steeds sprake van een reservetekort. Daarom is op 2 maart 2019 een update van het herstelplan aan DNB verstuurd. Uit de update van het herstelplan 2019 volgt dat het fonds binnen de hersteltermijn uit zowel dekkingstekort als reservetekort zal zijn en vooralsnog niet hoeft te korten. Op 23 mei 2019 heeft DNB ingestemd met het herstelplan.

6.4.5 Technische voorzieningen

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Basisregeling	1.183.632	1.174.260
Premievrijstelling / IBNR	5.370	4.428
Stand per 31 december	1.189.002	1.178.688

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	1.178.688	1.201.886
Pensioenopbouw	21.729	23.062
Rentetoevoegingen	-3.064	-2.618
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-27.663	-26.417
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-527	729
Wijziging marktrente	53.591	-16.957
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-30.535	1.376
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-3.217	-2.373
Stand per 31 december	1.189.002	1.178.688

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Voor de wijzigingen van de overige actuariële uitgangspunten wordt verwezen naar de toegelichte schattingswijziging in de grondslagen.

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

(x € 1.000)		2018		2017
	aantallen	EUR	aantallen	EUR
Actieve deelnemers	5.595	346.477	5.578	353.263
Pensioengerechtigden	7.668	395.356	7.744	392.425
Gewezen deelnemers	12.472	409.476	12.165	386.456
Overigen	-	852	-	1.300
Netto pensioenverplichtingen	25.735	1.152.161	25.487	1.133.444
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling		36.841		45.244
Stand per 31 december	25.735	1.189.002	25.487	1.178.688

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter. De post 'Overigen' betreft de voorziening IBNR voor huidige zieke (toekomstig arbeidsongeschikte) deelnemers.

6.4.6 Langlopende schulden

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	829	1.038
Stortingen	18	18
Intrestvergoeding	44	47
	891	1.103
Uitkeringen	-18	-18
Correctie op beginstand	-	-256
Stand per 31 december	873	829

6.4.7 Overige schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Te verrekenen premies	37	164
Derivaten met negatieve waarde	1.472	6.672
Waardeoverdrachten	-	5
Belastingen en premies sociale verzekeringen	544	525
Vermogensbeheerkosten	528	528
Advies- en controlekosten	111	138
Bestuurskosten	42	-
Overige schulden	295	8
Stand per 31 december	3.029	8.040

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

6.4.8 Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-waardering)		1.189.002		1.178.688
Buffers:				
S1 Renterisico	29.543		31.772	
S2 Risico zakelijke waarden	157.711		150.621	
S3 Valutarisico	16.245		21.052	
S4 Grondstoffenrisico	-		-	
S5 Kredietrisico	64.670		60.846	
S6 Verzekeringstechnisch risico	37.375		37.034	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
S10 Risico voor actief beheer	-		3.102	
Diversificatie-effect	-88.649		-95.232	
Totaal S (vereiste buffers)		216.895		209.195
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		1.405.897		1.387.883
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)		1.272.034		1.290.414
Tekort		-133.863		-97.469

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

In deze paragraaf rapporteert het fonds over de belangrijkste risico's. Hierbij wordt nadere kwantificering aangegeven in tabellen, waarbij het doorkijkprincipe wordt toegepast, aangezien op deze wijze inzicht wordt gegeven in de risico's. In de balans wordt het doorkijkprincipe niet toegepast. Hierdoor sluiten onderstaande tabellen niet (altijd) aan op de balans.

Marktrisico's (S1 – S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur. De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de renteweer.

(x € 1.000)	31 december 2018 Balanswaarde	31 december 2018 Duration	31 december 2017 Balanswaarde	31 december 2017 Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	822.633	5,9	838.020	5,5
Vastrentende waarden (na derivaten)	809.051	22,4	799.545	21,8
Duration van de technische voorzieningen	1.189.002	19,8	1.178.688	19,7

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het (nominale) renterisico versus de (nominale) verplichtingen is grotendeels afgedekt. Een deel van de rente afdekking is afkomstig van de vastrentende waarden portefeuille. Het resterende deel van de afdekking welke niet wordt gedaan door de vastrentende waarden portefeuille geschiedt middels het gebruik van rentederivaten. Deze rentederivaten zijn ondergebracht in fondsen (LDI pools).

Wat betreft het rente afdeckingsbeleid is het percentage afdekking conform het beleggingsplan 2018 gehanteerd op 65% (op basis van marktwaarde).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	250.482	32,7	260.697	35,3
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	102.796	13,4	91.361	12,4
Resterende looptijd > 5 jaar	412.560	53,9	387.275	52,3
	765.838	100,0	739.333	100,0

Het in de balans verantwoorde saldo vastrentende waarden ad € 823.814 (2017: € 772.169) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastrentende waarden. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Het verschil ultimo boekjaar is in onderstaande tabel nader gekwantificeerd:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR		EUR	
Vastrentende waarden balans	823.814		772.169	
Valuta derivaten	-354		-1.526	
Staatsobligaties in commodityfondsen	-		43.126	
Liquide middelen en overige	-57.622		-74.436	
Totaal correctie " doorkijkprincipe"	-57.976		-32.836	
Vastrentende waarden risicoparagraaf	765.838		739.333	

Risico zakelijke waarden (S2)

Prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie. De segmentatie van vastgoed naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	9.075	9,4	9.356	10,8
Winkels	28.161	29,1	12.920	14,9
Woningen	26.706	27,6	41.978	48,4
Participaties in vastgoedmaatschappijen	6.336	6,5	9.653	11,1
Overige bedrijfsgebouwen	25.567	26,4	10.728	12,4
Beleggingsdebiteuren / liquide middelen	982	1,0	2.045	2,4
	96.827	100,0	86.680	100,0

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	14.344	14,8	43.465	50,2
Andere EU Landen	11.523	11,9	7.303	8,4
Europa (niet EU-landen)	-	-	891	1,0
Noord Amerika	48.100	49,7	21.645	25,0
Asia Pacific	21.026	21,7	8.758	10,1
BRIC Landen	852	0,9	1.029	1,2
Beleggingsdebiteuren en liquide middelen	982	1,0	3.589	4,1
	96.827	100,0	86.680	100,0

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Beleggingsinstellingen	653	0,2	2.153	0,5
Transport en opslag	6.787	1,9	4.316	1,1
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	62.718	17,9	77.819	19,6
Nijverheid en industrie	152.734	43,6	194.435	48,8
Handel	23.949	6,8	22.800	5,7
Overige dienstverlening	71.972	20,5	67.399	16,9
Vastgoed instellingen	12.139	3,5	8.976	2,3
Nutsbedrijven	13.672	3,9	6.288	1,6
Overige, beleggingsdebiteuren en liquide middelen	5.785	1,7	13.830	3,5
	350.409	100,0	398.016	100,0

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	3.808	1,1	11.705	2,9
Andere EU Landen	50.603	14,4	119.554	30,0
Europa (niet EU-landen)	206	0,1	5.516	1,4
Noord Amerika	180.709	51,5	145.686	36,6
Asia Pacific	57.653	16,5	43.469	10,9
Overige mature markets	19.553	5,6	22.550	5,7
BRIC Landen	26.499	7,6	22.479	5,7
Emerging markets	5.947	1,7	8.062	2,0
Overige, beleggingsdebiteuren en liquide middelen	5.431	1,5	18.995	4,8
	350.409	100,0	398.016	100,0

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2018 € 581.836 (2017: € 571.212). Van dit bedrag is 82% (2017: 85%) afgedekt naar de euro. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 540 (2017: € 2.685). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

(x € 1.000)		31 december 2018		31 december 2017
	EUR	EUR	EUR	EUR
	positie voor afdekking	valuta-derivaten	nettopositie na afdekking	nettopositie (na)
EUR	698.230	-476.688	1.174.918	1.210.135
CHF	8.672	9.265	-593	484
GBP	27.328	28.673	-1.345	2.345
JPY	34.875	32.956	1.919	-32
USD	399.136	364.144	34.992	33.701
Overige	108.703	42.190	66.513	48.121
	1.276.944	540	1.276.404	1.294.754

Grondstoffenrisico (S4)

De buffer voor het grondstoffenrisico was ultimo 2018 nihil als gevolg van het strategische beleid om met ingang van 2018 niet meer in grondstoffen te beleggen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

(x € 1.000)		31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%	
Nederlandse overheidsinstellingen	122.386	16,0	111.482	14,9	
Buitenlandse overheidsinstellingen	282.313	36,9	290.827	39,3	
Beleggingsinstellingen	105.579	13,8	102.394	13,9	
Transport en opslag	3.064	0,4	5.860	0,8	
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	103.531	13,5	81.722	11,1	
Nijverheid en industrie	80.381	10,5	72.105	9,8	
Handel	11.012	1,4	9.279	1,3	
Overige dienstverlening	39.873	5,2	48.109	6,5	
Vastgoed instellingen	3.969	0,5	4.466	0,6	
Overige, beleggingsdebiteuren en liquide middelen	1.356	0,2	1.088	0,2	
Nutsbedrijven	12.374	1,6	12.001	1,6	
	765.838	100,0	739.333	100,0	

Het in de balans verantwoorde saldo vastrentende waarden ad € 823.814 (2017: € 772.169) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastrentende waarden. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Voor aansluiting zie tabel onder S1 renterisico.

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	230.422	30,1	225.331	30,5
Andere EU Landen	330.501	43,1	296.422	40,1
Europa (niet EU-landen)	3.263	0,4	4.501	0,6
Noord Amerika	94.028	12,3	126.645	17,1
Asia Pacific	22.143	2,9	12.019	1,6
Overige mature markets	15.581	2,0	16.357	2,2
BRIC Landen	9.190	1,2	6.553	0,9
Emerging markets	33.365	4,4	28.517	3,9
Overige	27.345	3,6	22.988	3,1
	765.838	100,0	739.333	100,0

Beleggingen waarvan de uitgevende partij is gevestigd in Azië (exclusief Japan), Latijns Amerika of Rusland worden gerekend tot de regio 'Emerging Markets'.

Het in de balans verantwoorde saldo vastrentende waarden ad € 823.814 (2017: € 772.169) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastrentende waarden. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijkprincipe wordt toegepast. Voor aansluiting zie tabel onder S1 renterisico.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

(x € 1.000)	31 december 2018		31 december 2017	
	EUR	%	EUR	%
AAA	264.354	34,5	350.639	47,3
AA	195.411	25,5	94.422	12,8
A	107.050	14,0	104.941	14,2
BBB	105.203	13,7	97.945	13,3
Lager dan BBB	94.710	12,4	120.946	16,4
Geen rating	-890	0,1-	-29.560	4,0-
	765.838	100,0	739.333	100,0

Geen rating betreft voornamelijk derivaten vanuit de LDI pools, ter afdekking van het kredietrisico is collateral ontvangen. Het in de balans verantwoorde saldo vastrentende waarden ad € 823.814 (2017: € 772.169) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastrentende waarden. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Voor aansluiting zie tabel onder S1 renterisico.

Verzekeringstechnische risico (S6)

Langlevenrisico

Het langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognosetafel AG2018 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico

nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is. Het beleid en de ambitie inzake toeslagverlening is weergegeven in de toelichting van de post 'Indexering en overige toeslagen'.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of concentratie naar soort fonds.

Dit betreft per 31 december 2018 de volgende posten.

(x € 1.000)	31 december 2018 EUR	31 december 2017 EUR
Obligaties		
Bondsrepubliek Duitsland	150.537	123.007
Koninkrijk der Nederlanden	60.299	111.329
Republiek Frankrijk	122.313	68.605
	-	47.809
Concentratierisico per Fonds		
Vastgoed		
Achmea Dutch Residential Fund		26.872
SSGA Global Liquid Real Estate	77.967	33.769
Aandelen		
EMX F&C MM EM EQ ACT		73.742
EUX MM US Equity Passive		152.241
Europa Beacon		147.610
NORTHERN TRUST WORLD CUSTOM ES	294.793	
NORTHERN TRUST WORLD CUSTOM ES	53.815	
LDI Pools	260.984	235.640
Vastrentende Waarden		
Stichting PVF Particuliere Hypotheekfonds		64.151
ELX MM Emerging Market Debt	37.828	32.415
F&C Investment Grade Credit	153.296	110.614
F&C Global High Yield	75.198	97.770
HDG Global Em Fixed income	36.710	34.324
Overige Beleggingen		
Commodities Fund Unhedge	-	37.613

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. Het bestuur is van mening dat sprake is van een adequate spreiding van activa, en heeft besloten geen buffers aan te houden voor concentratierisico.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Centric Pension and Insurance Solutions. Met Centric Pension and Insurance Solutions zijn een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) afgesloten. Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders door middel van performancerapportages, SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

Actief beheerrisico (S10)

Het fonds kiest voor actief beheer wanneer er gegronde redenen zijn om daar een meerwaarde van te verwachten. Waar dat niet het geval is, wordt voor een passieve oplossing gekozen. Vandaar dat voor die delen van de portefeuille waarbij sprake is van actief beheer, in aanvulling op het standaardmodel van DNB, een aanvullende buffer S10 wordt aangehouden.

Basis voor de berekening van deze buffer is de methodiek waarbij gebruik gemaakt wordt van de tracking error. Er wordt niet alleen gerekend met een opslag voor actief beheer voor de categorie aandelen (beursgenoteerd), maar het fonds houdt ook rekening met het actief beheer voor de categorie vastrentende waarden. De hoogte van de buffer wordt hierbij afgeleid van de tracking error, die de mate van afwijking aangeeft tussen het rendement op de betreffende beleggingsportefeuilles en het rendement op een benchmarkportefeuilles.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders kunnen deelnemen aan de pensioenregeling van het pensioenfonds.

Overige transacties met verbonden partijen

Betreffende de uitvoeringsovereenkomst tussen het fonds en de werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling wordt verwezen naar de uitvoeringsovereenkomst.

6.4.9 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met Centric Pension and Insurance Solutions.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds geen juridische procedures aangespannen tegenover derden die tot een mogelijkheid een materieel effect op de financiële positie van het fonds kunnen hebben.

Verstrekte zekerheden en garanties

Per jaareinde zijn er geen verstrekte zekerheden en garanties.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum tot en met datering van deze jaarrekening op 14 juni 2019, geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2018 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

6.5 Toelichting op de staat van baten en lasten

6.5.1 Premiebijdragen risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Werkgevers- en werknemersgedeelte	24.219	24.175
Mutatie inzake voorziening premievorderingen	7	195
Afschrijving premievorderingen	2	-62
	24.228	24.308

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 26,6% (2017: 26,6%) van de premiepensioengrondslag.

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	27.109	28.752
Gedempte kostendekkende premie	18.073	19.243
Feitelijke premie	24.219	24.175

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2017 gepubliceerd door DNB).

Voor de toets op de kostendekkendheid van de premie is € 600 vanuit de bestemmingsreserve toegevoegd aan de feitelijke premie. De feitelijke premie ten behoeve van de toetsing bedraagt derhalve € 24.819 en is daarmee hoger dan de toetspremie.

De feitelijke premie over 2018 is hoger dan de toetspremie.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2018	2017
	EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw	21.729	23.907
Pensioenuitvoeringskosten	1.534	1.689
Solvabiliteitsopslag	3.846	3.156
	27.109	28.752

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag 2018 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2017 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw	10.085	10.823
Pensioenuitvoeringskosten	1.534	1.689
Solvabiliteitsopslag	1.785	1.429
Voorwaardelijke onderdelen	4.669	5.302
	18.073	19.243

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

(x € 1.000)	2018	2017
	EUR	EUR
Premie exclusief kosten premievrijstelling en risico	22.488	22.110
Benodigd voor kosten	1.731	2.534
Benodigd voor arbeidsongeschiktheid	-	-469
	24.219	24.175

6.5.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2018	Directe	Indirecte	Kosten van	Totaal
(x 1.000)	beleggings- opbrengsten	beleggings- opbrengsten	vermogensbeheer	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	1.134	3.220	-390	3.964
Aandelen	4.470	-27.007	-427	-22.964
Vastrentende waarden	6.714	13.177	-1.617	18.274
Derivaten	-	-12.533	-	-12.533
Overige beleggingen	-46	-171	-	-217
	12.272	-23.314	-2.434	-13.476

2017	Directe	Indirecte	Kosten van	Totaal
(x 1.000)	beleggings- opbrengsten	beleggings- opbrengsten	vermogensbeheer	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	3.684	1.458	-355	4.787
Aandelen	-	45.515	-315	45.200
Vastrentende waarden	5.725	-21.050	-2.008	-17.333
Derivaten	-	8.664	-	8.664
Overige beleggingen	-188	-1.061	-	-1.249
	9.221	33.526	-2.678	40.069

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan voor € 2.434 uit beheervergoedingen (2017: € 2.678). In de beheersvergoedingen is voor € 157 (2017: € 280) aan exploitatiekosten voor vastgoed opgenomen.

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2018 € 1.778 (2017: € 1.057).

6.5.3 Overige baten

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Rentebaten	-	1
Mutatie langlopende schuld	-	209
	-	210

6.5.4 Pensioenuitkeringen

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Ouderdomspensioen	21.311	20.689
Nabestaanden pensioen	4.429	4.377
Wezenpensioen	65	88
Arbeidsongeschiktheid	274	311
Afkopen	529	1.212
	26.608	26.677

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 474,11 (2017: € 467,89) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

6.5.5 Pensioenuitvoeringskosten

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Administratiekosten	1.633	1.696
Accountantskosten	60	52
Advieskosten	363	337
Bestuurskosten	334	362
Contributies en bijdragen	100	100
Overige kosten	3	3
Transitie kosten	105	188
	2.598	2.738

Honoraria accountant

(x € 1.000)	EUR Accountant	EUR Overig netwerk	EUR Totaal
2018			
Controle van de jaarrekening	60	-	60
Andere controlewerkzaamheden	-	11	11
Fiscale advisering	-	1	1
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	60	12	72
2017			
Controle van de jaarrekening	47	-	47
Andere controlewerkzaamheden	-	4	4
Fiscale advisering	-	1	1
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	47	5	52

De controlewerkzaamheden zijn zowel in 2018 als 2017 uitgevoerd door KPMG Accountants N.V.

In bovenstaande opstelling is de methode gehanteerd waarbij wordt opgegeven de in het boekjaar ten laste gebrachte totale honoraria voor onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten en de totale honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door de externe accountant.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het fonds in het boekjaar 2018 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het fonds in het boekjaar 2018 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2018 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Bezoldiging Personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Centric Pension and Insurance Solutions.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur, deze bedragen over 2018: € 334 (2017: € 362).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend aan bestuurders.

6.5.6 Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariael berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening en overige toeslagen

Op de pensioenrechten en pensioenaanspraken die op grond van het pensioenreglement zijn vastgesteld, kan jaarlijks toeslag worden verleend van maximaal de algemene loonontwikkeling in de bedrijfstak. Het bestuur beoordeelt jaarlijks of de financiële middelen van het pensioenfonds toereikend zijn om de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te verhogen. Er bestaat geen recht op toeslagverlening en er is dus geen zekerheid of en in hoeverre het pensioenfonds in de toekomst een toeslag kan verlenen. Het pensioenfonds reserveert namelijk geen gelden voor toekomstige toeslagen.

In 2018 is er geen toeslag verleend. Tevens heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2019 geen toeslagen te verlenen.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met -0,260% (2017: -0,217%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2017.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

In 2018 wordt 4% (2017: 4,0%) van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 4% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten). Ultimo 2018 is de opslag voor de toekomstige uitvoeringskosten verlaagd van 4% naar 3,2%. Vanaf 2019 bedraagt de toevoeging en vrijval ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten 3,2%.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Onder toelichting 6.5.7 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten opgenomen.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Vanaf boekjaar 2018 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel AG2018 van het Actuarieel Genootschap (AG). De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte. Verder zijn er wijzigingen uit hoofde van de transitie, wijziging opslag voor toekomstige uitvoeringskosten en overige. In de onderstaande opsomming worden alle wijzigingen actuariële uitgangspunten toegelicht.

De wijziging actuariële uitgangspunten 2018 bestaan uit:

- Wijziging pensioenleeftijd 67 naar 68: + 67
- Wijziging actuariële factoren transitie: + 87
- Wijziging gehuwdheidsfrequentie 100% vanaf 68: -/-140
- Wijziging Prognosetafel: -/- 13.404
- Wijziging ervaringssterfte: + 1.092
- Wijziging gehuwdheidsfrequentie: -/- 2.985
- Wijziging verondersteld leeftijdsverschil hoofd- en medeverzekerde: -/- 6.040
- Wijziging opslag voor toekomstige uitvoeringskosten -/- 9.212

Het totaal van de wijzigingen bedraagt +/- 30.535.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Kanssystemen		
Sterfte	-2.712	-1.784
Arbeidsongeschiktheid	-105	-
Mutaties	-400	-589
Totaal overige wijzigingen in de technische voorzieningen	-3.217	-2.373

6.5.7 Saldo overdracht van rechten

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-1.075	-1.214
Uitgaande waardeoverdrachten	1.557	394
Subtotaal	482	-820
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.032	1.112
Ottrekking aan de technische voorzieningen	-1.559	-383
Totaal overige resultaten	-527	729
Saldo overdracht van rechten	-45	-91

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

6.5.8 Overige lasten

<i>(x € 1.000)</i>	2018	2017
	EUR	EUR
Mutatie langlopende schuld	44	-
	44	-

6.5.9 Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

6.5.10 Bestemming saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het

fonds. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2018 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

6.5.11 Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van BPF Houthandel heeft de jaarrekening 2018 voorlopig vastgesteld in de vergadering van 14 juni 2019.

IJsselstein, 21 juni 2019

L.P. Raadgever
Voorzitter

F.A .de Boer
Secretaris

C.H.M. van Gerwen-Gooskens

L.C.M. Leisink

H.J. van Meerten

M.T.E. Zonnenberg

7 Overige gegevens

7.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Towers Watson Netherlands B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Towers Watson Netherlands B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 13.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 650.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen, exclusief bestemmingsreserve, van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132, aangezien het eigen vermogen, exclusief bestemmingsreserve, lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen, exclusief bestemmingsreserve, lager is dan het vereist eigen vermogen.

Eindhoven, 14 juni 2019

drs. M.B.H. Ceelaert AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

7.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel per 31 december 2018 en van het saldo van baten en lasten en de kasstromen over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houthandel ('de Stichting') te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2018
- 2 de staat van baten en lasten over 2018;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2018; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

MATERIALITEIT

- Materialiteit van EUR 13,0 miljoen
- circa 1% van het pensioenvermogen

KERNPUNTEN

- De waardering van beleggingen
- De waardering van de technische voorzieningen
- Implementatie bij de nieuwe pensioenuitvoerder

GOEDKEUREND OORDEEL

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 13,0 miljoen (2017: EUR 9,5 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2018 (circa 1%, 2017: circa 0,7%). De materialiteit is ten opzichte van 2017 geactualiseerd aan de ontwikkeling van het pensioenvermogen in de afgelopen jaren. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 650 duizend te rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan BMO Global Asset Management en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Centric Pension and Insurance Solutions B.V. (Centric PaIS). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door BMO Global Asset Management en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Centric PaIS.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van Centric PaIS, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde ISAE 3402 type II rapportage.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij, en bespreken wij met de andere onafhankelijke accountant, de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2018 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding BMO Global Asset Management en Centric PaIS. De transitie naar Centric PaIS en de uitkomsten van de ISAE 3402 type II rapportage over 2018 komen terug in het kernpunt Implementatie bij de nieuwe pensioenuitvoerder.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants. BMO Global Asset Management en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. hebben op grond van de overeenkomst met de Stichting aan onafhankelijk accountants opdracht gegeven de informatie inzake beleggingen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting te controleren.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountants. In dit kader hebben wij de accountants schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountants hebben, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van 1% van het beheerd vermogen en daarbij ook bijzondere aandacht besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen met schattingen.

De accountants hebben hun bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportages geëvalueerd, de bevindingen met de accountants, waar nodig, besproken, het controledossier van de accountants beoordeeld en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd waaronder aansluiting van de financiële informatie met de financiële administratie en de jaarrekening.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkst waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Bestaan en waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting bedragen ruim 99% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde.

Uit noot 6.4.1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 1.784 miljoen (0,1%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen, EUR 18.564 (1,5%) is gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties en dat voor EUR 1.256.596 miljoen (98,4%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op nettocontantewaardeberekeningen en andere methoden. Het bepalen van de marktwaarde voor de beleggingscategorieën waar geen marktnotering wordt gehanteerd is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van deze beleggingscategorieën een kernpunt in onze controle.

In de toelichting 6.3 in noot 6.3.4 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 6.4.1 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

Onze aanpak

De beleggingen zijn onder beheer van BMO Global Asset Management en Syntrus Real Estate & Finance B.V. De accountants van BMO Global Asset Management en Syntrus Real Estate & Finance B.V. hebben hun bevindingen met betrekking tot hun controles op de financiële informatie en vermogensrapportage aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportages geëvalueerd, de bevindingen met de accountants besproken en een dossierreview op het controledossier van de accountants verricht. Wij hebben vastgesteld dat de gecontroleerde financiële informatie aansluit met de financiële administratie en de jaarrekening. Voor enkele belangen in vastgoedfondsen hebben wij de waardering getoetst aan de hand van gecontroleerde jaarrekeningen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

Waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen en kostenniveaus worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de marktrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de toelichting 6.3 in noot 6.3.4 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Uit deze toelichting blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden. In noot 6.4.9 (risicoparaagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerende actuaire die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerende actuaire over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerende actuaire. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden in het dossier van de certificerende actuaire geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaire.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

Implementatie bij de nieuwe pensioenuitvoerder

Omschrijving

Eind 2017 heeft de Stichting de overgang van pensioenuitvoerder Syntus Achmea Pensioenbeheer naar Centric PalS ingezet. De pensioenadministratie, uitkeringsadministratie en financiële administratie zijn vanaf dat moment gefaseerd overgegaan naar Centric PalS. Gedurende 2018 zijn de betreffende administraties door Centric PalS geïmplementeerd en verder ontwikkeld. De Stichting heeft voor de beheersing van de implementatie een transitiewerkgroep ingericht. Deze werkgroep heeft, ondersteund door externe deskundigheid, de monitoring op de transitie uitgevoerd. Vanaf 1 oktober 2018 is de project en ontwikkelfase beëindigd en is het beheer van de applicaties aan de eerste lijn overgedragen.

De implementatie van de administratiesystemen en transitie van data naar het nieuwe systemen voor pensioenadministratie en pensioenuitkeringen alsmede een effectieve werking van de interne beheersing gedurende 2018 is essentieel voor betrouwbaarheid van de basisgegevens in de administratie ten behoeve van de berekening van de technische voorziening, premiebijdragen en uitkeringen. Wij hebben de implementatie bij de nieuwe pensioenuitvoerder daarom aangemerkt als kernpunt in onze controle.

Onze aanpak

Wij hebben kennis genomen van de werkzaamheden en rapportages van de transitiewerkgroep en andere door de Stichting uitgevoerde onderzoeken naar datakwaliteit. Door de accountant van de pensioenuitvoerder zijn specifieke werkzaamheden op de transitie uitgevoerd. Wij hebben deze werkzaamheden en bevindingen van deze accountant op de transitie geëvalueerd. Tenslotte hebben wij vastgesteld dat de beginstand van aanspraken in de nieuwe pensioenadministratie overeenstemt met de eindstand zoals door ons onderzocht bij de controle van de jaarrekening 2017.

In mei 2019 heeft Centric PalS over 2018 een afkeurend oordeel ontvangen bij het ISAE 3402 type 2 rapport voor de pensioenuitvoeringsactiviteiten. Wij hebben de reikwijdte en bevindingen in het ISAE 3402 type 2 rapport van de pensioenuitvoerder over 2018 geëvalueerd en met de accountant van de pensioenuitvoerder besproken. Voor de uitbesteding aan subservice organisaties en processen die in 2018 niet in scope waren hebben wij aanvullende documentatie en bevestigingen verzocht en verkregen.

Voor specifieke bevindingen die hebben geleid tot het afkeurend oordeel in het ISAE 3402 type 2 rapport 2018 inzake mutatieverwerking hebben wij instructie gegeven aan de accountant van Centric voor aanvullende gegevensgerichte controlewerkzaamheden. Wij hebben de uitkomsten hiervan geëvalueerd. De overige bevindingen in het ISAE 3402 type 2 rapport 2018 hebben wij eveneens geëvalueerd en zelf, waar nodig, aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd om toereikend controlebewijs te verkrijgen.

Tenslotte hebben wij de uitkomsten van datakwaliteitsgerichte onderzoeken door de Stichting en toetsting door de interne accountantsdienst op het jaarwerk alsmede de informatie in het actuair jaarwerk in onze beoordeling betrokken.

Onze observatie

Wij hebben toereikende controleinformatie verkregen met betrekking tot de basisgegevens zoals geregistreerd in de pensioenadministratie en uitkeringenadministratie.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- voorwoord;
- karakteristieken van het fonds;
- bestuursverslag;
- verslag van de raad van toezicht;
- verslag van het verantwoordingsorgaan;
- de overige gegevens;
- bijlagen.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263663, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de activiteiten. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 25 juni 2019

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

KPMG Accountants N.V., ingeschreven bij het handelsregister in Nederland onder nummer 33263683, is lid van het KPMG-netwerk van zelfstandige ondernemingen die verbonden zijn aan KPMG International Cooperative ("KPMG International"), een Zwitserse entiteit.

8 Bijlagen

8.1 Nevenfuncties bestuur¹

L.P. Raadgever

- Bestuurder CNV Vakmensen
- Bestuurslid BPF PME
- Bestuurslid BpfiMode-Interieur-Tapijt-en Textielindustrie (MITT)
- Vertrouwenspersoon in het kader van de klokkenluidersregeling PHJ
- Lid beleggingsadviescommissie Van Geelen Stichting, Stichting Het Oudwijkshofje en de Rijndersstichting
- Lid van de werkgroep IMVO Risico's van het Convenant Bevorderen Duurzaam Bosbeheer.

F.A. de Boer

- Bestuurslid Fonds OO&A Houthandel
- Bestuurslid SIVAG
- Secretaris Sectie Technische Zaken van de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
- Lid Commissie De Boer
- Lid sociale commissie Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
- Secretaris Paritair Beraad Houthandel
- Lid CAO-overleg Houthandel
- Lid Geschillencommissie CAO voor de houthandel
- Lid Adviescommissie voor dispensatieaangelegenheden in de houthandel
- Eigenaar Administratiekantoor F.A. de Boer
- Lid marktsegment Meubel en Hout van de Sectorkamer Gebouwde omgeving
- Bestuurslid Hout Opleidingscentrum

L.C.M. Leisink

- Niet-uitvoerend bestuurslid Bpf Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven
- Bestuurslid Bpf Schilders-, afwerkings-en glaszetbedrijf
- Pensioenbestuurder FNV

H.J. van Meerten

- Lid sociale commissie Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
- Lid Paritair Beraad Houthandel
- Lid CAO-overleg Houthandel
- Eigenaar Van Meerten Advies
- Directeur Henmee Beleggingen B.V.
- Bestuurslid Stichting Beheer Toeslagdepot N.V. Deli Maatschappij

¹ Voor zover betrekking hebbend op (een deel van) het verslagjaar 2017 plus nevenfuncties welke na afloop van het verslag jaar zijn aangegaan, voor zover bekend op het moment van vaststelling van het jaarverslag.

M.T.E. Zonnenberg

- Directeur Zonnenberg Consultancy B.V.
- Eigenaar Administratie and So On
- Aspirant-bestuurslid bij het Genootschap voor Risicomanagement

Mevrouw C.H.M. van Gerwen-Gooskens

- Lid sociale commissie Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
- Penningmeester Kredietbewaking Bouw, Baarn
- Financieel directeur bij Gooskens Hout Groep

O. van Biezen

- Algemeen directeur Koninklijke Dekker
- Lid sociale commissie Koninklijke Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen
- Lid CAO-overleg Houthandel

8.2 Nevenfuncties leden raad van toezicht

G.W. van der Peijl

- Secretaris Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie
- Lid verantwoordingsorgaan PGB
- Stafmedewerker bij De Hoop Terneuzen BV

D.P. Slob

- Bestuurslid Stichting bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductie
- Lid Zakenvrienden van Gemiva
- Bestuurslid Stichting Betonindustrie
- Bestuurslid Stichting Parents 2 Parents

Mevrouw E.J.P.M. van Loon

- Directeur Actor
- Bestuurslid BPF voor het Schilders-, Afwerkings- en Glaszetbedrijf
- lid van de Uitvoeringsraad van de Pensioenfederatie

8.3 Verklarende woordenlijst

ABTN

Actuariële en bedrijfstechnische nota

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM

Asset Liability Management

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

Basispunt

1 basispunt is 1/100 procentpunt

Beleidsdekkingsgraad

De twaalfmaandsgemiddelde dekkingsgraad.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Contante waarde aanspraken

Bedrag dat op een bepaald moment nodig is om in de toekomst de betalingen van de toegezegde uitkering te kunnen doen. Hierbij is rekening gehouden met rente en actuariële grondslagen.

Corporate Governance

Goed ondernemerschap; o.a. integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

Dekkingsgraad

Procentuele verhouding tussen het aanwezige pensioenvermogen en de contante waarde van alle opgebouwde aanspraken.

Deposito

Tegood bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Voorbeelden: futures, swaps.

Dispensatie

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening; maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Euribor

De Euro Interbank Offered Rate is het benchmarktarief op de geldmarkt waartegen interbancaire termijndeposito's met een vaste looptijd tot en met één jaar in eurobedragen binnen de Europese Economische en Monetaire Unie aangeboden worden door de ene primaire bank aan de andere primaire bank.

Exposure

Mate waarin wordt deelgenomen in het marktrendement en risico. Een exposure van 100% wil zeggen dat de koersontwikkeling van de onderliggende waarde voor 100% zal worden doorgegeven in de portefeuille.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend salaris worden geen aanspraken opgebouwd.

FTK

Het Financiële toetsingskader zoals van kracht per 1 januari 2015 en onderdeel is van de Pensioenwet. Het FTK stelt voorwaarden aan de financiële gezondheid van een pensioenfonds en is opgebouwd rond de principes van marktwaardering, risico-gebaseerde financiële eisen en transparantie.

Hedgefonds

Fondsen waarbij gebruik gemaakt wordt van een breed scala aan beleggingsstrategieën en –instrumenten om onder alle marktomstandigheden een absoluut (positief) rendement te halen.

High Yield (obligaties)

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

IASB

International Accounting Standards Board

Onafhankelijk orgaan dat de standaard voor financiële verslaglegging vaststelt, die wereldwijd (kunnen) worden toegepast.

IFRS

International Financial Reporting Standards

Internationale standaard inzake financiële verslaglegging.

LDI pools

Binnen de Matchportefeuille wordt gebruik gemaakt van een aantal LDI pools met verschillende looptijden. De LDI Pools beleggen in renteswaps voor het afdekken van het renterisico van verplichtingen. Daarnaast is er een apart fonds voor het benodigde onderpand. Dit onderpand heeft als doel het tegenpartijrisico te minimaliseren. Er zijn 10 LDI Pools voor verschillende looptijdsegmenten (buckets). Er wordt een zogenaamde 'bucket' benadering gehanteerd waarbij de afdekking van de verplichtingen plaatsvindt per mandje van looptijden van 5 of 10 jaar teneinde het risico van veranderingen in de renteteminstructuur zoveel mogelijk te elimineren. Met een belegging in deze LDI Pools kan een groter deel van de verplichtingen worden afgedekt dan de marktwaarde van de LDI Pools: dit is de zogenaamde leverage

Leverage

Leverage is het gebruik van geleend geld (vreemd vermogen) om het verwachte rendement van het eigen vermogen te verhogen (in het Nederlands ook wel 'hefboomeffect' genoemd).

Matchportefeuille

Het primaire doel van de matchportefeuille is het betalen van een deel van de verplichtingen en daarnaast het verminderen van risico versus de nominale verplichtingen.

Outperformance

Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Overrente

Het rendement boven de rekenrente.

Pensioengrondslag

Het deel van het pensioengevend loon boven de franchise. Over de pensioengrondslag worden aanspraken opgebouwd.

Performance

Direct resultaat in de vorm van rente en dividendopbrengsten; indirect resultaat door waardeverandering van de portefeuille.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking

Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

Returnportefeuille

Het doel van de returnportefeuille is het betalen van een deel van de verplichtingen, en daarnaast het genereren van extra rendement ten behoeve van herstel van de portefeuille, het creëren van goede toeslag kansen en het betaalbaar houden van de regeling, door te beleggen in aandelen, onroerend goed en grondstoffen.

Securities lending

Het voor een bepaalde tijd uitlenen van effecten, waarbij een leenvergoeding wordt ontvangen. De uitlener blijft eigenaar en loopt dus het risico dat aan effecten verbonden is.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR

Stichting van de Arbeid

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslagen

Berekeningsmethode gebaseerd op een statistisch overzicht van de sterftekans per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Toegezegde bijdrageregeling

Pensioenregeling die geen andere verplichting kent dan het storten van een vooraf overeengekomen premie.

Toegezegd pensioenregeling

Pensioenregeling waarbij de hoogte van het te bereiken pensioen van tevoren word gegarandeerd.

Toereikendheidstoets

Actuariële toets in hoeverre het pensioenvermogen voldoende is om de verplichtingen na te komen.

Tracking error

Risicomaatstaf die aangeeft in welke mate het rendement in percentages kan afwijken van het benchmark-rendement gegeven een betrouwbaarheidsinterval.

Underperformance

Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarvoor in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

Vereiste dekkingsgraad

Een zodanige dekkingsgraad waarbij niet langer sprake is van een tekortsituatie.

Voorbeleggen

Vastleggen van huidige rente- of aandelenmarktniveaus voor toekomstige cash flows.

VPV

Voorziening Pensioenverplichtingen

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Yieldcurve

Lijn die het verband tussen rente en gemiddelde looptijd van een lening aangeeft.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het benchmark rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.